

Calitatea Studiilor Universitare și Inserția Pe Piața Muncii a Absolvenților în Republica Moldova

Rodica CRUDU*, Lucia SAVA*

Abstract

Tendențele actuale în domeniul educației și politiciii pieței muncii, presiunea din partea guvernelor, organizațiilor finanțatoare, studenților și a părinților, au determinat ca universitățile să-și concentreze eforturile în vederea creșterii calității programelor de studii, astfel încât să absolvenți angajabili. Un rol important în această direcție îl dețin structurile interne și externe de asigurare a calității, care acordă suportul necesar și monitorizează măsurile de îmbunătățire continuă a calității serviciilor educaționale întreprinse de instituțiile de învățământ superior. O revizuire a literaturii despre inserția pe piața muncii a absolvenților este o necesitate clară astăzi, iar prezenta cercetare realizează acest lucru prin rezumarea articolelor majore despre aspectele teoretice și empirice ale inserției pe piața muncii a absolvenților programelor de studii universitare. În ciuda numărului mare de studii, angajabilitatea absolvenților suferă de lipsa de control teoretic și de politizare, care par să devină obstacole majore pentru evoluțiile viitoare ale conceptului. De asemenea, sunt analizate politicile promovate de diverse țări în promovarea și asigurarea calității în învățământul superior, dar și asigurarea unui nivel sporit de angajabilitate a absolvenților programelor de studii. Rezultatele cercetării arată că la proiectarea planurilor de învățământ, universitățile implică actorii interesați, cel mai des fiind implicate cadrele didactice, reprezentanții structurilor manageriale și studenții. Unele universități implică în acest proces reprezentanții angajatorilor. Universitățile dețin registre de evidență (parțială) a absolvenților, în cadrul cărora monitorizează traseul profesional al acestora în primii ani după absolvire. De cele mai multe ori, datele incluse în registre sunt incomplete sau incorecte.

Cuvinte cheie: universități, absolvenți, asigurarea calității, inserția pe piața muncii

JEL Code: I21, I23, I25

* Dr. Rodica CRUDU este conferențiar universitar la Academia de Studii Economice a Moldovei (ASEM). Decanul Facultății Relații Economice Internaționale, ASEM. E-mail: crudu.rodica@ase.md

* Dr. Lucia SAVA este conferențiar universitar la Universitatea de Stat Pedagogică "Ion Creangă"; Șef direcție, Direcția evaluare în învățământul superior, Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (ANACEC). Email: lucia.lucia.sava@gmail.com

1. Introducere

Schimbările recente în domeniul educației și politicii pieței muncii au determinat ca universitățile să fie supuse unei presiuni crescânde pentru a produce absolvenți angajabili atât din partea guvernelor, organizațiilor finanțatoare, studenților și a părinților. Un rol important în această direcție îl dețin structurile interne și externe de asigurare a calității, care acordă suportul necesar și monitorizează măsurile de îmbunătățire continuă a calității serviciilor educaționale întreprinse de instituțiile de învățământ superior. În contextul unei economii cu schimbare rapidă a informațiilor și intensității cunoștințelor, angajabilitatea implică mult mai mult decât posesia abilităților generice enumerate de angajatorii absolvenți ca fiind atrăgătoare (Bridgstock, 2009). Mai degrabă, pentru rezultate economice și sociale optime, absolvenții trebuie să fie capabili să navigheze în mod proactiv în lumea muncii și să auto-gestioneze procesul de construire a carierei.

Astfel, pe parcursul ultimilor zece ani, universitățile au încercat să-și adapteze sistemele de învățământ superior pentru a le face mai compatibile, modernizându-și structurile de certificare academică și perfecționându-și mecanismele de asigurare a calității. Cu toate acestea, o serie de probleme mai rămân încă în vigoare. În mai multe state, studenții și absolvenții se confruntă în continuare cu obstacole în ceea ce privește recunoașterea studiilor efectuate în afara granițelor, dacă doresc să își găsească un loc de muncă sau să-și continue studiile. Absolvenții sunt puși de multe ori în situația, ca la finalizarea studiilor, să conștientizeze că nu dispun de abilitățile și competențele de care au nevoie pentru viitoarele lor cariere. Învățământul superior este în continuare dificil de accesat pentru tinerii care provin din medii defavorizate. Educația centrată pe student, axată pe obiective de învățare planificate cu atenție, rămâne încă într-un stadiu incipient de dezvoltare. În plus, potențialul tehnologiilor digitale de a transforma învățarea și predarea nu a fost înțeles și valorificat în totalitate. Astfel, după cum remarcă Tibor Navracsics, Comisar pentru Educație, Cultură, Tineret și Sport în cadrul Comisiei Europene (2015), "Educația joacă un rol decisiv în a-i ajuta să își găsească un loc pe piața muncii și în societate în ansamblu său, iar Procesul Bologna trebuie să contribuie la atingerea acestui obiectiv. Dezvoltarea sa continuă, în special a dimensiunii sale sociale, este esențială pentru asigurarea prosperității viitoare, a bunăstării și a sustenabilității sistemelor noastre de învățământ superior și a societății, în general." Procesul Bologna a creat multiple oportunități pentru dialog și cooperare care depășește spațiul european. Acest dialog nu are în componența sa doar detalii tehnice referitoare la sistemul de credite și la asigurarea calității, ci conține și informații despre principiile fundamentale, cum sunt libertatea de exprimare, toleranța, libertatea cercetării, libera circulație a studenților și a personalului universitar, participarea studenților la activități de co-creare a proceselor de învățare – care reflectă valorile fundamentale pe care se bazează funcționarea societății europene (Spațiul european al învățământului superior în 2015: Raport privind implementarea procesului Bologna, 2015, p. 3). În acest context, statele europene și-au stabilit mai multe priorități de acțiune în domeniul învățământului superior: 1) Combaterea viitoarelor necorelări în materie de competențe și promovarea excelenței în dezvoltarea competențelor; 2) Consolidarea unor sisteme de învățământ

superior favorabile incluziunii și conectate; 3) Asigurarea faptului că instituțiile de învățământ superior contribuie la inovare; 4) Sprijinirea unor sisteme de învățământ superior eficace și eficiente (COM, 2017, p. 4). Prin urmare, la etapa actuală, universitățile au misiunea să dezvolte sisteme eficace de educație și de formare, care sunt fundamentale pentru societăți echitabile, deschise și democratice, precum și pentru o creștere economică și o ocupare durabilă a forței de muncă.

2. Revizuirea literaturii de specialitate privind angajabilitatea absolvenților universitari

O revizuire a literaturii despre inserția pe piața muncii a absolvenților este o necesitate clară astăzi, iar prezenta cercetare realizează acest lucru prin rezumarea articolelor majore despre aspectele teoretice și empirice ale inserției pe piața muncii a absolvenților programelor de studii universitare. În pofida numărului mare de studii, angajabilitatea absolvenților suferă de lipsa de control teoretic și de politizare, care par să devină obstacole majore pentru evoluțiile viitoare ale conceptului. Întrucât nu există un acord clar cu privire la cele mai potrivite modele de analiză a inserției absolvenților pe piața muncii, prezenta lucrare încearcă să revizuiască principalele studii pentru a ghida viitoarele lucrări de cercetare.

Conceptul de angajabilitate afectează atât indivizii, cât și societatea în general. Conceptul de inserție pe piața muncii a absolvenților a fost supusă numeroaselor studii (Sumanasiri et al, 2015 Smith et al, 2015; Wickramasinghe & Perera, 2010; Pool & Sewell, 2007; Knight & Yorke, 2004; Hillage & Pollard, 1998), iar analiza acestora confirmă faptul că conceptul nu este nou și prezintă interes sporit în rândul cercetătorilor în ultimele cinci decenii. Chiar dacă inserția pe piața muncii a absolvenților programelor de studii universitare a fost supusă diferitelor studii în ultimele cinci decenii, majoritatea lor s-au bazat pe abordarea unui studiu de caz specific, iar rezultatele nu au putut fi generalizate în alte contexte, în principal, deoarece recomandările formulate au avut un caracter prescriptiv din lipsa unor date statistice relevante. Mai mult, s-a demonstrat că diferite părți interesate, precum cadrele didactice, angajatorii și studenții, înțeleg diferit conceptul de angajabilitate sau inserție pe piața muncii a absolvenților programelor de studii universitare (Wickramasinghe & Perera, 2010).

Multe guverne, universități, angajatori și alte părți interesate au oferit diverse sugestii privind creșterea gradului de angajare a absolvenților. În ciuda acestor dezvoltări ample și a unor dovezi privind practicile inovatoare pentru creșterea gradului de inserție pe piața muncii a studenților sau absolvenților, angajabilitatea rămâne încă o zonă complexă și problematică, fără prea multă claritate sau direcție completă (Rae, 2007). Există o relație clară între angajabilitatea absolvenților programelor de studii de licență și activitățile de învățare efective utilizate în programele de studii universitare (Sumanasiri et al, 2015).

Analiza literaturii de specialitate a evidențiat clar prezența mai multor aspecte teoretice care încearcă să identifice conceptul de inserție pe piața muncii a absolvenților de universități și factorii care stau la baza acestora. Studiul realizat de Hillage & Pollard (1998) poate fi considerat de pionierat

deoarece, pentru prima dată, a rezumat toate ideile anterioare și existente despre angajabilitate. Totuși, acest studiu nu a explicat factorii care stau la baza angajabilității.

Multe studii ulterioare au fost realizate evidențiind factorii și abilitățile de bază care contribuie la o rată mai mare de angajare. Modelul lui Cotton bazat pe competențe este considerat unul dintre cele mai vechi modele de inserție pe piața muncii, care se bazează pe ideea că rata de angajare depinde de nivelurile de abilități/ competențe ale individului, fără a menționa alți factori precum atitudinea, motivația, comportamentul și experiența care îi limitează largul de utilizare (Cotton, 1993). Principala critică adusă modelului bazat pe competențe face referință la încrederea excesivă în rolul competențelor în asigurarea angajabilității absolvenților, unii autori argumentând că competențele nu tocmai determină o rată de angajare semnificativă (Knight & Yorke, 2004; Knight & Yorke, 2002).

Ca rezultat, un nou model este prezentat – USEM (Intelegere/understanding; Skills/competențe; Eficacitate/efficiency și Metacogniție/metacognition (inclusive reflecția). Deși acest model poate fi considerat ca o dezvoltare majoră în cercetarea angajabilității, acest a fost criticat pentru faptul că este preponderant teoretic, lipsit de dovezi, iar complexitatea acestuia nu permite utilizarea lui în practică pentru a explica conceptul viitorilor sau actualilor studenți și părinților acestora (Pool and Sewell, 2007). În ciuda acestor limitări, multe studii s-au bazat pe modelul USEM, evidențiind semnificația acestui cadru teoretic.

Totuși, un model alternativ, care combină cele mai importante elemente ale modelului USEM și a modelului bazat pe competențe, dar și aducând claritate și simplitate necesară este propus de către Pool & Sewell (2007). După părerea autorilor, Modelul CareerEDGE prezintă o imagine de ansamblu practică și simplă a factorilor relevanți incluși în procesul de angajare. Modelul explică modul în care cinci factori de ordine inferioară, și anume; orientarea în carieră, experiența, înțelegerea, competențele, cunoștințele subiectului, cunoștințele generice și inteligență emoțională, permit studenților să reflecte și să evalueze aceste experiențe. Inserția pe piața muncii se realizează printr-o interacțiune complexă cu concepte sociale, cum ar fi respectul de sine, eficacitatea de sine și încrederea în sine.

Cu toate acestea, unii cercetători consideră că modelul CareerEDGE oferă doar o imagine instantanee a inserției pe piața muncii, ceea ce limitează aplicațiile sale (Smith, et al., 2014). În ciuda acestor limitări, modelul CareerEDGE este un model cuprinzător și acceptat pe scară largă de cercetătorii interesați de inserție pe piața muncii a absolvenților (Pool & Sewell, 2007)

Modelul integrat al angajabilității bazate pe competențe, propus de Wellman (2010), demonstrează interacțiunea dintre diverse elemente de cunoștințe, abilități și atribute personale pentru a crea un nivel îmbunătățit de angajabilitate. Modelul combină atributele profesionale și personale într-o „topologie integrată” care combină diverse competențe micro, macro și meta. Aceasta pare a fi o perspectivă inedită a angajabilității care combină cunoștințe tehnice și vocaționale, fiind sprijinite de competențe behavioriste la nivel micro și de atitudine la nivel macro. Modelul ia în considerare, de asemenea, politicile, strategiile, sistemele și resursele care promovează o capacitate de angajare eficientă. Cu toate acestea, natura complicată și teoretică a „modelului de dezvoltare a angajabilității”

și a modelului „topologiei integrate” limitează aplicarea lor ca modele practice în dezvoltarea și evaluarea gradului de angajabilitate.

Copps & Plimmer (2013) afirmă că procesul de angajare nu este liniar și există o multitudine de factori care contribuie la acesta. De asemenea, pentru că parcursul către angajare este diferit pentru fiecare persoană în parte, nu există nici o garanție că un singur factor va asigura angajabilitatea tuturor.

În acest context, în literatura de specialitate apare conceptul de RAW (R – remunerare; A – abilități/competențe; W – dorință/willingness), acest model oferind a vedere mai simplă și mai clară, fără prea multă complexitate (Smith, et al., 2014). Întrucât modelul RAW a sistematizat într-o manieră simplistă conceptele anterioare în cercetarea angajabilității absolvenților de universitate, fără a pierde atributele inerente care caracterizează inserția pe piața muncii a absolvenților universităților, contribuția sa la literatură de specialitate fiind recunoscută și apreciată (Study & Kottke, 2014). Totuși, acest lucru nu rezolvă problema lipsei sprijinului de cercetare asociat cu multe modele de analiză a angajabilității, multe din acestea fiind doar de natură teoretică.

Există și studii care au încercat să evalueze inclusiv cantitativ angajabilitatea absolvenților de universitate, acest indicator fiind considerat un aspect al calității învățământului superior sau, mai exact, beneficiul și utilitatea programului de studiu pentru activitățile de carieră și de muncă. Støren & Aamodt (2010) au cercetat angajabilitatea absolvenților după 5-6 ani după absolvire pe un eșantion de 13 țări. Informațiile despre angajabilitate sau utilitatea programului de studiu legat de muncă, în studiul respectiv, se bazează pe percepțiile absolvenților. Analizele arată că, relevanța programului de studii pe piața muncii depinde direct de conținutul acestuia. Aceste caracteristici au, de asemenea, un impact asupra diferențelor inițiale în ceea ce privește angajabilitatea. Indicatorii de calitate au o influență minoră asupra șansei de a obține un loc de muncă, dar au un efect semnificativ asupra calității activității profesionale.

Cercetările cantitative, deseori vin să analizeze factorii, caracteristicile și aspectele cantitative ale angajabilității aferente unei țări, unei sau mai multe universități, programe de studii etc. (Tomlinson, 2012; Kalufya & Mwakajinga, 2016; Abate, 2019). Studiile empirice de evaluare a angajabilității demonstrează clar că angajatorii pun cea mai mare valoare pe abilitățile soft și cea mai mică valoare pe reputația academică (Finch, et al., 2013). Astfel, au fost identificați 17 factori de angajabilitate, care au fost grupați în cinci categorii, în funcție de semnificația lor pentru angajabilitate. Studiul realizat de Finch și alții (2013) a demonstrat în mod clar că îmbunătățirea gradului de angajare a noilor absolvenți trebuie să se concentreze pe rezultate de învățare care sunt legate preponderent de dezvoltarea cunoștințelor/ competențelor soft.

Factorii de angajabilitate identificați de Finch și alții (2013) au fost poziționați în ordinea descrescătoare a priorității și include: abilități de ascultare, abilități interpersonale, abilități de comunicare verbală, abilități de gândire critică, profesionalism, abilități de comunicare scrisă, abilități de gândire creativă, adaptabilitate, încredere profesională, competențe specifice postului, abilități de conducere, experiență de muncă, abilități tehnice specifice postului, performanță academică, imaginea programului de studii, cunoștințe despre software și reputație instituțională. Acești factorii de

angajabilitate identificați de Finch se aliniază la cu constatările cercetărilor anterioare în domeniul competențelor și inserției pe piața muncii a absolvenților (Cotton, 1993). Prin urmare, dezvoltarea abilităților/competențelor soft este considerată esențială atât în programele academice, cât și în modulele individuale din cadrul programelor de studii.

În concluzie, revizuirea literaturii privind angajabilitatea absolvenților universitari relevă faptul că conceptul are diferite interpretări bazate pe percepțiile părților interesate privind angajabilitatea. Angajabilitatea depinde nu numai de atributele absolvenților individuali, precum și de cunoștințe, experiență, abilități și trăsături de personalitate, dar și de calitatea programului de studii, curriculum și tehnici de predare-învățare-evaluare utilizate în procesul educațional, calitatea cadrelor didactice, precum și așteptările angajatorilor.

Astăzi, inserția în câmpul muncii a absolvenților reprezintă un indicator de performanță și de calitate a programelor de studii, motivând universitățile să întreprindă măsuri de asigurare a calității menite să reducă contrastul dintre finalitățile programelor de studii și cerințele pieței muncii. Mai mult, asigurarea calității devine un obiectiv prioritar pe agendele de reformă ale guvernelor ce urmăresc creșterea bunăstării sociale și economice.

3. Ocuparea forței de muncă în politicile de dezvoltare a țărilor și universităților

Ocuparea forței de muncă durabile beneficiază de o atenție politică importantă în majoritatea țărilor, în special prin pârghiile „dure” de reglementare și finanțare. Legile și reglementările din mai multe țări fa referință la legătura între numărul de locuri de studiu și nevoile pieței muncii sau definesc funcțiile explicite ale pieței muncii și rezultatele învățării pentru anumite sectoare de învățământ superior. Reglementările de asigurare a calității, evaluarea externă și acreditarea programelor de studii universitare de către structurile specializate de asigurare a calității analizează cu atenție criteriile de angajare durabile. Multe guverne sunt preocupate să identifice resurse financiare care să fie investite în învățământul superior, care să crească stocul de capital uman - o sursă de bunăstare economică națională. Această preocupare duce adesea la o așteptare că învățământul superior va favoriza rezultatele învățării pe care angajatorii le apreciază (de exemplu în Marea Britanie, aceasta a luat forma presiunii asupra instituțiilor de învățământ superior pentru a îmbunătăți angajabilitatea studenților) (Knight & Yorke, 2003).

Această tendință se regăsește și în cadrul de dezvoltare și politicile promovate de Uniunea Europeană în domeniul învățământului superior. Învățământul superior din țările europene s-a confruntat cu mai multe reforme, înainte de implementarea procesului de la Bologna, precum și în timpul procesului de instituire a Spațiului European al Învățământului Superior (SEIS) până în anul 2010 (Stiwne&Alves, 2010). Obiectivele principale au fost stabilirea unei structuri comune cu pe trei niveluri și un sistem de credite comun: sistemul european de transfer de credite (ECTS), precum și promovarea mobilității și angajabilității în rândul absolvenților. Totodată, prin comunicatul Comisiei Europene cu privire la evaluarea rezultatelor procesului de la Bologna, se afirmă că, deși au fost atinse

numeroase obiective, este nevoie de un angajament mai bun pentru implementarea obiectivelor între instituțiile de învățământ superior. Același studiu menționează că investițiile în învățământul superior trebuie să fie o prioritate pentru următorul deceniu, în contextul în care Uniunea Europeană tinde să fie o Europă a cunoașterii, creativă și inovatoare. (Leuven/Louvain-la-Neuve Communiqué: European Commission (EC), 2009).

Pentru perioada următoare, ca parte a cadrului pentru cooperarea în domeniul politicii europene în domeniile educației și formării, liderii UE au convenit asupra unei ținte de 40% dintre tinerii de 30-34 de ani care vor obține o calificare pentru învățământ superior (sau echivalent) până în 2020 (European Commission, 2018).

Cu toate acestea, în timp ce învățământul superior îmbunătățește gradul de angajare al absolvenților săi, programele sale se dovedesc adesea prea lentă în anticiparea și adaptarea lor la nevoile în schimbare pe piața muncii. Studiul Comisiei “*Promovarea relevanței învățământului superior*” (Ibidem) stabilește că învățământul superior rămâne relevant dacă:

- promovează ocuparea forței de muncă durabile,
- favorizează dezvoltarea personală,
- încurajează cetățenia activă.

Pentru a îmbunătăți cunoștințele la nivel național și la nivelul UE privind evoluția în carieră a absolvenților, Comisia Europeană a lansat o inițiativă europeană de urmărire a parcursului profesională; al absolvenților după finalizarea studiilor. Datele colectate pot sprijini furnizarea de orientare în carieră, proiectarea de programe universitare (sau de studii superioare) mai relevante, precum și elaborarea strategiilor instituționale și a politicilor mai bine orientate.

De asemenea, se remarcă tendința guvernelor de a formula politici sau instrumente de politici menite să asigure programe de studii calitative orientate către piața muncii. În unele țări europene, angajabilitatea absolvenților este urmărită în special prin procedurile de acreditare. Abordarea rezultatelor determină angajarea ca fiind realizată mai degrabă ca o realizare instituțională, și mai puțin ca o înclinație individuală a studentului de a obține un loc de muncă (Harvey, 2010).

Astfel, studiul Comisiei Europene (2015) concluzionează, că în țările cu sisteme duale/ binare de învățământ superior, cum ar fi Danemarca, Germania și Olanda, universitățile de științe aplicate, în comparație cu universitățile tradiționale, se orientează mai puternic către angajabilitatea profesională. Aceiași situație se observă și în cazul Franței, în cazul Grandes Écoles și instituțiile de diplomă profesională de doi ani care oferă programe de învățământ pentru locuri de muncă bine definite, în timp ce universitățile tradiționale au o abordare mai largă de pregătire a studenților pentru inserția lor pe piața muncii, care se axează preponderent pe abilitățile transversale generice (Kolster & Westerheijden, 2014).

În Franța, principalul obiectiv al strategiei naționale de învățământ superior (StraNES) urmărește ca 50% din grupa de vârstă relevantă să obțină o calificare de învățământ superior. A doua prioritate este inserția profesională (de exemplu, stagii). Această ambiție se bazează pe „Planul Campus” din 2007 și „Planul de investiții viitoare” pentru modernizarea universităților și a infrastructurilor lor și

pentru creșterea calității predării și cercetării. Absolvenții de licență urmează să devină mai orientați profesional pentru a spori angajabilitatea.

În Spania, documentul strategic național pentru învățământul superior (Estrategia Universidad 2015) subliniază conceptul de învățământ superior ca serviciu public. Ca atare, strategia spaniolă pare să integreze dezvoltarea personală, ocuparea forței de muncă durabile și dimensiunea cetățeniei active în dezvoltarea societății

Strategia olandeză pentru învățământul superior din 2011 evidențiază dimensiunea ocupării durabile. Strategia olandeză pentru învățământul superior din 2015 subliniază importanța calității în învățământul superior și, deși termenul „relevantă” nu este utilizat în mod explicit, strategia este puternic legată de îmbunătățirea celor trei dimensiuni de relevanță, acordând o atenție deosebită dezvoltării personale (Bildung).

În Germania nu există o strategie națională generală pentru învățământul superior. În mod evident, acest lucru se datorează împărțirii competențelor între nivelul federal și nivelul statelor, acesta din urmă fiind, în primul rând, responsabil pentru educație (superioară). Totuși, și unele dintre strategiile federale acordă atenție ocupării forței de muncă durabile (Mühleck et al., 2016).

În ultimul deceniu, guvernul irlandez a promovat dimensiunea ocupării durabile a relevanței învățământului superior, atât prin strategii, cât și prin politici conexe. Recesiunea economică după 2007 se menționează ca un eveniment cheie care a declanșat accentul pe ocuparea forței de muncă durabile în politicile promovate de Irlanda.

Ocuparea forței de muncă durabile este adesea promovată și *de politicile universitare*, prin instrumente cum ar fi crearea de centre de orientare în carieră; integrarea reprezentanților angajatorilor în organismele consultative pentru programe și procesele de evaluare internă și externă a calității studiilor; oferirea de noi tipuri de programe, etc. În cele din urmă, politicile de informare abordează angajabilitatea prin intermediul studiilor studenților, absolvenților și angajatorilor. În plus, platformele de informare a alegerilor studenților includ din ce în ce mai multe informații despre angajare.

4. Rolul structurilor de asigurare a calității în promovarea studiilor superioare de calitate: cazul Republicii Moldova

Având la bază ideea, că ”structurile de învățământ superior din Europa devin tot mai compatibile și mai comparabile”, idee lansată în cadrul Comunicatului de la București în 2012, statele europene au depus eforturi considerabile în vederea asigurării unor coerențe între politicile și practicile naționale referitoare la dimensiunile și direcțiile de evoluție ale sistemului de învățământ superior, dar mai ales, în ceea ce privește recunoașterea Standardelor și orientărilor europene pentru asigurarea calității (ESG) în Spațiul European al Învățământului Superior (SEÎS).

Dezvoltarea unor sisteme solide de asigurare a calității la nivelul instituțiilor de învățământ superior, care să aplice aceleași principii, elaborarea unor strategii instituționale pentru îmbunătățirea continuă a calității studiilor, crearea și funcționarea agențiilor naționale de asigurare externă a calității,

care chiar dacă diferă de la o țară la alta în ceea ce privește abordarea care stă la baza sistemelor, au aceleași obiective: de a reglementa instituțiile și programele de studii și de a sprijini îmbunătățirea continuă a calității serviciilor educaționale furnizate. Aceste obiective se corelează cu prioritățile structurilor europene în ultimii zece ani (Comisia Europeană, 2015, p. 90). În acest context, în 2002 a fost creată Asociația Europeană pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ENQA), inițial cu statut de rețea și transformată apoi într-o asociație (2004). ENQA constituie un veritabil forum pentru cooperarea și colaborarea între agențiile de asigurare a calității și care promovează schimbul de bune practici în domeniul asigurării calității studiilor universitare din spațiul european. La propunerea ENQA, prin cooperare cu Organizația Europeană a Studenților (ESU), Asociația Europeană a Instituțiilor de Învățământ Superior (EURASHE) și Asociația Europeană a Universităților (EUA), au fost elaborate Standardele și liniile directoare pentru asigurarea calității (ESG) în Spațiul European al Învățământului Superior (SEIS), adoptate de Miniștrii responsabili pentru învățământul superior în 2005 la Bergen, Norvegia. Standardele au fost concepute spre a fi aplicabile tuturor instituțiilor de învățământ superior și agențiilor de asigurare a calității din Europa, indiferent de structura, funcția și dimensiunea acestora și de sistemul național în care sunt localizate. Totodată, acestea nu includ „proceduri” detaliate, întrucât procedurile instituționale și cele ale agențiilor sunt o parte importantă a autonomiei lor. Mai degrabă, ESG-urile „recunosc supremația sistemelor naționale de învățământ superior, importanța autonomiei instituționale și pe cea a agențiilor de asigurare a calității în cadrul acestor sisteme naționale, precum și cerințele specifice din diferite domenii academice” (ENQA, 2005, p. 13). Versiunea revizuită a Standardelor și liniilor directoare a fost adoptată în cadrul Conferinței ministeriale de la Erevan din 14-15 mai 2015. Potrivit acestora, asigurarea calității în Spațiul European al Învățământului Superior ar trebui să se axeze pe următoarele principii:

- ✓ interesele studenților, angajatorilor și ale societății în general, privind o bună calitate în învățământul superior;
- ✓ importanța esențială a autonomiei instituționale, complementată de recunoașterea faptului că aceasta aduce cu sine responsabilități dificile;
- ✓ nevoia de a asigura extern calitatea să fie adecvată obiectivelor iar încărcarea suplimentară asupra instituțiilor să fie corespunzătoare și adecvată, cu scopul de a asigura atingerea obiectivelor acestora (CE, 2015, p. 97).

În conformitate cu Standardele și liniile directoare pentru asigurarea calității, ”Învățământul superior își propune să îndeplinească scopuri multiple; incluzând pregătirea studenților pentru cetățenie activă, pentru viitoarele lor cariere, sprijinirea dezvoltării lor personale, crearea unei baze largi de cunoștințe avansate și stimularea cercetării și inovării” (Standarde și linii directoare pentru asigurarea calității în Spațiul European al Învățământului Superior (ESG), 2015, p. 5). Prin urmare, actorii din educație pot prioritiza diferit aceste scopuri, pot avea viziuni diferite asupra calității în învățământul superior, iar asigurarea calității trebuie să țină cont de aceste perspective diferite și să poată sprijini dezvoltarea unei culturi a calității asumată de toți cei implicați: de la studenți și cadre didactice până la conducerea și managementul instituției. Una dintre caracteristicile evidente ale

dezvoltării sistemelor de asigurare a calității în Europa a constituit-o recunoașterea crescândă a importanței participării părților interesate și, în special, a rolului angajatorilor în procesul de evaluare externă a învățământului superior. Astfel, în procesul de proiectare a programelor de studii, instituțiile de învățământ superior trebuie să țină cont de mai mulți factori, cum ar fi: implicarea tuturor beneficiarilor în proiectare, includerea oportunităților de angajare, stabilirea unor trasee flexibile de formare, monitorizarea traseelor profesionale ale absolvenților, evaluarea nivelului de satisfacție a studenților ș.a. La etapa actuală, ESG-urile sunt un real suport pentru Agențiile naționale de asigurare a calității, dat fiind faptul, că acestea definesc cadrul comun pentru sistemele de asigurare a calității, permit îmbunătățirea continuă a calității studiilor universitare, sprijină încrederea reciprocă, facilitând recunoașterea și mobilitatea și oferă informații despre asigurarea calității în SEIS.

Spre deosebire de alte state din spațiul european, Republica Moldova se află la începuturile acestor transformări complexe din domeniul asigurării calității serviciilor educaționale. Structura responsabilă de asigurarea externă a calității în învățământul superior, Agenția Națională de Asigurare a Calității în Învățământul Profesional (ANACIP) a fost creată prin HG nr. 652 din 13.08.2014. Astfel, Codul educației al Republicii Moldova (Legea nr. 152 din 17.07.2014) stabilește că evaluarea externă a calității în învățământul superior este realizată inițial de către ANACIP, apoi ca urmare a reformei din 2018, de către Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (ANACEC) sau o altă agenție de evaluare a calității, înscrisă în Registrul European pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (art. 113, 114). În conformitate cu *Regulamentul de organizare și funcționare al ANACIP (2015)*, Agenția are drept *misiune* dezvoltarea și promovarea culturii calității în domeniul învățământului profesional tehnic, superior și în formarea continuă, contribuind la sporirea competitivității economice și coeziunii sociale în Republica Moldova. *Scopul principal al ANACIP* este de a asigura un sistem integrat, credibil, obiectiv și transparent de evaluare externă și acreditare a instituțiilor și a programelor de studii din învățământul profesional tehnic, superior și de formare continuă din Republica Moldova. Obiectivele strategice stabilite de noua structură sunt următoarele: de a contribui la dezvoltarea și promovarea culturii calității în învățământul profesional tehnic, superior și de formare continuă; de a evalua programele de studii și capacitatea organizațiilor furnizoare de învățământ profesional tehnic, superior și de formare continuă în scopul realizării standardelor de calitate; de a asigura aplicarea în învățământul profesional tehnic, superior și de formare continuă din Republica Moldova a Standardelor și Liniilor Directoare pentru Asigurarea Calității în Spațiul European al Învățământului Superior; de a asigura accesul la informațiile de interes public despre calitatea învățământului profesional tehnic, superior și de formare continuă din Republica Moldova; de a propune partenerilor strategii și politici în scopul asigurării și dezvoltării calității în învățământul profesional tehnic, superior și de formare continuă; de a promova profesionalismul și competitivitatea învățământului profesional tehnic, superior și de formare continuă din Republica Moldova; de a obține recunoașterea ANACIP pe plan internațional (din 17 decembrie 2015, Agenția este membru asociat ENQA).

Reieșind din obiectivele strategice urmărite, în perioada celor trei ani de activitate (2015-2018), ANACIP a realizat un amplu proces de activități de evaluare externă în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării programelor de studii din domeniul învățământului profesional tehnic, superior și în formarea continuă, și a instituțiilor de învățământ, care a creat un impact profund asupra sistemului educațional din Republica Moldova.

Astfel, în scurt timp, ANACIP a devenit singura instituție credibilă de evaluare a calității serviciilor educaționale prestate de instituțiile de învățământ profesional tehnic, superior și de formare continuă din țară. În procesul de activitate, Agenția a încercat să-și conserve continuu independența decizională atât față de Ministerul Educației, cât și în raport cu guvernele și partidele politice, aflate la conducere, promovând aceleași principii și valori ale Agențiilor europene, precum: obiectivitate, integritate, profesionalism și transparență decizională. Aplicarea procesului de evaluare externă a calității educației în baza unor proceduri obiective, dar mai ales, promovarea relațiilor de parteneriat, în realizarea politicilor statului în domeniul asigurării calității în învățământ, precum și în evaluarea programelor de studii și a instituțiilor ofertante de programe de formare profesională și servicii educaționale, i-au permis Agenției să-și creeze o imagine nouă, diferită de cea a entităților de asigurare a calității anterioare, atât în sistemul de învățământ, cât și în societate. În mod evident, parcursul anevoios al Agenției nu a fost scutit de anumite erori inerente procesului de activitate, cum ar fi: dificultăți în interpretarea corectă și obiectivă a cadrului normativ general; elemente de subiectivism manifestate în procesul de evaluare externă din partea experților; neconcordanțe existente între diferitele structuri de promovare și realizare a sistemului de învățământ ș.a. Aceste erori au scos în evidență carențele sistemului educațional din Republica Moldova, determinate de capacitatea instituțională slabă de asumare a unor reforme mai ample și de rezistența la schimbare, generând, totodată, necesitatea de a reajusta politicile educaționale în context european/global, precum și de a moderniza structurile și sistemul de învățământ în ansamblu.

Reformarea ANACIP se înscrie în Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018 (sectorul Educație), precum și în conceptul Foii de parcurs pentru anul 2017, care include un set de măsuri și angajamente ale Guvernului și Parlamentului planificate pentru implementare prioritară în mai multe domenii, inclusiv, în cel al educației din Republica Moldova. Potrivit documentului, setul de măsuri și reforme sunt necesare pentru a răspunde prin voință politică sincronizată necesităților cetățenilor Republicii Moldova, accelerării calitative a procesului de implementare a Acordului de Asociere RM-UE, precum și pentru a aprofunda cooperarea cu FMI și alți parteneri de dezvoltare (Foaia de parcurs privind agenda de reforme, 2017).

Conform proiectelor de reformă, intenția autorităților este de a crea o structură de asigurare a calității performantă și eficientă, care să promoveze și să evalueze dintr-o perspectivă multidimensională și multigraduală competitivitatea și durabilitatea proceselor educaționale din Republica Moldova. Reorganizarea ANACIP în ANACEC, autoritate administrativă în subordinea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, s-a realizat prin absorbția atribuțiilor și responsabilităților Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare și ale Inspectoratului Școlar Național (Regulamentul

de organizare și funcționare a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare, 2018). În această ordine de idei, trebuie menționat că reorganizarea Agenției s-a realizat cu abateri de la cadrul european, deoarece Standardele și liniile directoare privind asigurarea externă a calității în *Partea 3: Standarde și linii directoare pentru asigurarea calității agențiilor, punctul 3.3 Independență*, stipulează, că: „Agențiile trebuie să fie independente și să funcționeze autonom. Ele trebuie să poarte deplina responsabilitate pentru acțiunile pe care le desfășoară și rezultatele acestora, fără influența unor terțe părți” (ESG, 2015, p. 20).

Noua structură creată, ANACEC are misiunea de a implementa politicile statului și de a contribui la dezvoltarea orientată spre cele mai bune standarde internaționale în domeniile de competență atribuite. Potrivit Regulamentului de organizare și funcționare, ANACEC are următoarele funcții: 1) evaluarea calității în învățământul general, profesional tehnic și superior; 2) evaluarea externă a programelor de formare profesională continuă; 3) evaluarea externă a organizațiilor din domeniile cercetării și inovării; 4) evaluarea personalului științific și științifico-didactic; 5) controlul privind calitatea învățământului general, profesional și de formare continuă, respectarea cerințelor de acreditare și autorizare a entităților ofertante de programe și servicii educaționale. În pofida faptului, că provocările și impedimentelor cu care se confruntă, noua structură creată (ANACEC) este absolut necesară, având în vedere faptul, că absența unor mecanisme interne și externe de asigurare a calității convergente cu standardele europene (ESG) determină credibilitatea joasă a studiilor universitare din Republica Moldova, blocajele în cadrul mobilității academice și profesionale și dezvoltarea inertă a învățământului profesional și a cercetării.

În calitate de instituție cu atribuții multiple și responsabilități în evaluarea externă și monitorizarea îmbunătății continue a calității serviciilor educaționale din Republica Moldova (Codul educației, art. 115), inițial ANACIP, iar actualmente, ANACEC au desfășurat o intensă activitate de evaluare externă a calității programelor de studii superioare de licență. Astfel, într-o perioadă relativ restrânsă de timp (2016-2019), Agenția a supus procesului de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării 462 de programe de studii superioare de la 24 de instituții de învățământ superior (Tabelul 1).

Tabelul 1. Programele de studii supuse procesului de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie sau acreditării în Republica Moldova (2016-2019)

Programe de studii	Licență		Master		Doctorat (autorizare)	Școli doctorale (autorizare)
	Acreditare	Autorizare	Acreditare	Autorizare		
Total	332	25	5	32	20	48
	357		37		20	48
462 programe de studii, 24 instituții de învățământ superior						

Sursa: Elaborat de autori în baza Rapoartelor de activitate ale ANACEC în anii 2017, 2018 și completat cu datele din anul 2019.

Trebuie menționat, că de la fondarea sa, Agenția a implementat în procesul de evaluare externă Standardele și liniile directoare pentru asigurarea calității în Spațiul European al Învățământului Superior. Astfel, evaluarea externă a calității programelor de studii și a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova se realizează în baza a 10 standarde de acreditare similare celor europene: 1. Politici pentru asigurarea calității; 2. Proiectarea și aprobarea programelor; 3. Învățarea, predarea și evaluarea centrate pe student; 4. Admiterea, evoluția, recunoașterea și dobândirea de certificări de către student; 5. Personalul academic; 6. Resurse de învățare și sprijin pentru student; 7. Managementul informației; 8. Informații de interes public; 9. Monitorizare continuă și evaluare periodică a programelor; 10. Asigurarea externă a calității în mod ciclic.

În conformitate cu Metodologia de evaluare externă., ”Orice persoană juridică, publică sau privată interesată în oferirea programelor de studii și serviciilor educaționale se supune obligatoriu procesului de evaluare externă a calității (...)” (ANACIP, 2016a, art. 17). În acest scop, solicitarea inițierii procedurii de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie/ acreditării unui program de studii sau a unei instituții de învățământ se face prin depunerea cererii la Direcția de specialitate din cadrul Agenției de către instituția de învățământ/ consorțiu/ parteneriat/ filială/ fondator/ Ministerul Educației (Ibidem, art. 18, 27).

Care sunt beneficiile parcurgerii procesului de evaluare externă a calității? În cazul autorizării de funcționare provizorie, instituția obține dreptul de a desfășura procesul educațional și de a organiza admiterea la studii, iar în cazul acreditării programului de studii, pe lângă cele două drepturi menționate mai sus, instituția are dreptul de a organiza examenele de finalizare a studiilor, de a emite diplome, certificate și alte acte de studii, recunoscute la nivel național și internațional. În procesul de evaluare externă a calității studiilor participă, în egală măsură, beneficiarii procesului educațional: cadre didactice, studenți și angajatori (atât în calitate de membri ai Comisiilor de evaluare externă, cât și ca persoane intervievate, de partea instituției), în conformitate cu Standardele și liniile directoare, care precizează că asigurarea calității programelor și recompenselor ar trebui să includă și „comentarii periodice din partea angajatorilor, a reprezentanților pieței muncii și a altor organizații relevante”. Prin urmare, implicarea angajatorilor a devenit o caracteristică în multe sisteme de asigurare a calității, inclusiv în cel din Republica Moldova, care are menirea să reducă din contrastele și distanțele create între conținuturile programelor de studii și necesitățile pieței muncii. Cu toate acestea, nu putem încă vorbi despre evoluții notabile în această direcție.

5. Angajabilitatea absolvenților programelor de studii de licență “Relații Internaționale” în Republica Moldova

Capacitatea de inserție profesională a absolvenților din învățământul superior deține un rol important în cadrul Procesului Bologna și reprezintă capacitatea acestora de a obține un loc de muncă inițial, relevant, de a deveni lucrător independent, de a păstra acest loc de muncă și de a fi capabil de mobilitate pe piața forței de muncă (Consiliul Uniunii Europene, 2012). În acest context, rolul

învățământului superior este acela de a permite studenților să dobândească cunoștințele, aptitudinile și competențele de care au nevoie la locul de muncă și pe care le solicită angajatorii și să se asigure că cetățenii dispun de mai multe oportunități de a menține sau de a-și reînnoi aceste competențe și atribute, pe parcursul întregii lor vieți active.

Astfel, potrivit obiectivului de creștere a capacității de inserție profesională, formulat prin Comunicatul de la București, trebuie subliniată importanța „cooperării dintre angajatori, instituțiile de învățământ superior și studenți, în special în cadrul elaborării programelor de studiu“ (EHEA, 2012). Un astfel de proiect de cooperare este prevăzut să asigure faptul că studenții sunt dotați cu o combinație de competențe transversale și că dispun de cunoștințe tematice actualizate, care să le permită să „contribuie la nevoile mai generale ale societății și ale pieței forței de muncă“ (Ibidem).

Datele statistice din spațiul european privind situația pe piața forței de muncă a absolvenților au demonstrat că obținerea unei diplome de absolvire a învățământului superior a condus la îmbunătățirea perspectivelor de încadrare profesională ale tinerilor, în aproape toate țările. Cu toate acestea, absolvenții fără experiență profesională se confruntă cu dificultăți în ceea ce privește accesul pe piața forței de muncă, iar aproximativ 20 % dintre absolvenți sunt supracalificați pentru locurile de muncă către care au fost direcționați (CE, 2015, p. 167).

În Republica Moldova situația inserției absolvenților pe piața muncii este încă un subiect vulnerabil. Potrivit Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 (MECC, 2014b, p. 21), pe piața muncii se atestă un dezechilibru substanțial între cerere și ofertă, precum și un deficit de forță de muncă calificată. Analiza domeniilor de angajare și a structurii șomajului indică faptul că sistemul educațional nu este racordat suficient la cerințele pieței muncii și nu oferă calificări relevante. Emigrarea forței de muncă, conjugată cu declinul demografic, vine să conteste mitul precum că în Republica Moldova forța de muncă este multă, calificată și ieftină. Nivelul de ocupare a forței de muncă a scăzut dramatic de la 54,8% în 2000 la 39,3% în 2013 (Ibidem). În același timp, rata șomajului a constituit doar 5,1% în anul 2013. Totuși, acest indicator, privit separat, nu reflectă adecvat starea economiei naționale. Numărul relativ redus de locuri de muncă bine plătite descurajează cererea, oamenii preferând să rămână inactivi sau să plece la lucru peste hotare.

În contextul aprobării Codului educației al Republicii Moldova, Legea nr. 152 din 17.07.2014, care prevede, printre altele, că misiunea învățământului superior este de a contribui la formarea specialiștilor de înaltă calificare competitivi pe piața națională și internațională a muncii (Codul educației, 2014, art. 75, (2) b), iar instituțiile de învățământ superior trebuie să colaboreze cu mediul de afaceri la formarea cadrelor de înaltă calificare, relația de parteneriat realizându-se prin stabilirea rolurilor, interdependenței și responsabilităților celor două părți în procesul de formare și inserție profesională, organizarea unor activități comune de promovare și monitorizare a calității învățământului superior, a angajabilității absolvenților ș.a. (Ibidem, art. 110, 111), Ministerul Educației a elaborat Ghidul metodologic de creare și funcționare a Centrului Universitar de ghidare și consiliere în carieră, iar prin ordinul nr. 970 din 10 septembrie 2014, documentul menționat este pus în aplicare de către instituțiile de învățământ superior în procesul de organizare și funcționare a propriilor

centrelor universitare de ghidare și consiliere în carieră (MECC, 2014a). Ghidul definește obiectivele Centrului de ghidare și consiliere în carieră, structura acestuia, metodologia aplicabilă, beneficiarii serviciilor de ghidare în carieră, tipurile de servicii prestate, parteneriatul educațional, precum și o serie de acte recomandate (Convenția de parteneriat, fișe de post, programul activităților, fișa de înregistrare, fișa de evaluare, modele de chestionare și anchete, fișa absolventului). Potrivit pct. 2.1., misiunea Centrului de ghidare și consiliere în carieră rezidă în realizarea educației pentru carieră prin susținerea beneficiarilor serviciilor educaționale prestate de către instituția de învățământ superior în procesul de proiectare a carierei, iar obiectivele țin de: ghidarea în carieră a liceenilor; susținerea studenților în proiectarea carierei profesionale; urmărirea evoluției profesionale a absolvenților în procesul de management al carierei; ghidarea în carieră a studenților cu nevoi speciale; susținerea cadrelor didactice universitare în procesul dezvoltării carierei didactice; colaborarea cu entitățile economice în scopul valorificării posibilităților formative ale activității de voluntariat (Ghid, 2014, p. 5-6). În conformitate cu prevederile documentului menționat, instituțiile de învățământ superior și-au elaborat Regulamente interne, în baza cărora își desfășoară activitatea Centrele de ghidare și consiliere în carieră.

Având în vedere necesitatea consolidării relațiilor de parteneriat între instituțiile de învățământ superior și potențialii angajatori în scopul sporirii angajabilității absolvenților, inserția pe piața muncii a tinerilor reprezintă unul din obiectivele Guvernului Republicii Moldova, care prin obiectivul de dezvoltare durabilă își propune să atingă un nivel de ocupare a tinerilor (cu vârstă de 15–29 ani) egal cu media țărilor din Europa Centrală și de Est până în anul 2030. Totuși, conform unui studiu realizat de UNDP și INCE, începând cu 2010 se înregistrează o tendință de diminuare a numărului tinerilor încadrați pe piața muncii. Aceste oscilații se explică prin intrarea în vârstă economic activă a generațiilor numeroase născute la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut, înregistrând cea mai mare ascensiune în anii 2010–2011. Fiind totuși un fenomen temporar, după anul 2011 numărul persoanelor în vârstă activă (16–57/62 ani), inclusiv al tinerilor, este în scădere (UNDP & INCE, 2017).

În Republica Moldova, deși este anevoios, procesul de integrare în câmpul muncii are un impact considerabil asupra calității parcursului profesional al tinerilor, capacitățile și abilitățile profesionale ale tinerilor, dar și calității vieții tinerilor. Conform aceluiași studiu, rata de ocupare a tinerilor (15–29 ani) oscilează între 28,4% și circa 31–33,3%, valoarea indicatorului fiind dependentă de faptul dacă este sau nu este luat în calcul efectivul tinerilor care lipsesc din țară mai mult de 12 luni ca urmare a migrației (Ibidem). Referitor la relația tinerilor din țara noastră cu piața muncii, un alt studiu arată că tinerii angajați au un nivel înalt de educație – peste o treime din ei au universitatea absolvită (sau 82,6 mii tineri) (BNS, 2015, runda a doua). Tot acest studiu face referință la siguranța pe care o primesc tinerii odată cu creșterea nivelului de studii și, respectiv, creșterea probabilității de angajare în câmpul muncii, deși, după cum arată cercetările, deseori angajarea pe piața locală a muncii se face la condiții și posturi inferioare calificării.

În acest context, sunt explicabile eforturile instituțiile de învățământ superior încearcă să îmbunătățească capacitatea de inserție profesională a absolvenților prin diferite tipuri de acțiuni, rata

mai înaltă de inserție a absolvenților pe piața muncii fiind un indicator de performanță și calitate a programului de studii.

Activitățile de evaluare externă a calității programelor de studii superioare din Republica Moldova, realizate de ANACIP /ANACEC în perioada 2017-2019, ne permit să evidențiem măsurile întreprinse de instituțiile de învățământ superior în această direcție. Astfel, putem constata, că universitățile au elaborat regulamente instituționale de crearea a Centrelor Universitare de ghidare și consiliere în carieră, în multe dintre universitățile, care au participat în procesul de evaluare externă, acestea sunt funcționale. În contextul în care piața autohtonă a muncii este mică și relativ neatractivă pentru absolvenții universităților, numărul companiilor cu capital străin în Republica Moldova este în creștere, iar companiile locale își desfășoară activitatea economică tot mai mult pe piața externă sau în cooperare cu firme și organizații internaționale, necesitatea de specialiști în relații internaționale (atât politice, cât și economice) devine imperativă. Din aceste considerente, în cele ce urmează, ne vom axa pe importanța calității serviciilor educaționale și instrumentelor utilizate de universități în asigurarea inserției pe piața muncii a absolvenților programelor de studii superioare de licență Relații Internaționale și Economie Mondială și Relații Economice Internaționale evaluate în perioada 2017-2019. În conformitate cu solicitările formulate de instituțiile de învățământ superior, au fost supuse procedurii de evaluare externă a calității în vederea acreditării 9 programe de studii superioare de licență, dintre care:

- 4 programe - 365.1 Economie mondială și relații economice internaționale (Academia de Studii Economice din Moldova, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Institutul Internațional de Management IMI-NOVA, Universitatea Liberă Internațională din Moldova) din domeniul general de studiu 041 Științe economice.
- 5 programe - 0312.2 Relații internaționale (Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere", Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Universitatea de Studii Europene din Moldova) din domeniul general de studiu 031 Științe sociale și comportamentale.

Procedura de evaluare externă a fost realizată în conformitate cu Metodologia de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării programelor de studii și a instituțiilor de învățământ profesional tehnic, superior și de formare continuă (HG 616 din 18.05.2016, cu modificările din 26.12.2018), și în baza standardelor de acreditare, criteriilor și indicatorilor de performanță (Anexa nr. 5 la Metodologia menționată). Analiza ofertei educaționale propuse de instituțiile de învățământ participante la procesul de evaluare externă, calitatea serviciilor educaționale prestate, relevanța programelor de studii din cele două domenii, rata de absolvire a programelor de studii și capacitatea de inserție profesională a absolvenților în Republica Moldova constituie indicatori importanți în procesul de evaluare externă a calității realizat de ANACEC, care se referă la: 2.2.4 Relevanța programului de studii, 9.2.1 Mecanisme de evidență a angajării și evoluției

absolvenților în câmpul muncii, 9.2.2. Activități de orientare profesională și competitivitatea absolvenților pe piața muncii.

Generalizând informațiile acumulate, în baza opiniilor experților evaluatori formulate în Rapoartele de evaluare externă, putem menționa următoarele momente pe marginea indicatorilor de performanță selectați:

Indicatorul de performanță 2.2.4 Relevanța programelor de studii. Indicatorul are drept scop să evalueze în ce măsură programele de studii reflectă necesitățile pieței muncii din Republica Moldova. Conform opiniilor formulate de Comisiile de evaluare externă, la proiectarea programelor de studii superioare de licență de Relații internaționale se consultă experiența altor instituții (atât din țară, cât și de peste hotarele țării), rezultatele cercetărilor cadrelor didactice etc. Conținuturile programelor sunt modernizate prin consultările și chestionările periodice ale studenților, cadrelor didactice, angajatorilor etc. Totuși, de cele mai dese ori, procesul de modernizare a planurilor de învățământ se bazează pe expertiza cadrelor didactice antrenate în procesul educațional și doar uneori alte părți interesate (studenți, angajatori). Toate universitățile evaluate realizează chestionare menite să evalueze și să analizeze satisfacția studenților față de procesul de studii, însă aceștia din urmă sunt mai puțin implicați în procesul de revizuire sau modernizare a planurilor de învățământ propriu-zise, cât și în luarea deciziilor privind îmbunătățirea conținuturilor programelor de studii, a metodelor de predare-învățare, astfel încât să contribuie la creșterea competențelor profesionale în conformitate cu cerințele angajatorilor și la facilitarea inserției pe piața muncii.

Totodată, experții au constatat, că programele evaluate implică angajatorii în procesul de proiectare și modernizare a planurilor de învățământ, aceasta fiind realizată prin invitarea angajatorilor la evenimente științifice, mese rotunde, ateliere de lucru organizate de universități, invitarea și implicarea reprezentanților angajatorilor în comisiile de evaluare în examenele de licență și susținerea tezelor de licență, invitarea practicienilor să susțină prelegeri sau lecții practice etc.

În același timp, experții evaluatori au constatat dificultățile întâmpinate de instituțiile de învățământ superior în ceea ce privește prezentarea datelor și dovezilor de confirmare a relevanței/ impactului programelor de studii pentru dezvoltarea economică a țării. Potrivit concluziilor experților, două din cele patru programe de studii de *Economie mondială și relații economice internaționale* din domeniul general de studiu 041 Științe economice nu are un impact social și economic semnificativ în viața socială a țării, în timp ce celelalte două reflectă în totalitate necesitățile pieței muncii și tendințele din domeniu și au un impact social și economic semnificativ în viața socială a țării. În cazul programelor de studii de *Relații internaționale* din domeniul general de studiu 031 Științe sociale și comportamentale, s-a constatat că din cele cinci programe de studii, trei reflectă parțial necesitățile pieței muncii și tendințele din domeniu, iar alte trei au un impact social și economic semnificativ în viața socială a țării.

Indicatorul de performanță 9.2.1 Mecanisme de evidență a angajării și evoluției absolvenților în câmpul muncii. Indicatorul are scopul de a evalua, dacă universitățile dispun de proceduri instituționale de evidență a angajării și evoluției profesionale a absolvenților programelor de

studii în câmpul muncii. Din procesul de evaluare s-a constatat, că instituțiile de învățământ superior participante la procesul de evaluare externă dețin Registre de evidență (parțială) a absolvenților, în cadrul cărora monitorizează traseul profesional al acestora în primii ani după absolvire. De cele mai multe ori, datele incluse în Registre sunt incomplete sau incorecte. Rezultatele cercetării arată, că în cazul programelor de studii de *Economie mondială și relații economice internaționale*, doar o singură instituție de învățământ superior dispune de proceduri instituționale de evidență a angajării și a evoluției profesionale a absolvenților programului de studiu în câmpul muncii, iar trei din patru universități dispun de proceduri instituționale de evidență a angajării, dar nu dețin evidențe a evoluției profesionale a absolvenților programului de studiu în câmpul muncii. În același timp, în cazul programelor de Relații internaționale, patru din cinci universități dispun de proceduri instituționale de evidență a angajării și a evoluției profesionale a absolvenților programului de studii în câmpul muncii, iar una - dispune de proceduri instituționale de evidență a angajării, dar nu dețin evidențe a evoluției profesionale a absolvenților programului de studiu în câmpul muncii. Absolvenții programelor de studii de licență evaluate se pot angaja în sectorul de stat, în organizații neguvernamentale, partide politice, administrații publice locale, companii internaționale cu sedii atât în țară, cât și peste hotarele țării, etc.

Indicatorul de performanță 9.2.2. Activități de orientare profesională și competitivitatea absolvenților pe piața muncii. Indicatorul menționat evaluează dacă instituțiile de învățământ superior dispun de proceduri de ghidare și consiliere în carieră și modul în care le aplică, cât și rata angajării absolvenților programelor de studii în câmpul muncii conform calificării obținute în primul an după absolvire. Astfel, în baza rapoartelor Comisiilor de evaluare externă putem afirma, că în majoritatea cazurilor, instituțiile de învățământ dispun de proceduri de ghidare și consiliere în carieră (realizate prin intermediul Centrelor de ghidare în carieră), însă aceste proceduri nu sunt aplicate eficient. Potrivit concluziilor experților, atât în cazul programelor de studii de *Economie mondială și relații economice internaționale* din domeniul general de studiu 041 Științe economice, cât și în cazul programelor de studii de *Relații internaționale* din domeniul general de studiu 031 Științe sociale și comportamentale, câte trei din universitățile evaluate dispun de procedurile de ghidare și de consiliere în carieră care se aplică și sunt eficiente, iar în una și, respectiv, două universități, procedurile de ghidare și de consiliere în carieră se aplică, dar în rezultate modeste. Analiza ratei de angajare în câmpul muncii a absolvenților constituie un standard de evaluare "sensibil" în procesul de evaluare externă. Cauzele ratei joase de angajabilitate sunt multiple și nu se referă doar la programele de studii din cele două domenii evaluate, nu țin de instituțiile de învățământ superior, cât de posibilitățile limitate pe care le oferă piața muncii din Republica Moldova, cât și de societate, de calitatea vieții, în general. Astfel, o singură universitate raportează o rată a angajării absolvenților programului de studii de *Economie mondială și relații economice internaționale* în câmpul muncii conform calificării obținute în primul an după absolvire constituie mai mult de 70%, iar două din patru universități înregistrează rate de angajarea absolvenților programului de studii în câmpul muncii conform calificării obținute în primul an după absolvire constituie 50-70% și o universitate raportează rata angajării absolvenților programului de studii mai

puțin de 50%. Pe de altă parte, în cazul programelor de *Relații internaționale* din domeniul general de studiu 031 Științe sociale și comportamentale, situația este aproximativ asemănătoare: doar o universitate înregistrează rata angajării absolvenților programului de studii în câmpul muncii conform calificării obținute mai mult de 70%; alte trei din cinci se situează între 50-70% și o universitate raportează rata angajării absolvenților programului de studii mai puțin de 50%.

Prin urmare, analiza celor trei indicatori de performanță incluși în procedura de evaluare externă a calității studiilor universitare, care vizează direct situația relevanței programelor de studii, mecanismele instituționale de evidență a angajării și evoluției profesionale a absolvenților în câmpul muncii, cât și activitățile de orientare profesională și competitivitatea absolvenților pe piața muncii probează faptul că programele de studii din învățământul superior necesită a fi reconceptualizate în parteneriat cu angajatorii astfel încât competențele profesionale formate să le permită absolvenților programelor de studii menționate o mai bună inserție în piața muncii.

6. Concluzii

Calitatea serviciilor educaționale în Republica Moldova trebuie să fie asigurată de către instituțiile de învățământ superior printr-un set de activități menite să dezvolte capacitatea universităților de a elabora, planifica și implementa programe de studii, câștigând astfel încrederea beneficiarilor că instituția menține standardele de calitate în prestarea serviciilor educaționale.

În general, sau la nivel global, atunci când se analizează politicile având ca scop principal îmbunătățirea perspectivelor de inserție profesională a absolvenților, pot fi distinse două perspective politice principale. Prima se concentrează asupra nevoilor de pe piața forței de muncă – perspectiva cererii – cărora trebuie să le răspundă instituțiile de învățământ superior. Cea de a doua pune accentul pe capacitatea de inserție profesională a absolvenților luând în calcul punctul de vedere al ofertei: ce trebuie să facă instituțiile de învățământ superior pentru a obține rezultate, de exemplu, să se asigure că absolvenților li s-a furnizat un set de aptitudini și competențe relevante. În această privință, cele mai multe discuții se centrează pe rolul instituțiilor de învățământ superior și pe modul în care ar trebui să funcționeze societățile cunoașterii în secolul 21.

Situația privind capacitățile și posibilitățile de inserție pe piața muncii a absolvenților este mult mai complexă în cazul Republicii Moldova. Analiza comparativă a ~~situației~~ calității conținuturilor și relevanței programelor de studii superioare de licență *Economie mondială și relații economice internaționale* din domeniul general de studiu 041 Științe economice, prestate de patru universități și a programelor de studii de *Relații internaționale* din domeniul general de studiu 031 Științe sociale și comportamentale din cadrul a șapte universități, ne permite să conchidem că programele de studii din ambele domenii reflectă parțial cerințele pieței muncii și tendințele în domeniu, iar instituțiile de învățământ superior nu au reușit să probeze/ argumenteze impactul social și economic semnificativ în viața socială a țării. Cu toate că, majoritatea absolută a universităților și-au elaborat seturile de proceduri și mecanisme de evidență a absolvenților în câmpul muncii, totuși acestea nu dețin evidențe

clare a evoluției profesionale a absolvenților sau nu se implică în monitorizarea parcursului profesional al acestora. În același timp, instituțiile dispun de Centre de ghidare în carieră, parțial funcționale, deoarece structurile menționate dispun de proceduri de ghidare și consiliere, însă acestea fie că sunt aplicate sporadic, fie sunt ineficiente.

În concluzie, consultarea sau implicarea angajatorilor, a reprezentanților organizațiilor angajatorilor și reprezentanților mediului de afaceri în diversele etape din elaborarea și evaluarea programelor de studii din învățământul superior este un mecanism direct și mai descentralizat prin care informațiile privind piața forței de muncă pot fi incluse în programele din învățământul superior. Angajatorii și reprezentanții mediului de afaceri cunosc natura competențelor de care trebuie să dispună absolvenții atunci când intră pe piața muncii, iar instituțiile de învățământ superior pot folosi aceste cunoștințe când elaborează programele universitare.

Referințe bibliografice:

- ANACEC (2018) *Regulament de organizare și funcționare a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare* (Anexa nr.1 la HG nr. 201 din 28 februarie 2018). <http://lex.justice.md/md/374547/>
- ANACIP (2015) *Regulamentul de organizare și funcționare al ANACIP* (Anexa nr. 1 la HG nr. 191 din 22 aprilie 2015). <http://anacip.md/index.php/ro/legislatie/anacip/regulamente/send/20-regulamente/18-rom-regulamentul-cu-privire-la-organizarea-si-functionarea-agentiei-nationale-de-asigurare-a-calitatii-in-Invatamantul-profesional>
- ANACIP (2016a). *Metodologia de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării programelor de studii și a instituțiilor de învățământ profesional tehnic, superior și de formare continuă*”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 616 din 18 mai 2016, cu modificările ulterioare din 26.12.2018. <http://anacip.md/index.php/ro/legislatie/anacip/metodologii>
- ANACIP (2016b) *Ghidurile de evaluare externă a programelor de studii superioare (licență, masterat, doctorat)*, aprobate de CC al ANACIP, PV nr. 9 din 23.06.2016. <http://anacip.md/index.php/ro/legislatie/anacip/ghiduri>
- BNS (2015) *Tranziția de la școală la muncă (SWTS) (runda a doua)*
- Bridgstock Ruth (2009) *The graduate attributes we've overlooked: enhancing graduate employability through career management skills*, Higher Education Research & Development, 28:1, 31-44, DOI: 10.1080/07294360802444347
- Copps, J. & Plimmer, D. (2013). *Inspiring impact - The journey to employment - a guide to understanding and measuring what matters for young people*, s.l.: NPC.
- Cotton, K. (1993). *Developing Employability Skills*, s.l.: Northwest Regional Educational Laboratory.
- Comisia Europeană/EACEA/Eurydice, 2015. *Spațiul european al învățământului superior în 2015: Raport privind implementarea procesului Bologna*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene. http://publications.europa.eu/resource/ellar/91f926b2-6965-4abe-a1be-600903e4df93.0002.01/DOC_1

- Comisia Europeană (2017) Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor privind o nouă agendă a UE pentru învățământul superior. {SWD(2017) 164 final}. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0247&from=RO>
- Consiliul Uniunii Europene (2012). Proiect de concluzii ale Consiliului privind capacitatea de inserție profesională a absolvenților educației și formării profesionale. Bruxelles. <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=RO&f=ST%209100%202012%20INIT>
- European Commission (2018). *Promoting the Relevance of Higher Education*. ISBN: 978-92-79-80311-6, 83p. doi: 10.2766/048735
- European Commission (2009) *The Bologna Process 2020. The European Higher Education Area in the new decade*. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/Bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communicu%C3%A9_April_2009.pdf
- EHEA (2012). Bucharest Communiqué. Making the Most of Our Potential: Consolidation the European Education Area. http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2012_Bucharest/67/3/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf
- Finch, D. F., Hamilton, L. K., Riley, B. & Zehner, M. (2013). An exploratory study of factors affecting undergraduate employability. *Education + Training*, 55(7), 681-70.
- Foia de parcurs privind agenda de reforme prioritare (semestrul II, 2017). <http://www.e-democracy.md/files/docs/foaie-parcurs-agenda-reforme-prioritare-2017.pdf>
- Harvey, L. (2010). Defining and Measuring Employability. *Quality in Higher Education*, 7(2), 97-109, <http://dx.doi.org/10.1080/13538320120059990>
- Hillage, J. & Pollard, E. (1998). *Employability: developing a framework for policy analysis*, London: Department for Education and Employment.
- Kalufya, N. & Mwakajinga, L. (2016). Employability of Graduates from Higher Education Institutions in Tanzania. *Institute of Social Work Journal*, Vol. 1, No. 2, 2016
- Knight, P. T. & Yorke, M. (2003). Employability and Good Learning in Higher Education. *Teaching in Higher Education*, 8(1), 3-16, <http://dx.doi.org/10.1080/1356251032000052294>
- Knight, P. & Yorke, M. (2004). *Learning, Curriculum and Employability in Higher Education*, London: Routledge Falmer
- Kolster, R., & Westerheijden, D. F. (2014). *Employability of professional bachelors from an international perspective: final report*. Enschede: CHEPS.MECC (2014a) Ghid metodologic de creare și funcționare a centrului universitar de ghidare și consiliere în carieră, Chișinău 2014. https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordinul_nr._970_din_10.09.14_ghid_metodologic_de_creare_si_functionare_a_centrului_universitar_de_ghidare_si_consiliere_in_cariera.pdf
- MECC (2014b) Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, aprobată prin HG Nr. 944 din 14.11.2014. https://mecc.gov.md/sites/default/files/1_strategia_educatia-2020_3.pdf
- MECC (2014c) Codul educației al Republicii Moldova, Legea nr. 152 din 17.07.2014. <http://lex.justice.md/md/355156/>.

- MECC (2016) Planul de acțiuni al guvernului pentru anii 2016-2018 (sectorul educație). https://mecc.gov.md/sites/default/files/pag_2016-2018_extras.pdf
- Mühleck, K., Grabher, A., Hauschildt, K., Litofcenko, J., Mishra, S., Ryska, R., Unger, M., & Zelenka, M. (2016). *Testing the Feasibility of European Graduate Study. Final Report of the EUROGRADUATE feasibility study*, Hanover: German Centre for Higher Education Research and Science Studies.
- Pool, L. D. & Sewell, P. (2007). The key to employability: developing a practical model of. *Education + Training*, 49, 277 - 289.
- Rae, D. (2007). Connecting enterprise and graduate employability: challenges to the higher education culture and curriculum. *Education + Training*, 49(8/9), 605-619.
- Smith, C., Ferns, S. & Russell, L. (2014). *Conceptualising and measuring 'employability' – lessons from a National OLT Project*. Gold Coast, Australian Collaborative Education Network Limited, pp. 1-10
- Standarde și linii directoare pentru asigurarea calității în Spațiul European al Învățământului Superior (ESG). Aprobate de Conferința Ministerială de la Erevan, 14-15 Mai 2015. <https://enqa.eu/indirme/esg/ESG%20in%20Romanian%20by%20ARACIS.pdf>
- Stiwne E. E. & Alves M. G. (2010), Higher Education and Employability of Graduates: will Bologna make a difference? *European Educational Research Journal*, Vol. 9 (1), 2010. <http://dx.doi.org/10.2304/eej.2010.9.1.32>
- Støren, Liv Anne & Aamodt Per Olaf (2010) The Quality of Higher Education and Employability of Graduates, *Quality in Higher Education*, 16:3, 297-313, DOI: [10.1080/13538322.2010.506726](https://doi.org/10.1080/13538322.2010.506726)
- Study, D. J. & Kottke, J. L. (2014). *Another Model of Employability? Considering the RAW Framework*, California : Presented at the 26th Association for Psychological Sciences Annual Convention, San Francisco, CA,.
- Sumanasiri, E. G. T., Yajid, M. S. A. & Khatibi, A. (2015). Conceptualizing Learning and Employability “Learning and Employability Framework”. *Journal of Education and Learning*, 4(2), 54-63, <http://dx.doi.org/10.5539/jel.v4n2p53>
- Tomlinson, Michael (2012) Graduate Employability: A Review of Conceptual and Empirical Themes, *Higher Education Policy*, 2012, 25, (407–431)
- UNDP & INCE (2017) Tinerii pe piața muncii din Republica Moldova: competențe și aspirații. https://md.undp.org/content/dam/moldova/docs/tinerii_pe_piata_muncii_final.pdf
- Wellman, N. (2010). The employability attributes required of new marketing graduates. *Marketing Intelligence and Planning*, 28(7), 908-930, <http://dx.doi.org/10.1108/02634501011086490>
- Wickramasinghe, V. & Perera, L. (2010). Graduates’, university lecturers’ and employers’ perceptions towards employability skills. *Education + Training*, 52(3), 226-244.
- Woya Ashenafi Abate (2019) Employability among Statistics Graduates: Graduates’ Attributes, Competence, and Quality of Education. *Education Research International*, Volume 2019. Available online: <https://doi.org/10.1155/2019/7285491>

Inovația și alți Determinanți Specifici ca Elemente Cheie de Bunăstare în Uniunea Europeană

Marina POPA*

Abstract

Bunăstarea a devenit un subiect ultradiscutat, făcând referire la evaluarea calității vieții și a situației acesteia. Promovarea bunăstării cetățenilor săi este un obiectiv-cheie pentru Uniunea Europeană și a câștigat importanță în agenda politicii sociale în ultimul deceniu. Pentru a surprinde complexitatea acestui fenomen, instituțiile europene au început să pună accent și pe alți indicatori în afară de PIB, ce ar demonstra calitatea vieții în comunitatea europeană. În lucrarea respectivă, autorul cercetează măsurarea progresului, a bogăției și a bunăstării în țările Uniunii Europene prin dezvoltarea unor indicatori care să completeze cifrele PIB, incluzând aspecte de inovație, fluxuri financiare-comerciale și sociale. Analiza este efectuată prin prisma indicatorilor macroeconomici oferiți de Eurostat, OCDE, UNCTAD privind calitatea vieții economice și sociale din UE, astfel propunându-se diverse modele de urmat, bazate pe conceptul de inovație privind atingerea gradului înalt de bunăstare a factorului uman.

Cuvinte cheie: inovație, bunăstare, locuri de muncă, fluxuri economice, coeziune, comunitar, creștere economică

1. Introducere

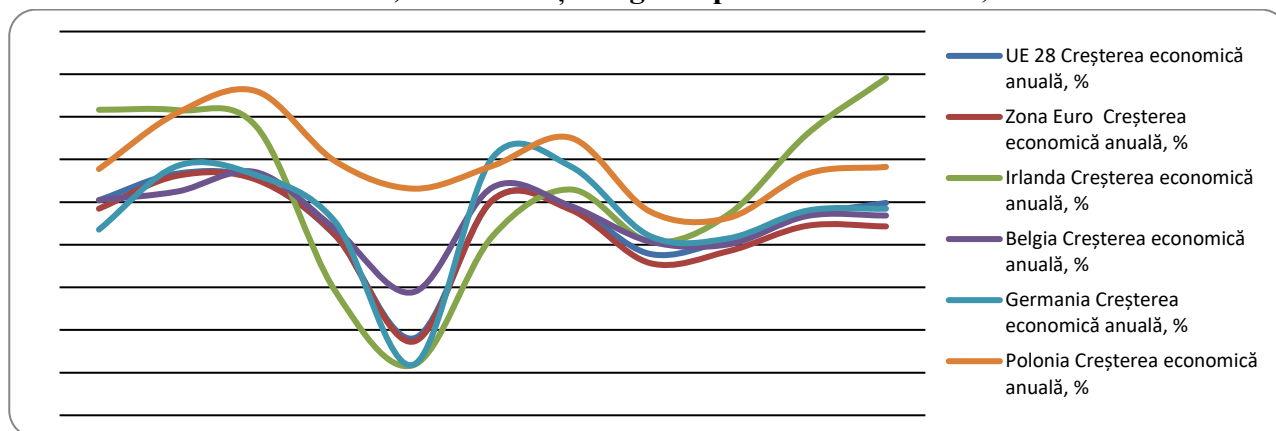
După jumătate de secol de construcție europeană, Uniunea Europeană (UE) în ansamblul său este mai impunătoare decât fiecare stat membru luat separat: ea exercită o influență economică, socială, tehnologică, comercială și politică mult mai mare decât dacă acestea ar fi trebuit să acționeze individual. Faptul că UE întreprinde acțiuni comune și se exprimă printr-o singură voce constituie o valoare adăugată incontestabilă pentru Europa. Pe plan economic, comercial și monetar, Uniunea Europeană a devenit o mare putere mondială. În 60 de ani, UE a reușit să grupeze un număr mare de state care să utilizeze o monedă unică și să stea în topul economiei mondiale. Supremația barierelor

* Dr., Marina POPA, lect.univ., Facultatea Relații Economice Internaționale, Departamentul Business Internațional, Academia de Studii Economice a Moldovei. E-mail: popa.marina.vasile@ase.md

între economiile naționale a adus un șir de avantaje pentru economia UE, cum ar fi reducerea costurilor în schimburile comerciale, intensificarea concurenței, diversificarea ofertei comerciale și protejarea consumatorului european, crearea pestei 248 milioane locuri de muncă din 1993 pînă în prezent și atingerea unui PIB de 17 trilioane de dolari o plasează pe primele trepte la nivel global.

În perioada anilor 1990-2017, PIB-ul total al UE s-a dublat, de la 7,6 tril.\$ în 1990 la aproximativ 17.3 tril.\$ în anul 2017 (UNCTAD, 2018). Zona Euro a asigurat 75,8 % din acesta, pe cînd cele mai importante economii din UE (Germania, Marea Britanie, Franța și Italia) reprezintă 69.7% din PIB – ul Uniunii Europene în 2017. În ceea ce privește creșterea economică, în anul 2008 în condițiile crizei economice mondiale scade la 0.8%. Începînd cu anul 2010, nivelul creșterii economice europene se stabilizează la 2%. Conform datelor oferite de Eurostat, în anul 2017, creșterea reală a PIB –ului UE 28 a fost de 1,9%, o creștere modestă de 0,5 puncte, comparativ cu 2014. (Fig. 1)

Figura1. Evoluția creșterii economice și a productivității muncii în UE, Zona Euro, Irlanda, Polonia, Germania și Belgia în perioada 2005-2017, %

Sursa: Datele oferite de OCDE: <https://data.oecd.org/fr/lprdy/productivite-et-utilisation-du-travail.htm#indicator-chart>, Eurostat: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/statistics-illustrated>, UNCTAD: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>

Dintre cele 28 de state membre, treisprezece au înregistrat o creștere a PIB - ului real de peste 2% în 2017. Campioana la creștere economică și nivelul productivității muncii a fost Irlanda, cu 7,8%, și respectiv 22,5%, plasîndu-se net superior față de Malta (6,3%), Luxemburg (4,8%), Suedia (4,1%) și România (3,8%), Polonia și Slovacia (3,6%), Spania (3,2%), Bulgaria (3%), Ungaria și Slovenia (2,9%), Letonia (2,7%), Regatul Unit (2,3%) și Țările de Jos (2%). Nouă țări s-au bucurat de o creștere a PIB-ului moderată de 1 până la 1,7%: Germania (1,7%), Croația, Cipru și Lituania (1,6%), Portugalia (1,5%), Belgia (1,4%) și Franța (1,2%) și Estonia (1,1%). Trei țări se confruntă cu o creștere slabă a acestor indicatori, Austria (0,9%), Italia (0,8%) și Finlanda (0,5%), în timp ce Grecia continuă să se aplece în recesiune cu o scădere de 0,2% față de 2014. (Eurostat 2015, UNCTAD 2017)

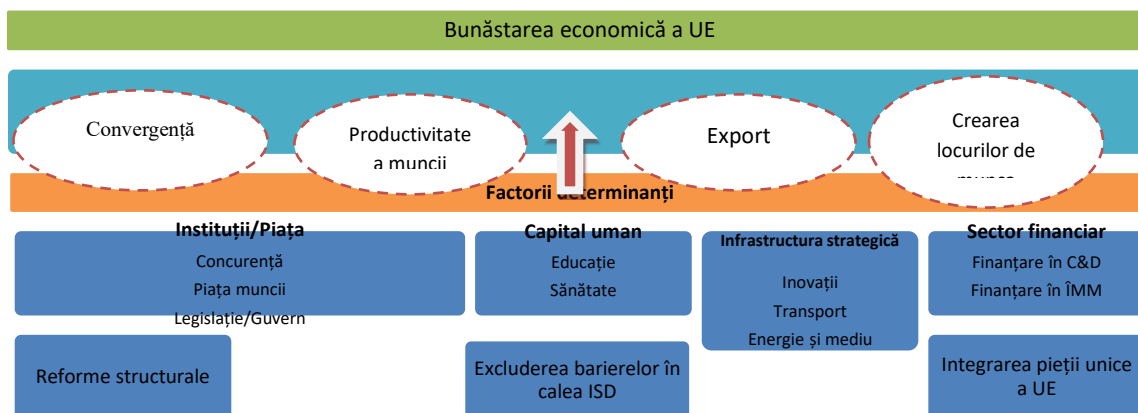
În ultimii ani, economia UE devine tot mai dificil de gestionat, din cauza diferențelor mari ce

apar în țările membre, iar procesele macroeconomice devine tot mai complexe. Astfel, deși nivelul de trai al cetățenilor europeni nu a încetat să crească, diferențe semnificative între nivelul veniturilor populației persistă. La rândul ei, extinderea a accentuat și mai mult aceste realități, întrucât unele state membre au intrat în UE având un nivel de trai sub media europeană. Discrepanțe majore se întâlnesc atât la nivel de creștere economică cât și la nivel de bunăstare în fiecare țară membră UE.

2. Conceptul și modelul de bunăstare economică în Uniunea Europeană

Progresul economic nesemnificativ în Uniunea Europeană este o consecință a liberalizării pieții muncii, care s-a dorit a fi una eficientă și creatoare de creștere economică, în schimb tendința de ameliorare a ei a adus salarii mici și lucrători slab calificați la locul de muncă. În anul 2010, imediat după declanșarea crizei financiare din anul 2008, Uniunea Europeană a elaborat Strategia Europa 2020, care prevede ca pînă în anul 2020 să se acorde o importanță sporită incluziunii sociale, investițiilor în cercetare&dezvoltare, educației și susținerii tinerilor. Cu toate acestea, după nouă ani de reformă *Europa 2020*, UE nu pare a fi în măsură să se bucure de câștiguri substanțiale de bunăstare și creștere economică. Mobilitatea necontrolată a forței de muncă, criza refugiaților, criza economică din Grecia și alte țări europene, problemele politice, economice și sociale majore interne din Italia, Spania, Franța, criza BREXIT, situația deplorabilă la capitolul demografie sînt aspecte actuale grave ce afectează direct nivelul dezvoltării economice, îngreunînd reformele inițiate în UE. Prin urmare, necesitatea colaborării statelor membre este crucială pentru a reuși reducerea diferențelor social-economice și depășirea fenomenelor negative ce perturbă stabilitatea macroeconomică a UE. Principalul obiectiv al Uniunii Europene este progresul economico-social prin creșterea bunăstării, ameliorarea constantă a condițiilor de viață și de trai a cetățenilor săi. Sunt necesare măsuri decisive pentru a crește competitivitatea Europei, în scopul de a sprijini un nivel mai ridicat de productivitate, ocuparea forței de muncă și prosperitate.

Fig. 2. Modelul de bunăstare economică a Uniunii Europene în condițiile mutațiilor actuale

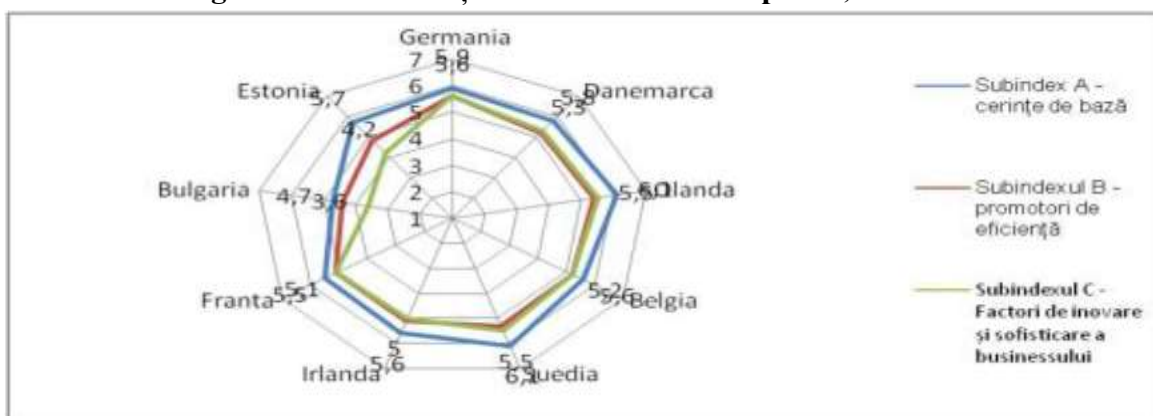

Sursa: adaptat de autor după Restoring EU competitiveness 2016, European Investment Bank. Luxembourg, 2016. http://www.eib.org/attachments/efs/restoring_eu_competitiveness_en.pdf

Deschiderea, inovația, dezvoltarea abilităților forței de muncă, libera circulație a capitalului, bunurilor și serviciilor sunt factorii determinanți ai competitivității, creșterii economice și bunăstării în UE. (Fig. 2)

În pofida evenimentelor actuale, această regiune are performanțe peste media la nivel mondial în ceea ce privește competitivitatea (4,72 punctajul mediu în Europa, comparativ cu un scor mediu de 4.11 puncte media globală) (WEF, The Global Competitiveness Report 2016–2017). Acest lucru este generat de performanța unui grup de campioni regionali, în special în Elveția, cea care conduce clasamentul mondial pentru al optulea an consecutiv, sau de faptul că în topul raportului competitivității, 7 state sînt membre ale UE: Olanda (4), Germania(5), Suedia (6), Regatul Unit (7), Finlanda (10) și Danemarca (12). (Fig.3)

Fig. 3. ICG în unele țări din Uniunea Europeană, 2016-2017

Sursa: Elaborat de autor în baza raportului Competitivității Globale, ICG 2016-2017

Există o dispersie largă în performanță regională pe mai mulți piloni. Cea mai mare diferență este în subindexul A prin prisma pilonului mediu macroeconomic, care este o reflectare a faptului că regiunea a fost inegal recuperată în urma crizei financiare globale. Un alt aspect este faptul că țările care au aderat la UE în 2004 și 2007, n-au reușit să se integreze în totalitate din punct de vedere economic și inovațional. Țările Europei Centrale și de Est înregistrează cele mai mici performanțe la toți pilonii, în mod special la infrastructură, instituții, sofisticarea pieții, inovație și tehnologii performante. La polul opus, țările cu cele mai mari performanțe la Subindexul A, B și C sînt Germania, Olanda, Suedia, Danemarca și Finlanda.

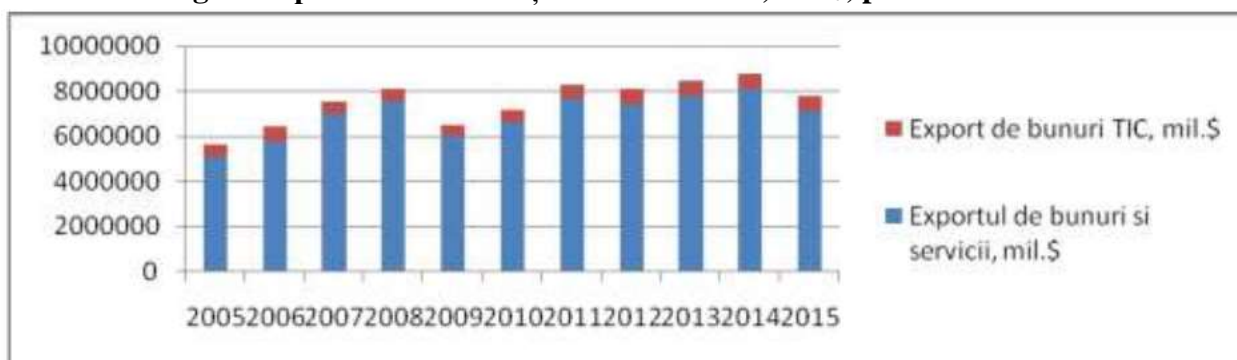
3. Factorii determinanți ai bunăstării în Uniunea Europeană prin prisma internaționalizării fluxurilor comerciale și financiare

Creșterea economică este un indicator esențial în dinamizarea eficiență a economiei europene prin intermediul relațiilor intra și extra comerciale. Deschiderea comerțului în sine este o reformă

structurală majoră, care deschide noi perspective în domeniul inovării și îmbunătățirii indicatorilor macroeconomici într-o economie. Prin urmare, politica comercială este esențială în creșterea economică a UE, fiind un element de bază în crearea locurilor de muncă: aproximativ 30 de milioane de locuri de muncă depind de vânzările din UE. În medie, fiecare miliard de euro din exporturi suplimentare sprijină crearea a 15 000 de noi locuri de muncă în întreaga UE. (Sousa, 2012)

În ultimii zece ani, UE s-a plasat pe prima poziție la capitolul exporturi și importuri la nivel mondial, fiind devansată în 2015 de China. Totodată, ea pierde 5% din cota mondială de exporturi de bunuri, de la 20% în 2013 pînă la 15% în 2015. (Eurostat, 2016) (Fig.4)

Fig. 4. Exportul de bunuri și servicii din UE, mil.\$, perioada 2005 -2015

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor UNCTAD și EUROSTAT

Prin urmare, în anul 2015 s-a plasat pe locul doi în lume atât la importul cât și la exportul de bunuri și servicii. Astfel, comerțul total cu bunuri și servicii al UE28 cu țările terțe a fost evaluat la 3,517 miliarde de euro în 2015. Comparativ cu 2014, atât importurile, cât și exporturile au crescut, însă această creștere a fost mai mare pentru exporturi (88 miliarde de euro), iar importurile (35 miliarde de euro). Ca urmare, excedentul comercial al UE-28 a crescut de la 11 miliarde de euro în 2014, la 64 de miliarde de euro în 2015. (Eurostat, 2016).

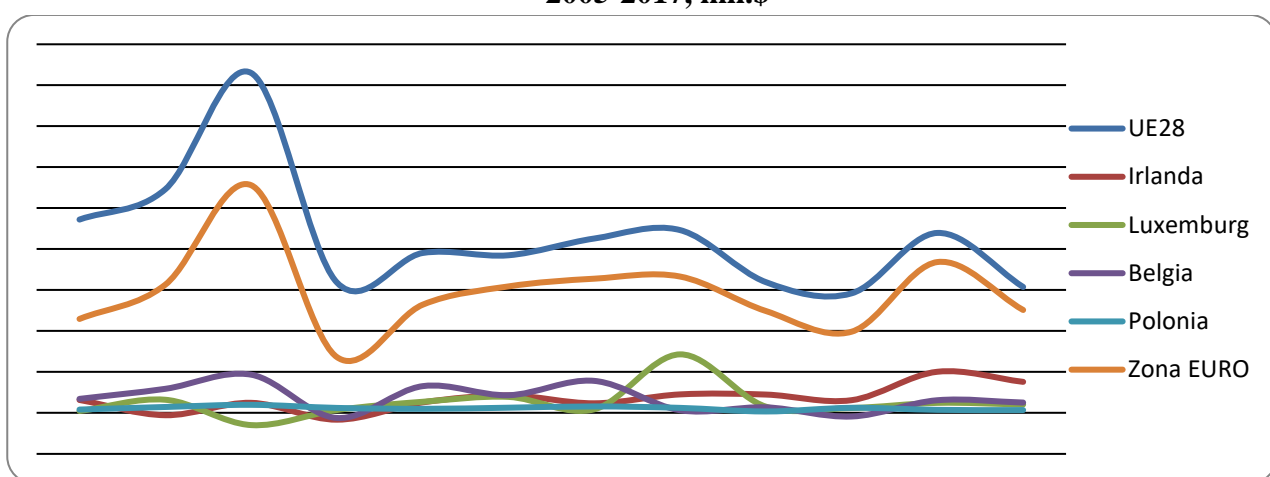
După o scădere bruscă a exporturilor și importurilor în anul 2009, UE28 a reușit să-și propulseze exporturile până la o creștere cu 58,7% în patru ani, atingând un nivel de 1,737 miliarde de euro în 2013, ca în anul 2014 să scadă cu 1,9% și în 2015 să crească cu 5,1%, atingând un nou nivel record de 1,791 miliarde de euro în 2015. Germania a fost de departe primul stat membru al UE28 participant activ în comerțul european în 2015, reprezentând 28,2%, Regatul Unit 12,9%, Franța 10,5% și Italia 10,4%. Între anii 2005 și 2015, nivelul exporturilor din UE28 a crescut pentru toate grupele de produse. În 2015, excedentul comercial al UE28 pentru bunuri în valoare de 64.2 miliarde de euro, s-a datorat grupei de produse mașini și echipamente de transport (218,0 miliarde de euro), produse chimice și produse conexe (129,9 miliarde de euro).

În condițiile actuale, pentru Uniunea Europeană, investițiile sunt un factor care ar provoca creșteri mari de productivitate a muncii și ar permite, prin urmare, să consolideze competitivitatea

economiei europene. Fluxurile financiare, fiind injectate în economia europeană și de țările UE, au determinat poziția sa superioară la nivel regional și mondial. Țările UE28 sînt în top 10 țări exportatoare de capital străin și totodată receptori. (Fig. 5)

Climatul investițional în Uniunea Europeană a fost afectat considerabil în ultima perioadă, date fiind toate evenimentele petrecute, începînd cu problemele financiare din Grecia, continuînd cu criza refugiaților și culminînd cu BREXIT.

Figura 5. Evoluția intrărilor de ISD în UE, Zona EURO și alte țări europene, perioada 2005-2017, mil.\$

Sursa: elaborat de autor în baza datelor UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740>

Nivelul ISD în țările Uniunii Europene rămîne net inferior anului 2007. Se observă o scădere drastică a nivelului intrărilor de ISD în perioada crizei financiare din 2008, iar în perioada imediat următoare volumul intrărilor investițiilor cunosc un avînt destul de modest. După nivelul record din 2007, ISD îndreptate către UE s-au prăbușit cu 60%, la 304 miliarde \$, declinul fiind aproape de trei ori mai mare comparativ cu cel înregistrat în plan global (14%). Zona Euro au înregistrat un declin și mai accentuat (48%), în zece din cele 19 țări membre aceste fluxuri s-au diminuat considerabil. Cea mai mare creștere a nivelului de intrări al ISD se înregistrează în Irlanda, de la 31 miliarde de dolari în 2014 la peste 70 miliarde de dolari în 2017. În acest context, astăzi Irlanda este un exemplu de redresare economică și model de creștere a productivității muncii pentru întreaga Europă, fiind considerată și una dintre cele mai deschise economii din lume. Investițiile pe termen lung făcute de guvernul irlandez în infrastructură, educație și tehnologie au fost un catalizator în atragerea ISD în economia națională. Aceasta a permis crearea noilor sectoare și domenii de activitate în economia irlandeză, sporirea competențelor angajaților, promovarea inovațiilor, contribuind astfel la creșterea competitivității și productivității. Pentru a face față provocărilor apărute în ultimul timp, Irlanda s-a bazat pe principiul

atragerii ISD, elaborînd în anul 2014 Strategia „Winning: Foreign Direct Investment 2015-2019”, ce are drept scop maximizarea indicelui investițional de performanță. În anul 2016, rezultatele implimentării acestei strategii deja sînt materializate printr-un grad înalt de performanță economică și socială: angajarea a 174,448 de persoane în cîmpul muncii, depinzînd în mod direct de ISD; sprijinirea aproximativ a 122.000 de locuri de muncă, depinzînd indirect de ISD; exportul de bunuri și servicii a atins 124,5 miliarde euro; contribuția cu 2,8 miliarde de euro la bugetul de stat din impozitul pe profit; cheltuieli anuale de 1,4 miliarde de euro pentru cercetare și dezvoltare; numărul angajaților în sectorul cercetare și dezvoltare a crescut pînă la 12 240 de persoane (IDA Ireland, 2014).

Totodată, guvernul irlandez a creat „Strategia diamantului creșterii economice”, care are drept scop menținerea unui mediu macroeconomic stabil și atractivitatea țării pentru capitalul străin. Obiectivele diamantului economic propun dezvoltarea țării după principiul „WIN”, adică promovarea anumitor principii: un sistem de taxe echitabil pentru toți actorii economici din economie, educație calitativă și factor uman inteligent, abil și talentat, inovare, promovarea exporturilor, trecerea economiei naționale la stadiul de dezvoltare economică bazat pe bunăstare, susținerea creșterii productivității muncii prin crearea unui mediu de lucru și de trai stabil, echitabil și sigur pentru factorul uman național, susținerea și creșterea nivelului de competitivitate a economiei irlandeze.

Diamantul de creștere a bunăstării și a dezvoltării economice prevede:

- Dezvoltarea parteneriatului între Guvern, Agenții de Stat, Camere de Comerț, Administrația Publică Locală, Asociații de Business și Industrie, companii, angajați și angajatori, mediul academic reprezentat de instituțiile superioare de învățămînt;

- Parteneriat între companiile transnaționale și companiile locale irlandeze în domeniul politicilor strategice de dezvoltare, în domeniul cercetare&dezvoltare și abilități personale ale angajaților. Companiile străine și naționale primesc suport din partea Guvernului irlandez la toate etapele ciclului de viață a lor;

- Atragerea ISD în toate regiunile administrativ teritoriale din Irlanda, în vederea dezvoltării infrastructurii locale, inclusiv cea socială și culturală, identificarea talentelor și oportunități pentru populația din regiune, crearea clusterelor în sectorul industrial;

- Susținerea sinergiei între administrația publică locală și sectorul privat prin promovarea investițiilor în domeniul IT, C&D, dezvoltînd ecosisteme la nivel regional (OECD, 2012).

În concluzie putem menționa că factorii care contribuie la o creștere atît de spectaculoasă în Irlanda sînt: promovarea și angajarea factorului uman cu abilități deosebite, creativ și talentat, atragerea investițiilor în toate sectoarele economiei, dezvoltarea economică echitabilă în toate regiunile țării, crearea clusterelor, educație calitativă, inovații, susținerea parteneriatul puternic între stat, mediul privat și cel academic.

4. Rolul inovației în sporirea productivității muncii în Uniunea Europeană

„Investind în inovare, se investește în sporirea productivității și a creșterii economice pe termen

lung”, spunea Francis Gurry, director general WIPO. De această idee se țin și țările Uniunii Europene, căci inovarea este vitală pentru competitivitatea și productivitatea europeană în economia globală. UE28 pune în aplicare politici și programe care să sprijine dezvoltarea inovării pentru a spori investițiile în cercetare și dezvoltare, bunuri, servicii, în factorul uman inteligent, urmărind obiectivul de sporire a productivității muncii. Inovația în concepția europeană se asociază cu următoarele noțiuni: creativitate, cunoștințe, Europa, investiții, cercetare, aptitudini, creștere, productivitate, bunăstare.

Performanța sistemelor naționale de inovare ale UE este măsurată prin Indicele de inovare, Innovation Index, care este un indicator compozit obținut ținând seama de o medie neponderată a 25 de indicatori. În baza acestor indicatori, țările din Uniunea Europeană se împart în patru mari categorii:

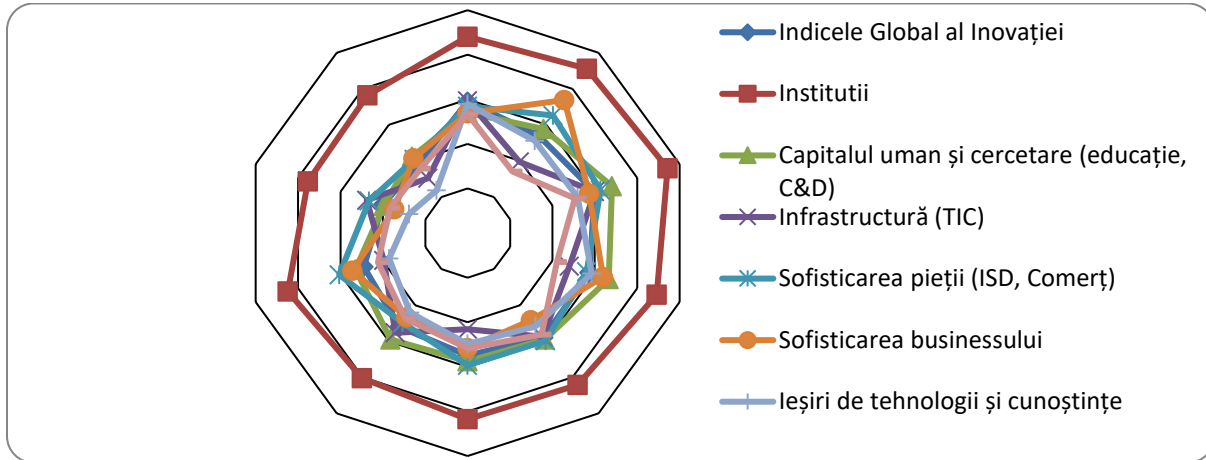
1. Lideri în inovații - include statele membre în care performanța de inovare depășește cu 20% media europeană: Danemarca, Finlanda, Germania și Suedia care ocupă prima poziție în top;
2. Inovatori puternici - include statele membre cu un indice de performanță între 90% și 120% din media UE: Austria, Belgia, Franța, Irlanda, Luxemburg, Slovenia și Marea Britanie;
3. Inovatori moderați - performanța de inovare se situează între 50% și 90% din media UE. Croația, Cipru, Republica Cehă, Estonia, Grecia, Ungaria, Italia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Portugalia, Slovacia și Spania fac parte din acest grup;
4. Inovatori modești - țările care înregistrează cele mai slabe performanțe la capitolul inovații, sub 50% din media europeană. Aici se înregistrează România și Bulgaria (European Innovation Scoreboard, 2016, 14).

Factorul uman inteligent, numărul înalt de cercetători, investițiile în tehnologii avansate, calitatea înaltă a cercetării în instituțiile de învățământ sînt factorii care determină gradul mărit de inovație în Germania, Belgia, Irlanda, Danemarca, fiind și factorii determinanți în creșterea bunăstării în aceste economii. Marea Britanie, Spania, Letonia sînt țările europene care înregistrează cel mai ridicat ritm de sporire a inovațiilor în toate sectoarele economiei.

Conform Indicelui Global al Inovației, elaborat de către Organizația Mondială pentru Proprietate Intelectuală, în anul 2018, șapte țări din UE28 s-au plasat în Top 10 a țărilor cu cel mai înalt indice al inovației. Țările din comunitatea europeană care au reușit această performanță sînt Suedia, Marea Britanie, Finlanda, Irlanda, Danemarca, și Germania. (Fig.6)

Făcînd o analiză comparativă a acestui indice între anul 2010 și 2018 observăm o creștere în majoritatea indicatorilor, instituțiile fiind indicele cu cel mai înalt punctaj din raport, iar în ultimii 6 ani, bunurile creative sînt domeniul care a cunoscut o creștere substanțială în majoritatea țărilor UE28, cel mai mare progres înregistrîndu-se în Irlanda, de la 34,4 la 53,4 puncte.

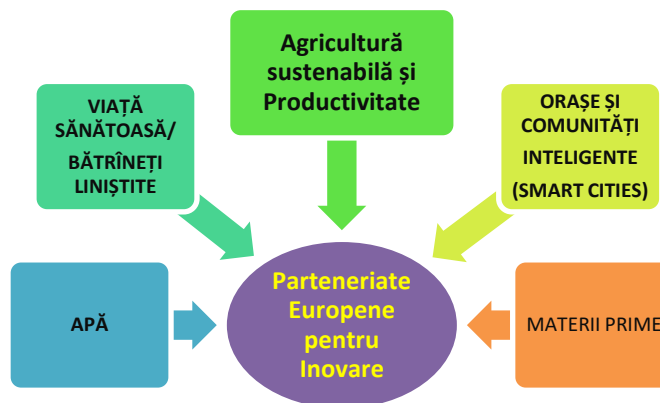
Figura 6 Analiză comparativă a Indicelui global al inovației 2010/2018 în unele țări din UE28

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor din WIPO, Raportul Global al Inovațiilor 2010-2011 și Raportul Global al Inovațiilor 2017-2018

În pofida unor progrese în domeniul inovațiilor, unele țări din UE28 încă au rezultate modeste la acest capitol. În vederea îmbunătățirii indicelui de inovație, Comisia Europeană a propus o nouă abordare a cercetării și inovării prin crearea *Parteneriatelor Europene pentru Inovare (PEI)* (European Commission, 2011). PEI se concetrează asupra obținerii beneficiilor țărilor membre în vederea modernizării tuturor sectoarelor din economiile naționale. PEI acționează la nivelul întregului lanț de cercetare și inovare, care reunește toți actorii relevanți la nivel european, național și regional, urmărind atingerea mai multor scopuri: intensificarea eforturilor de cercetare și dezvoltare, coordonarea eficientă a investițiilor, reglementare standardele necesare. (Fig.7)

Fig. 7. Modelul Parteneriatelor Europene pentru Inovare

Sursa: Adaptat de autor după modelul propus de Comisia Europeană. http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?pg=eip

Scopul acestui model este de a promova inovațiile în cele mai stringente sectoare ale economiei europene, în vederea sporirii gradului de coeziune la toate nivelele.

Rezumând finalitățile obținute de țările Uniunii Europene, se constată că pentru dimensiunile de inovare, punctele forte în comparație cu performanța medie, sunt resursele umane, în special a populației cu studii superioare finalizate, exportul de produse IT și activele intelectuale, în special cererile de brevet, articole științifice de valoare internațională, cheltuieli de cercetare și dezvoltare în sectorul public, sporirea rapidă a numărului de angajați în companii creative-inovative.

5. Concluzie

În urma cercetării factorilor determinanți al nivelului bunăstării și prosperității în țările Uniunii Europene, autorul a constatat că gradul de dezvoltare a unei stat depinde în primul rând de soluționarea aspectelor legate de factorii de producție, infrastructură și educația resurselor umane. Ulterior se avansează spre dezvoltarea aspectelor de inovație și sofisticare în afaceri.

Este foarte dificil să măsurăm impactul factorilor cercetați în unele țări ale Uniunii Europene asupra creșterii și bunăstării, motiv fiind interdependența politicilor macroeconomice și dificultatea de coordonare între ele. Un alt aspect ar fi problemele grave de ordin economic, social și demografic cu care se confruntă țările UE.

În condițiile incerte actuale ale Uniunii Europene, prioritate se acordă Strategiilor “Europa 2020” și “Europa 2030” care au drept obiectiv să contribuie la creșterea și competitivitatea europeană prin eliminarea barierei de pe piața unică europeană, încurajarea investițiilor în tehnologii informaționale și sprijinirea inovării. Scopul lor este să transforme UE într-o economie circulară, inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, caracterizată prin niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă, bunăstare și coeziune socială. La fel este bine de remarcat faptul că multe țări din UE încă mai trebuie să ia măsuri pentru a îmbunătăți cerințele de bază, cum ar fi stabilitatea instituțională și nivelurile lor de infrastructură. Toate acestea trebuie să îmbunătățească eficiența lor de piață, pregătirea tehnologică, precum și nivelul de competențe ale factorului uman european.

Referințe bibliografice

- European Commission (2011). *Innovation Union – Europe 2020 initiative*. http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?pg=eip (accesat 13.01.2019)
- IDA Irland (2015), *Our people and your business, a winning combination*. <http://www.idaireland.com> (accesat 28.03.2019).
- WEF (2016), *The Global Competitiveness Report 2016–2017*. 383 p. ISBN 978-1-944835-04-0. <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1> (accesat 13.02.2018).

- OECD (2014), *Skills Beyond School: Synthesis Report*. Reviews of Vocational Education and Training.2014. www.doi.org/10.1787/9789264214682-en (accesat 26.04.2019).
- IDA Irland (2014). *Winning: Foreign Direct Investment Strategy 2015-2019*.
http://www.idaireland.com/docs/publications/IDA_STRATEGY_FINAL.pdf (accesat 26.04.2016).
- Sousa N. (2012), Extra-EU exports and employment. In: Note de l'économiste en chef de la DG TRADE. 2012, nr. 2. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/may/tradoc_149511.%2024.05.2012.pdf (accesat 08.04.2019).
- Eurostat (2016), Commerce international de biens: Statistic Explained. 2016.
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_goods/fr (accesat 25.03.2019).

External Assistance and its Effects on Eradicating Poverty

Meri CAZACU*, Rodica CRUDU*

Abstract

Poverty is a multidimensional socio- economic phenomenon. It entails more than the lack of income and productive resources to ensure sustainable livelihoods, its manifestations include hunger and malnutrition, limited access to education, health care and other basic services, social discrimination, high rates of disruptive or disorderly behavior and exclusion as well as the lack of participation in decision-making. Various social groups bear a disproportionate burden of poverty. After the World War II efforts in combating poverty have increased, bringing mixed results and opinions. As of today, there is a large number of specialized international organizations that focus on poverty reduction.

Key words: *poverty; foreign aid, development aid; ODA; poverty headcount*

JEL classification: *F35; I31; I32; I38*

1. Introduction

Eradicating poverty is the number 1 Sustainable Development Goal of the United Nations. The World Bank declared ending poverty by 2030 as the main goal of the organization. The International Bank for Reconstruction and Development; the International Development Association; the International Finance Corporation; the Organization for Economic Co-operation and Development, these are only some of the multiple international organizations that share the goal of poverty reduction. Poverty has been hovering over humanity, as a shadow, for millennia.

The goal of this research is to shed light on the scale of poverty and the way it is influenced by foreign aid. In order to determine what is the relationship between aid and poverty, the following objectives were set:

2. Define, classify and determine the reasons of poverty;
3. Explain why it is important to measure poverty and what methods are used to do so;

* Bachelor Degree in Economics; area of specialization- World Economy and International Economic Relations; Academy of Economic Studies of Moldova; E-mail: cazacumeri@gmail.com

* PhD., Associate professor, Jean Monnet Professor, Fulbright Alumni, Dean of International Economic Relations Faculty; Academy of Economic Studies of Moldova; E- mail: crudu.rodica@ase.md

4. Define and classify foreign aid and ODA
5. Study the debates on aid effectiveness and consider the grounds of existence of such debates
6. Study the relationship between aid and poverty in Sub Saharan Africa in order to the effectiveness of foreign aid in poverty eradication in the region
7. Analyze poverty in Moldova and the way it was influenced by foreign aid

2. External Assistance and poverty eradication: Literature review

According to the United Nations Organization “Poverty is the inability of having choices and opportunities, a violation of human dignity. It means lack of basic capacity to participate effectively in society. It means not having enough to feed and clothe a family, not having a school or clinic to go to, not having the land on which to grow one's food or a job to earn one's living, not having access to credit. It means insecurity, powerlessness and exclusion of individuals, households and communities. It means susceptibility to violence, and it often implies living in marginal or fragile environments, without access to clean water or sanitation” (Wikipedia, 2019).

World Bank provides the following definition: “Poverty is pronounced deprivation in wellbeing, and comprises many dimensions. It includes low incomes and the inability to acquire the basic goods and services necessary for survival with dignity. Poverty also encompasses low levels of health and education, poor access to clean water and sanitation, inadequate physical security, lack of voice, and insufficient capacity and opportunity to better one's life”. (World Bank Group, 2019)

Put simply, poverty represents the state of an individual which lacks a minimum socially acceptable amount of material possessions and/ or amount of money, limiting the individual's opportunities and access to basic facilities that would increase his/ her quality of life.

There are three main types of poverty described in the majority of the specialized literature:

- Relative poverty, known as relative because it is relative to the average standard of living in a person's society. What is considered high income in one country could be considered middle or low income in another. If a family's income is enough to ensure housing, clothing and nutrition adequate to preserve life, however not enough to meet the standard of living of the society, the family is considered to be in relative poverty.

- Absolute poverty, extreme poverty, or abject poverty is "a condition characterized by severe deprivation of basic human needs, including food, safe drinking water, sanitation facilities, health, shelter, education and information. It depends not only on income but also on access to services."(The UNO, 1995) These needs can be defined as those necessary for survival.

- The GSUP has recently come up with the term ultra-poverty to describe an even more severe form of poverty experienced by those living far below the extreme poverty line. “The individuals living in these households (the majority headed by women, which is explained by the fact that women are more prone to living in poverty due to unequal pay and education) face a wide array of unique

challenges and burdens even within their extremely poor communities. They live on the margins, confronting isolation that prevents them from benefiting from government-led social protection programs or market-led initiatives, like microfinance. Many of those living in ultra-poverty are invisible, even to their closest neighbors. Their lives are undocumented. They lack birth certificates and don't appear on government lists" (Reed et al, 2017, p.14). Ultra-poverty is the most severe form of poverty on the planet.

The economic thought on poverty has changed dramatically over the last two hundred years. In the 19th century poverty was considered a natural phenomenon; it was inevitable and there was neither need nor sense in fighting it. As the global society evolved, a new perception of poverty emerged and it became accepted as a serious problem. Numerous methods of measuring poverty were developed in order to help identify the poor and develop strategies for combating poverty. There a few widely used methods of measuring and quantifying poverty:

- The headcount index measures the proportion of the population that is poor.
 - The poverty gap index measures how far the impoverished falls below the poverty line (the poverty gaps) as a percentage of the poverty line
 - The poverty line, which "may be thought of as the minimum expenditure required by an individual to fulfil his or her basic food and nonfood needs". (Khandker& Shahidur, 2009, p. 10)
- In 2015 the absolute poverty threshold was updated to \$1.90 per day in terms of 2011 PPP reflecting the same purchasing power across all countries.

After the World War II, active efforts started to be made in order to alleviate poverty throughout the world. Foreign aid became the most used instrument in combating poverty with the implementation of the Marshal Plan. After the reconstruction of Europe and the reversal of the damage caused by the war to the belligerent countries, developing economies became the main focus of foreign aid donors.

In her book, Carol Lancaster defines foreign aid as "a voluntary transfer of public resources, from a government to another independent government, to an NGO, or to an international organization (such as the World Bank or the UN Development Program) with at least a 25 percent grant element, one goal of which is to better the human condition in the country receiving the aid". (Lancaster, 2007, p.9). This definition is very close to the one provided by the OECD which the organization uses to measure Official Development Aid (ODA).

According to the OECD, ODA refers to "flows to developing countries and multilateral institutions provided by official agencies, including state and local governments, or by their executive agencies, each transaction of which meets the following test: a) it is administered with the promotion of the economic development and welfare of developing countries as its main objective, and b) it is concessional in character and contains a grant element of at least 25% (calculated at a rate of discount of 10%)". (OECD, 2019) Foreign aid includes a wide spectrum of resource flows (cash, service, commodities).

It is important to make the distinction between development aid, or foreign aid, and ODA. The core and most basic difference between these is the fact that ODA is bilateral (aid is provided by

specialized institutions and/ or governments to governments), and foreign aid is a looser concept that may also include multilateral aid (assistance provided by specialized institutions and or governments to the civil society of the receiving country).

3. Basic findings of the research

Even though significant progress has been made in poverty reduction, there are still regions in the world where poverty is predicted to stay in the two digits for the following decade at the very least. This led to the division of economists and researchers into two camps, namely advocates and critics of foreign aid, the latter supporting the idea that aid does not contribute to poverty alleviation and even damages the developing countries that receive the aid by fueling corruption and making the receiving economies dependent on assistance for normal operation.

Looking from aside at the issue of no common opinion on the effectiveness of foreign aid in poverty eradication, it appears obvious that either the claims of aid advocates or those of aid critics have grounds for existence.

For instance, due to the fact that the majority of aid provided by the donor nations is tied, the developing countries that receive can be harmed economically. To illustrate this point, there is the example of Eritrea, which is obliged to buy goods and services from abroad, using aid money, in order to build a network of railways despite the fact that it is much cheaper to use local goods and expertise for that purpose. Moreover, critics also argue that some of the foreign aid is stolen by the corrupt governments and policies become more oriented towards what will attract more aid and less towards reaching and helping the poor.

There are also examples of positive effects of foreign assistance. In Namibia an aid project in the form of welfare, paying citizens a social security of only \$13 a month, helped people honor their children's tuition fees. As a result, the number of children going to school increased dramatically to 92%, child malnutrition rates decreased by over 30% and economic activity increased by 10%. (Wikipedia, 2019) Advocates say that for the countries that receive foreign assistance in time of natural disasters and medical help, such as vaccines for diseases, a time will come when they will be able to improve their economic state. Eventually, these countries will no longer need aid but instead, be the ones to provide aid to the nations that need it, like Peru, Japan and China.

4. Case study on Sub Saharan Africa

Sub Saharan Africa is the brightest example of extremely high poverty rates that do not seem to decrease despite the massive foreign aid flows to the region. As of today, Sub Saharan Africa concentrates the majority of the people living below the poverty line in the world. The region receives the most assistance as compared to other countries and regions, the persistence of poverty catching the attention of donors and other aid recipients.

In 1960 the majority of aid provided to Sub Saharan Africa was bilateral, the proportion changing throughout the 1970s to 2012, the bigger share of aid (approximately 40%) towards the region being allocated by multilateral donors. DAC donors have consistently accounted for the largest proportion of assistance, at around 60% each decade since the 1960s. (Lauren Tait, Abu Siddique and Ishita Chatterjee, 2016)

In order to test the influence of development aid on combating poverty in Sub Saharan Africa a linear time series econometric model was estimated. The data was collected for the period between 2001 and 2017 from the World Bank official website. The variables under study are the poverty headcount index (H) which represents the regressand, ODA received (O), GDP per capita (Y) and the poverty gap index (G). The results of the tests run in the econometric model showed that the variable which has the strongest effect on the poverty headcount index is the GDP per capita. As the economy of Sub Saharan Africa grows, more and more people are lifted out of poverty and the poverty gap narrows down. This econometric model showed that the ODA allocated to Sub Saharan African does not directly influence the share of impoverished people in the total population of the region. It does, however, contribute to the overall economic growth, in this particular case to the increase of GDP and GDP per capita, which consequently leads to the decrease in the headcount index.

Over the years, significant progress has been made in combating poverty in Sub Saharan Africa. Even though it still remains the region with the highest concentration of people living below the poverty line, slowly but surely the income of people living in the region grows allowing them to escape poverty. Economic growth is a crucial factor in eradicating poverty and despite the fact that ODA does provide a push towards increased rates of growth, it should not become the driving factor of economic growth in Sub Saharan Africa. Dependence on aid is a big problem for the region, and nonetheless ODA is helpful in the short run, in order to ensure prosperity in the long run, Sub Saharan Africa should be weaned off of foreign aid.

5. Case study on the Republic of Moldova

Another group of countries that seems to be stuck in perpetual poverty is the former Soviet Union. Poverty in these countries has its specifics, it is mostly spread out in rural areas and it greatly affects women. Another characteristic of poverty in post Socialist republics, is the fact that it manifested itself in two major waves: a sharp increase in poverty rates in the 1990s and the stabilization and gradual decrease in the 2000s. One more interesting thing that can be attributed to this group of countries, is the strong effect that remittances sent from abroad have on the increase of consumption and reduction of the poverty headcount subsequently.

Moldova, as a former Soviet republic, was hit hard after the dissolution of the USSR. The poverty headcount has skyrocketed in the early 90s, inflation hit hard and the lack of gold and foreign currency reserves conditioned Moldova to fall deep into debt. Overtime, the number of people living in extreme poverty has decreased considerably, mostly due to Official Development Aid flows to the country. To

prove the strong effect that ODA has on decreasing poverty in the Republic of Moldova, an econometric study was conducted on the country. For this model the same variables, within the same timeframe, were used as in the case of Sub Saharan Africa, with the addition of the share of remittances in the GDP. Remittances were added to the equation because they represent a significant contribution to the GDP of Moldova.

The covariance matrix showed, and the results of multiple tests confirmed that, the ODA provided to the Republic of Moldova has a strong positive effect on poverty alleviation in the country. Not only does the poverty headcount decrease, the poverty gap narrows down reflecting an increase in the population's income and overall standard of living respectively. The model confirmed that remittances are one of the driving factors of poverty rates deceleration, and thus state policies must be designed in order to weaken the dependence of Moldova on transfers from abroad.

Another important observation that must be mentioned, is the fact that Moldova seems to depend too much on development assistance in its fight against poverty. Actions should be taken in order to promote economic growth and prosperity driven poverty eradication, otherwise Moldova risks an accelerated increase of population living under the poverty line in the long run.

6. Conclusion

Analyzing the two case studies described in this paper, it becomes clear that both of the theories regarding foreign aid effectiveness in poverty reduction are fair and should be considered. Most importantly, it seems that aid has different effects depending on the country or region that is the recipient. This can be attributed to the fact that overall there is one common system of aid provision and implementation, which does not work the same everywhere. The biggest issues faced by the system are poor governance in receiving states, high levels of corruption that feed off of the provided aid, high costs of feasibility studies and research that is done in order to assess the needs and possibilities of aid recipients and the inability of official aid provided to governments to reach the poor.

Many times, by trying to ease poverty in developing states, the developed economies unintentionally hinder the local business environment. One example that illustrates the unintentional harm that is done to the poor regards the clothes donated to Africa by compassionate citizens from all over the world. Often times these clothes are sold for cheap on the local markets, creating completion for the local textile producers and tailors. In his interview with SPEGEL, Shikwati said "No one in the low-wage world of Africa can be cost-efficient enough to keep pace with donated products". He mentioned that in 1997, 137 000 people were employed in Nigeria's textile industry. By 2003 this number dropped to 57 000. (Shikwati, 2005) Unfortunately, the results are the same in all other industries where overwhelming compassion and the fragile African markets intersect. All of these factors together lead to an increased dependence of developing countries on foreign aid.

It is clear that at this point in time there is no better alternative for foreign aid. At the same time there are examples of aid effectiveness in eliminating poverty, like Japan, Peru and China. Important

recommendations that can be derived from this research in order to promote poverty reduction are as follows:

- Make an effort to channel a bigger share of foreign aid through NGOs than through governments, as it was proven by economists that NGOs do a better job at reaching the poor and fighting the problem at its roots;
- Support local businesses through investments in order to develop the local business environment and foster the entrepreneurial spirit, instead of making donations of products that will flood the local markets and drive the local producers out of business;
- Wean the developing countries off of aid and promote poverty reduction through economic growth and a rising standard of living in order to avoid falling back into poverty in the long- run;
- Stop tying aid in cases when it clearly does not benefit the receiving country or when the receiving country can use the aid received to solve the problem with less expenses and a greater effectiveness;
- Consider a higher poverty line in order to estimate the number of people living in extreme poverty, \$1.90/ day does not reflect the minimum necessary amount of money needed to cover the most basic and simplest of needs anymore.

As it was proven by the two econometric models generated for this paper, overall foreign aid does contribute to poverty reduction, either directly or indirectly depending on the region or country receiving aid. Even though experts estimated that the goal of ending poverty in the whole world by 2030 most likely will not be achieved, every day thousands of people escape poverty, whether that is due to foreign aid or not. It is certain that poverty rates will continue to go down, which means that efforts of the global community in fighting poverty are not in vain.

References:

- Glossary of statistical terms. OECD. (Online) (Cited: 25 February 2019) Available: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6043>.
- Khandker, Jonathan Houghton and Shahidur R. (2009), Handbook on poverty and inequality. Washington DC, p. 10
- Lancaster, Carol (2007), Foreign Aid: diplomacy, development, domestic politics. USA: The University of Chicago, p. 9. ISBN 9780226470450.
- Larry Reed, Jean Francois Tardif, Veronica Brown, Anne Hastings, Jesse Marsden, Shaifali Puri. The Global State of Ultra-Poverty, A global analysis of the greatest opportunities to end ultra-poverty by 2030. <https://www.ultra-poverty.org/assets/downloads/gsup-2017-report.pdf>
- Lauren Tait, Abu Siddique and Ishita Chatterjee. Foreign Aid and Economic Growth in Sub-Saharan Africa. Crawley: University of Western Australia, 2016. pp.5-6
- Shikwati, James. For God's Sake, Please Stop the Aid. SPIEGEL. July 4, 2005.
- World Bank Group. The World Bank. (Online) (Cited: January 22, 2019.) Available: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty>.

International Cooperation in Global Issue Solution Regarding Environmental Protection

Tatiana AUZEAC¹, Zorina SISCAN²

Abstract

In the modern world, environmental problems have reached a global level. Addressing environmental problems at the national and regional level is no longer as effective as it was, and the role of international cooperation is to support and complement national efforts. The exit to the international level of the issues of settling relations regarding environmental protection is due to two main factors. First, the development of scientific and technological progress. Secondly, a sharp increase in the population of humanity, which leads to an imbalance of world ecological relations. Only by working smoothly and together, countries can achieve a positive result that will make it possible to live on this planet for our descendants. The environmental problem is global; therefore it requires global action.

Keywords: environmental problems; international cooperation; international relations

JEL classification: Q53; Q54; Q56; Q57; Q58

1. Introduction

International cooperation by its concept is the joint actions of parties in different areas of their mutual interests, their interrelated activities in coordinating their positions, coordinating actions, resolving common problems and making mutually acceptable decisions.

For a long time, the main form of international cooperation was trade and military alliances. With the development of society and technology, the increasing division of labour and new types of cooperation began to appear, starting from the economy, including trade, to culture and ecology.

Environmental problems affect the conservation of the natural habitat of people, requiring international efforts and coordination, and humanitarian issues are related to the human dimension of

¹ Tatiana AUZEAC - Bachelor Degree in Economics; area of specialization- World Economy and International Economic Relations; Academy of Economic Studies of Moldova; E-mail: tatianauzeac@gmail.com

² Zorina SISCAN - PhD., Associate professor at the International Economic Relations Faculty; Academy of Economic Studies of Moldova; E- mail: zorina_2005@yahoo.com

social progress, which involves ensuring the full range of human rights, spiritual development of the individual, overcoming cultural backwardness and expansion. The resolution of the global problems of our time is the most important task of international politics.

Humanity has not yet found reliable ways to solve problems threatening international stability. It is becoming increasingly obvious that decisive progress will be made along the path of reducing the contrasts that have matured in the political and socio-economic development of the people of the Earth, otherwise the future of the planet seems rather bleak.

“Global problems are not just important problems, or problems that affect many people. Rather they are those problems that affect the whole of the planet, and potentially all of the people who live on it. Climate change is one clear example that springs to mind quickly. This is because the consequences of humanly generated changes in the atmosphere will, albeit in different ways according to region, affect everyone on the planet. In other words, the consequences are universal.” Introduction to Global Problems, Nautilus Institute)

Ecological problems are in close relation with security and economics, which represent two areas of major importance for the country, this is why they are crucial to the international political agenda.

2. Literature review

The environment, and more specifically natural resources, are strongly linked to security, which is a very controversial topic on the international relations field. In general terms, security as defined by Soroos (Fenton, 2014) represents people’s lack of doubt that they will be able to further enjoy the things that are important to their wellbeing and survival. In the modern world, environmental issues are viewed as security issues, as the changing climate and environmental degradation greatly affect the resources needed for the survival and comfortable existence of the global population. Today, the issues that pose a serious threat to the global security in this sense are deforestation, ozone layer depletion, loss of biodiversity, air pollution, desertification, ocean acidification, soil erosion, etc.

As the global society grew and evolved and such important steps in its development were taken as the industrial revolution, technological development and urbanization, the demand increased promoting consumption levels of such resources as water. Nowadays it seems that the existing water supply hardly meets such a high demand. In the last 60 years, water usage has increased twice as much as the population did (European Commission, 2013) and the projected population growth for the following years, accompanied by GDP growth and higher demand for energy respectively, lead to the increased number of regions in the world which are afflicted by water scarcity. Hence, global security and economic development are threatened by the misuse of the available water supply, which at its turn is strongly linked with such sectors as energy and food production. Environmental security, thus, covers food security, economic security, energy security and access to fundamental natural resources,

leading to the concept of human security, which shows the multidimensionality of the environmental issues.

Environmental threats are mostly indirect and international, emerging from within and without the state. Being part of the economic, social and industrial systems, they are generated in a protracted process correlated to economic activities. Hence, environmental degradation and the related issues of scarcity of resources, global financial instability and inequality imperil global security showing that in the future it will be infeasible to conduct business as it is today.

Demand for a wide range of goods and services significantly increases conditioned by transformations and adjustments in the demographic, socio-economic and technological spheres. This leads to a higher demand for natural resources used in the production of said goods and services in order to increase production and adjust the supply to the market demand. Unfortunately, numerous studies and reports show that the natural resources available to the human population are used inefficiently and ineffectively, and that a much bigger output can be generated using the same amount of resources if used correctly.

Climate change, poverty and human rights are directly linked to the issue of scarce natural resources and their exploitation, and so far, it is generally unclear how to deal with them. Under these circumstances, it seems that a new world order is emerging that is environment centred. This phenomenon can be observed in the mass ecological movement today, whether on the individual, on the business, on the national or even international levels.

Environmental protection calls for a new approach to relations between countries, markets and societies. As it was stated previously, environmental issues are directly linked to human security generating environmental and social inequality within and among countries. For example, since the dawn of humanity agriculture has always been a strategic sector, both for individuals and states. Nowadays, agriculture is of particular importance to the developing economies, as they are dependent on this sector for food, employment and trade. In the context of the fast-environmental degradation that takes place all over the world and taking into account the fact that developing economies are subject to a greater range of environmental problems, it is obvious that compared to developed economies, these countries are more vulnerable to climate change. Due to economic underdevelopment, they cannot face the consequences of natural disasters on their own and the high level of dependence on agriculture amplifies the losses that developing countries face because of climate change. This leads to them falling deeper into debt, to economic stagnation and recession, and to the increase in poverty rates as a result. Environmental protection and poverty, thus, are the two main problems that the world faces today and the failure in solving one of them will sabotage the efforts in solving the other.

All of the abovementioned reflects the complexity and the holism of the international relations system and of the global issues of the 21st century, as the environment is liable for a number of different challenges and problems. However, because it is a global issue of great importance, it represents an

instrument of promotion of cooperation for solving problems around the world, thence promoting a united system of international relations.

3. Research results

One of the most actively used by States of forms of international cooperation in the field of environmental protection is their participation in the work of various international organizations. The purpose of such participation is to ensure that national environmental and closely related interests are taken into account in the priorities of international cooperation. In total, several hundred international environmental organizations are currently operating in the world, which creates certain prerequisites, opportunities and prospects in the search for and implementation of measures for the greening of world development, its harmonization with the laws and life of nature.

The United Nations (UN) plays a decisive role in shaping international environmental policy and in coordinating the international environmental activities of states. Of great importance for the development of international cooperation in the field of environmental protection is interaction with the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), the Council of Europe and the European Union TACIS Program, the Organization of Asia-Pacific Cooperation (APEC); World Wide Fund for Nature (WWF), International Union for Conservation of Nature (IUCN); International Geological Congress, World Petroleum Congress; Global Forest Fire Monitoring Centre; International Seabed Authority, etc.

As many as 5 of the SDGs of the UNDP are related to environmental protection, all of them aiming to conserve nature and minimize the harm done to the environment by humans. The climate change and environmental crisis that the world faces today calls for immediate global action. A great number of researches has been done on climate change, global warming, environmental degradation, ocean pollution, etc. in order to determine how harmful is the anthropomorphic factor to the environment and how much damage is suffered by people around the world due to the environmental crisis.

Economic and environmental problems are closely related, and solving some of them, the latter cannot be ruled out. The state of the environment directly forms the potential of the economic sphere. For example, resources for industrial enterprises are mined in the natural environment, and the quantity of plants and factories depends on their quantity. The amount of money that will be spent on the purchase and installation of treatment plants, on measures to eliminate water, air and soil pollution, depends on the size of the profit.

4. Case study presentation

An econometric model was built in order to show the correlation between economic and ecological level of development of Romania. Since this country is on the bound between developed

countries of European Union and developing countries from Eastern Europe and it is the neighbour of the Republic of Moldova, its data is more representative for Moldova.

The data for the model was collected from World Bank Group web-site and is listed in the table presented below. The World Bank only provides data on CO₂ emissions and renewable energy consumption until the year 2014.

Data for the econometric modelling includes GDP per capita as dependent variable and CO₂ emissions, Renewable energy consumption and HDI index as independent variables. GDP represents economic development of the country, CO₂ emissions and Renewable energy consumption are ecological indicators and HDI being a complex indicator, represents the general development of the country and the standard of living of the population.

Table 1. Collected data for the econometric modelling.

	Y= GDP per capita	R=Renewable energy consumption	O=CO ₂ emissions	H=HDI
2005	9723.533	18.51017	96456.768	0.755
2006	11687.5	17.41051	103350.728	0.767
2007	13792.61	18.17943	102224.959	0.781
2008	16726.7	20.389	96365.093	0.795
2009	16492.76	22.18227	81576.082	0.798
2010	16966.47	24.09571	79412.552	0.797
2011	17907.65	21.11274	84880.049	0.798
2012	18931.49	21.55096	81722.762	0.795
2013	19797.36	23.09023	70945.449	0.8
2014	20623.35	24.33188	70003.03	0.802

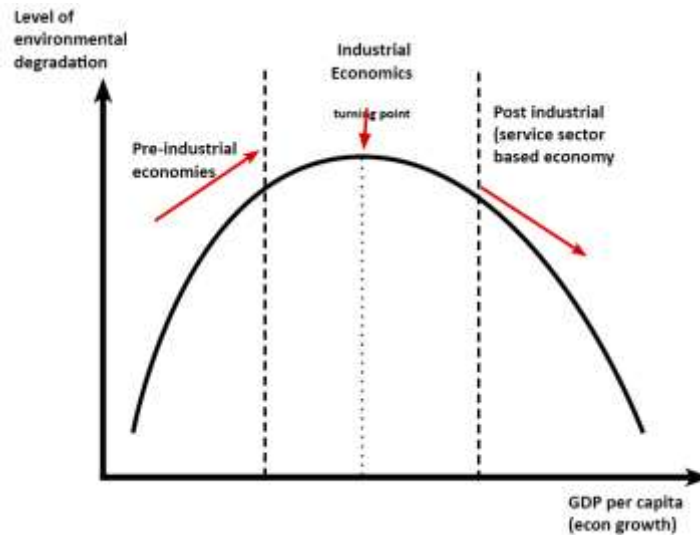
Source: Elaborated by the author based on data from World Bank Group.

The econometric model showed that the HDI of Romania is positively influenced by the increase in the share of renewable energy used. The issue of quality of life cannot be examined separately from common ecological issues throughout the world and in Romania, because they are closely related not only to economic decisions but also social and political decisions. A clean environment is essential for human health and well-being. However, interactions between the environment and human health are extremely complex and difficult to assess. The most known health impacts are related to ambient air pollution, poor water quality and poor hygiene. Climate change, ozone depletion, biodiversity loss and soil degradation can also affect human health and quality of life.

One of the indicators of the quality of life is the level of energy consumption per capita. However, the generation of energy in particular to thermal power plants and hydroelectric power plants leads to serious environmental pollution. The econometric model built in this paper showed a positive relation between the GDP per capita and CO₂ emissions in Romania. This result compliments the

environmental Kuznets curve that introduces a U- shaped relationship between environmental pollution and economic development.

Figure 1. Kuznets environmental curve

Source: Environmental Kuznets curve. Environment. Economics help (Online) (Cited 20 March 2019) Available on: <https://www.economicshelp.org/blog/14337/environment/environmental-kuznets-curve/>

As it is illustrated by the graph above, according to Kuznets, depending on the level of economic development of the country the relationship between economic degradation and economic growth changes.

Speaking about Romania, based on the data and the results of the econometric model, it can be inferred that the economy is placed in the “Industrial Economics” segment, more specifically at the turning point. The case study showed a positive correlation between the CO₂ emissions level and the GDP per capita. In 2017 over 33% of the country’s GDP was generated by the industrial sector, services accounting for almost 63% of the domestic product. Even though the majority of the country’s GDP is generated by the services sector, industry also has a significant share in the domestic product. Hence it is expected that economic growth would be accompanied by increasing levels of CO₂ emissions. However, in the past couple of years, a decrease in CO₂ emissions can be noticed parallel to the GDP per capita growth. This shows that Romania slowly is becoming a post-industrial economy, and just as it is displayed in the Kuznets environmental curve, the level of economic development of the country is rising. Today Romania is at the tipping point of being recognized as a high- income economy by the World Bank. It can be expected that the level of CO₂ emissions in Romania, and the general environmental degradation, will continue to decrease in the future as the GDP and GDP per capita of the country will experience continuous growth.

The Republic of Moldova, as an actor on the global arena, now participates in a lot of international organizations and conventions regarding environmental protection, but there are still some examples of the situations where Government needs to work at in the field of environmental protection, and namely: rational use of natural resources, waste management, biodiversity conservation, geological research, use of and protection of the subsoil, hydro melioration, water resources management, water supply and sewerage, regulation of nuclear and radiological activities, state environmental control, hydrometeorology and environmental quality monitoring.

Since the 1990s, the Republic of Moldova has signed 20 bilateral and multilateral agreements and protocols through which it engages in active cooperation with second parties in the field of environmental protection.

The main institution activating in Republic of Moldova in the field of environmental protection is the Agency of the Environment from the Ministry of Agriculture, Regional Development and Environment which was reorganized in 2017 by the Law Nr. 695 from 30.08.2017. After this reform, existing previously Ministry of Environment was eliminated and transformed to an Agency.

Republic of Moldova is working towards European Union integration and the fulfilment of obligations stipulated in the Association Agreement. In this regard approximation of the environmental legislation is one of the main goals for our country. Efforts are being focused on transposing of the EU acquis and Directives concerning Air Quality, Water, Nature Protection and Biodiversity, Wastes, Climate Change, Chemicals, Mining, Fisheries etc.

Moldova is a country highly vulnerable to climate change. This become more dangerous in the situation that Republic of Moldova is an agriculture country. One of the agreed and declared targets in the area of climate change is to reduce the total national level of greenhouse gas emissions by 2020 not less than 25% compared to the base year (1990), by implementing economic mechanisms focused on global climate change mitigation, in accordance with the principles and provisions of the United Nations Framework Convention on Climate Change. To address this issue, Ministry of Environment has been working towards implementation of the Strategy on adaptation to climate change until 2020, (Hotărârea Guvernului 1009/2014) elaborated in accordance with provisions of the Association Agreement.

In the biodiversity area Republic of Moldova implements Strategy on biological biodiversity for the period 2015-2020. (Hotărârea Guvernului 274/2015)

In the water quality area, 5 Directives are to be transposed, 4 of them are already transposed in the Water Law and its secondary legislation. (LEGE Nr. 272 din 23.12.2011 a apelor.) Agency of Environment is implementing the National Environmental Strategy (Hotărîrea Guvernului nr. 301 din 24 aprilie 2014) , which states that it should be implemented a management system of hydrographical basins in order to improve the surface water quality by 50% until 2023. In order to reach the target the approval and implementation of the management plan of the hydrographical basins of River Nistru and Danube-Prut-Black Sea is a priority.

Moldova has already initiated the implementation of the Water Supply and Sanitation Strategy, which establishes the goal to assure the access of the 80% of population to secure water supply system and the access of 65% of population to the sanitation system.

Association Agreement provides that a monitoring programme regarding the protection against pollution with nitrates from agricultural sources should be elaborated and adopted.

Air quality is very vulnerable for the Republic of Moldova, from political and legislative aspects. The Association Agreement establishes 6 directives in the field of Air Quality to be transposed. Nevertheless, a small progress has been achieved until now. Republic of Moldova needs the support of the development partners for establishment of the integrated management system for air quality, especially for the installation of the air monitoring systems, development of national programmes to meet national ceilings, delimitation of the agglomerated areas and elaboration of the air quality plans for these areas. Also, taking in consideration that transport is the main source of air pollution, there is a need for elaboration and implementation of policies in the field of transport.

Waste management domain is covered by Waste Management Strategy, which establishes how the waste management system should be developed in the country. On the other hand, the activity of this sector is based on the old legislation. Elaboration of the new legislation, approximated to the EU Directives is in progress, but no law and regulation has been approved until now.

5. Conclusion

Each state can independently choose whether to participate or not in international environmental agreements regarding climate change and environmental problems. Unfortunately, this leads to the late impact of international politics, because first there is an awareness of the global nature of the problem, and only then the development and implementation of the global environmental policy and this is not a quick or easy process. To do this, negotiations should be conducted, harmonized, ratified international treaties in the quantity necessary for their entry into force; the policy must be effective for a certain length of time in order to have time to solve the environmental problem.

And while all the negotiations and agreements take place, the problem does not wait. In parallel with the negotiations, greenhouse gas emissions will continue, biodiversity will be reduced, and toxic pollutants will continue to be concentrated. To prevent the most serious and possibly irreversible damage to the environment, it is necessary to take measures against them even before the situation becomes global and passes the line of no return. Behind these critical points comes the loss of the most important and sometimes unrecoverable components of nature. The development of a global environmental policy takes years and decades, even if this process ends with the adoption of a new agreement, there are significant procedural obstacles to effective global environmental policies and regimes, because by the time this policy is implemented, the situation with a specific environmental problem is much worse.

So, summing up, we can say that international interaction and coherence of states on environmental issues is of great importance. Environmental issues are inseparable from major political and economic interests, and this is a critical obstacle to global environmental policy.

Thus, international cooperation of the countries of the world in the field of environmental protection entails actual cooperation on important economic problems, as well as on safety issues.

References

- European Commission (2013), Science for environment policy. Historical water use reflects changes in global socio economic development.
- Hotărârea Guvernului 1009/2014 cu privire la aprobarea Strategiei Republicii Moldova de adaptare la schimbarea climei pînă în anul 2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia.
- Hotărârea Guvernului 274/2015 cu privire la aprobarea Strategiei privind diversitatea biologică a Republicii Moldova pentru anii 2015-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia.
- Hotărârea Guvernului nr. 301 din 24 aprilie 2014. STRATEGIA de mediu pentru anii 2014-2023.
- Introduction to Global Problems, Nautilus Institute, (Online) (Cited on February 24) Available: <https://nautilus.org/gps/intro/>
- LEGE Nr. 272 din 23.12.2011 a apelor.
- FENTON Toby, National Security and the Threat of Climate Change, E- International Relations Students, 2014 (Online) (Cited 15 February 2019) Available on: <https://www.e-ir.info/2014/05/14/national-security-and-the-threat-of-climate-change/>

The Role of the BRICS Countries in the Geographical Distribution of the World Trade

Diana LESNIC*, Rodica CRUDU*

Abstract

Today there are changes in the models of the world economy, the increased role of developing countries on global arena and within international organizations, power shifts to developing world. The recent growth of emerging economies, mainly represented by BRICS has established a new path for international economic relations, by creating a solid counterweight to the global economic players, such as US and EU. This article provides some clues how BRICS countries influence upon international trade and what role do they possess in the global distribution of trade flows.

Keywords: International trade, BRICS, World Economy, Influence, International Relations

JEL classification: F10, F50

1. Introduction

The world economy and mainly the patterns of international trade are changing. The recent rise of emerging economies created a new path for international economic relations by creating a solid counterweight for existing global players such as US, Japan and European Union. The actuality of the topic is expressed in the *recent rise of emerging economies, influence and economic might of the researched countries; the global need for more coherent and multilateral dialog within international organizations (in the given case the World Trade Organization) and the strengthening of effective international cooperation in terms of trade.*

The aim of the research is to analyze the BRICS countries' goods and services trade in as much detail as possible. Furthermore among the main goals of this scientific publication there are following questions:

* Diana LESNIC- Bachelor Degree in Economics; area of specialization- World Economy and International Economic Relations; Academy of Economic Studies of Moldova; E-mail: lesnic_diana@yahoo.com

* Rodica CRUDU- Associate Professor, PhD in Economics, Jean Monnet Professor, Dean of International Economic Relations Faculty, Academy of Economic Studies of Moldova; E-mail: crudu.rodica@ase.md

- How BRICS trading block of emerging economies influence the world trade distribution?
- Does the trend of power shifting from major economic players (namely Triad cluster) to BRICS is actually happening?
- Does the intra-BRICS trade is self-sufficient to reduce dependence from US and EU?

In order to carry out this research project and implement set goals the study of theoretical approaches to world economy, international trade, and BRICS would be evaluated. Moreover there will be carried out statistical analysis of key indicators of BRICS trade, as well as an econometric analysis in software application in E-views 7. The given article is divided into five compartments: 1. Introduction, 2. Literature review of selected topic, 3. Basic findings of performed research, 4. Case study presentation and 5. Conclusions.

2. Literature review of selected topic

According to the scientific literature BRICS is an informal grouping of five emerging economies that constitute more than one third of global population, have a vast number of natural resources, and are situated in five different continents that also contribute to group's competitive advantage in terms of land area (25 percent of world). BRICS account for 32% of global GDP and it approximately covers the GDP of G7 which amounts \$33.93 trillion or 39 percent of the world total. The whole system of cooperation consists of annual scheduled summits, leaders' meetings on the sidelines of global summits (e.g. G20; UN General Assembly Session and etc.) and other meetings between higher representatives for national security and foreign affairs ministers, ministers of finance, governors of central banks and so on. The BRICS system presupposes the mechanism of multilateral cooperation in vast strategic dimensions: commercial, political and cultural. It is worth mentioning that first manifestation of influence and mutual support was revealed during the Doha round of negotiations in WTO in 2001. The main point of discussion was trade barriers and infringement of rights of developing countries. Therefore, the group, which included China, India, Brazil and South Africa, expressed their continued support for liberalization of international trade under WTO rules, but also drew attention to the significant imbalances between rights and obligations under the WTO as well as in conditions of market access.

Today BRICS promotes its position in the world economy by fully participating into international trade relations. Despite the fact that "Triad" is still the global power player and accounts for largest share in international trade, BRICS' area, population and natural reserves give boost to their economies as well. Thus, combining forces of country members will allow for BRICS to gain significant competitive advantage and account for larger share in distribution of world trade.

For ten years BRICS economies (Brazil, Russia, India, China, South Africa) have been strengthening their position on the global market and managed to do it with success. With more than 40 percent of world's population, extensive demand and production capacity they are projected to become "engines of future global trade and economic growth" (Tereza de Castro, 2013, p.132) BRICS

members achieved mutual understanding in strategic goals, developed a path towards regional trade agreement, established New Development Bank and together implemented more than eleven infrastructure projects.

To understand and analyze BRICS as a group, it is necessary to understand how these five emerging giants spread across four continents are situated in the global context. The BRICS together accounted for USD 40.55 trillion (2018) or 32 percent of world's GDP (in PPP terms) and about 43 percent of the global population in 2015. In terms of landmass, Russia is by far the largest in the group (it is also the largest country in the world). In terms of demographics, China closely followed by India, are the two most populous nations in the world. Together these two countries account for over one third of the world's population, according to Table 1.1. Moreover, it is projected that by 2050, China will become the largest economy in the world in terms of output and India the third, with Russia and Brazil ranking fifth and sixth respectively behind Japan.

Table 1. General statistical overview of BRICS economies

Million US dollars and %, 2017

Countries						
Indicators	Brazil	Russia	India	China	South Africa	BRICS total
GDP (current US\$)	2 055 512	1 577 524	2 575 667	12 237 782	348 872	18 795 357
GDP per capita	0.016 112	0.011 441	0.001963	0.007329	0.007524	0.044,369
Population	209.3	144.0	1,339.2	1,409.5	56.7	3,158.7
Area	8.5	17.125	3.287	9.598	1.22	39.733
Unemployment rate (%)	11.7	4.8	6.10	3.8	27.5	53.9
GDP growth rate³ (%)	1.1	1.5	6.6	6.9	1.1	16.7
Import	150 749	228 217	447 003	1 843 792	83 031	2 780 247
Export	217 739	353 548	299 163	2 263 371	88 267	3 221.919

Source: Elaborated by author on base of UNCTADSTAT 2017 and UN COMTRADE, available at www.unctadstat.unctad.org and <https://comtrade.un.org/data/> (accessed on 12.02.2019)

BRICS countries are committed to the development path which leads to solutions of global problems such as poverty, social and income inequality, economic growth acceleration and environment. In order to keep on this path emerging economies may use their potential in international trade, foreign direct investment cooperation and strengthening the ties between the members of BRICS.

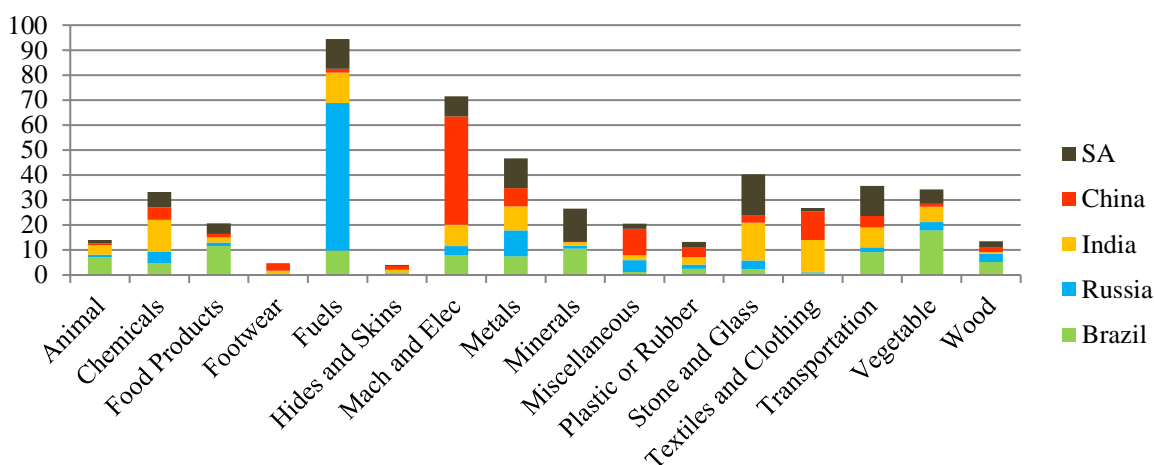
Moreover, moving to global trade perspective, intra-BRICS trade accounted for only 9 percent in terms of export and 17 percent in terms of imports in 2017. The greatest trading partner for all

³ The data is collected for year 2019 for all countries

member states is China with the share of 70-85 percent in each country trade performance for export as well as for import. It is followed by India and Russia in terms of supplying markets with the shares of 30 and 20 percent. Moreover, on base of the results South Africa is dependent on imports and exports of BRICS, especially China; however, it plays insignificant role in other members' trade.

Furthermore, answering to the question about self-sufficiency of intra-BRICS trade, the following assumption can be stated. Yes, it is considered that BRICS has a potential to reduce the dependency from global north and not only because China is the world's first exporter. Analyzing comparative advantages, which are presented in the Figure 1 of each BRICS member it may be stated that BRICS trading block is running on the principle of mutual complementarity. Each of the country disposes of resources and technical capacity that other country lacks of. However, with availability of favorable conditions for concluding preferential trade agreement, there is no agreement. There is no call for a negotiation of a free trade agreement between all BRICS countries. The strategy of the BRICS has rather been to allocate public resources to infrastructure or other projects in BRICS and developing countries in order to create demand for their own corporations, and to obtain access to more natural resources for their industries.

Figure 1. Export structure by commodity group, %, 2017

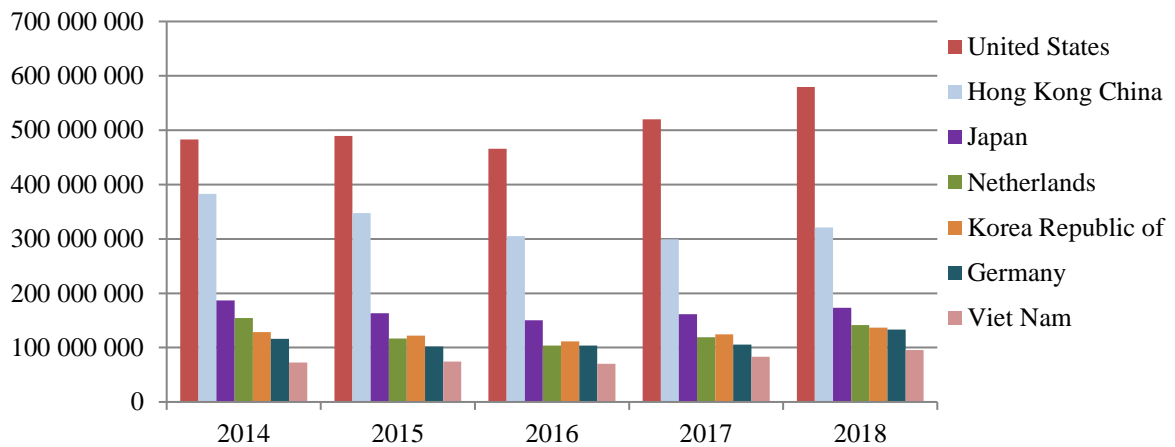

Source: Calculated by author on base of WITS-world integrated trade solution-world bank; available at www.wits.worldbankgroup.org

BRICS trade with “Triad” plays an important role in US and EU economies. Thus the major consumer market for BRICS export represents European Union with total value of USD 737 million in 2018. The second largest market is United States with the total value of BRICS export USD 560 million in 2018. Regarding the import from “Triad” main supplier is EU and import value does not exceed USD 477 million. Import values from US and Japan are approximately the same within the

range of USD 210-230 million. Moreover among strategic trade partners there can be distinguished United States, Hong Kong, Japan and Korea, republic of. According to the Figure 2 in 2018 BRICS countries profited from exports as product value of importers registered an increase. Moreover 2016 have brought downturn in BRICS export due to crisis, political instability in Europe and military conflicts that involved attention of many countries, notably of US and Russia.

Figure 2. BRICS exports destination

Source: Elaborated by author on base of ITC-international trade statistics; available at: www.trademap.org, (accessed on 19.02.2019)

3. Basic findings of the research

In this section there will be analyzed specifically effect of foreign direct investment inflows to five BRICS economies upon trade. As it is well-known emerging economies harbor a vast number of multinational corporations (hereinafter MNCs) which bring a large amount of investments into respective economy. Therefore, it was decided to construct the econometric model which will test this dependence. In the given research the gravity model was used as a blueprint. Basing on the Newton law Tinbergen assumed that bilateral trade flows directly depend on the size of two economies and indirectly depend on the distance between them. Furthermore, studying related literature specific effects of FDI inflows upon trade were discovered:

- Foreign Direct Investment plays a role of indirect stimuli of exports; “labor-intensive products manufactured in developing countries return to FDI’s country of origin” (Kiyoshi Kojima,1982)
- MNCs are more oriented to exports rather than internal markets and this occurs mainly due to availability of company’s internalization of the subsidiary to the parent company
- FDI is a driver to export structure reorientation. With the presence of FDI inflows in the economy new businesses may appear or new directions for economic activity begin to be available.

Multinational firms expand and integrate production networks, while delivering technologies necessary for the growth of a given industry

To conclude the above research of FDI's influence on the host country's trade there are inconclusive answers in that regard. Many factors are responsible for distortion of image of FDI's positive or negative relationship with international trade. The only way to assess the impact is through empirical studies. Thus, relying on the analysis of theoretical framework the following hypotheses were advanced:

- *Hypothesis 1:* There can be observed positive relationship between economic size expressed in terms of GDP and Trade expressed as a sum of import plus export of each member of BRICS
- *Hypothesis 2:* There is positive effect upon trade caused by foreign direct investment inflows by major donor economies within the BRICS countries.

In order to test the above-mentioned hypothesis, the econometric model was elaborated. Therefore, in order to perform econometric estimation of the model the secondary cross-sectional data of import, export, gross domestic product, population, foreign direct investment was collected from the on-line statistical bank, namely World Development Indicators, World Bank, for the period of 17 years duration, namely from 2000 till 2017. The estimation for the model was performed with the support of E-views 7 software. The data represents economic variables of 5 BRICS countries with number of observations equals 90. The research investigates relationship of trade, GDP and FDI.

The analysis was carried out with the application of OLS panel estimation. BRICS represents the group of emerging economies, so the data was pooled together as balanced panel data. Panel data presupposes the number of observations that are pooled together over a specific time period on a cross-section. (Baltagi, 2005)

The construction of econometric model presupposed to measure the volume of bilateral trade and analyze the factors that cause its reduction or increase in certain conditions. Following the approach of gravity model the model of author's own elaboration was developed. According to the goals of the research the author applies slight variation of the classic gravity model proposed by Tinbergen. It is different from the classic one, namely because instead of measuring the impact of trade costs or distance the model of the research will demonstrate the impact of foreign direct investment inflows in BRICS countries. Therefore, there will be introduced one dependent variable and two independent ones.

The dependent variable which is denoted as "TRADE" presents data of annual external trade of five BRICS countries which is calculated by author as sum of total imports and exports of the respective country. The data is presented in absolute values for the period of 17 years. Moreover, the trade demonstrates each country potential not only to export but also the amount of imports in regard of intra-BRICS trade.

The first independent variable or regressor is gross domestic product and in the equation, it is denoted as "GDP". As was mentioned earlier GDP measures economic size and is predicted to favorably influence upon trade flows. Indeed, when economy obtains significant value of GDP it

means that the capability of spending of consumers is also raising, making it the fruitful ground for the promotion of international trade. Data for gross domestic product was obtained from World Bank and is presented in absolute value for the period of 17 years.

The second independent variable is “FDI” that states for foreign direct investment. The data is presented in absolute value for the period of 17 years. Data for foreign investment is partially obtained from World Bank and the data on major investors is acquired from the annual reports of each of the five BRICS country’s central bank. Moreover, in the study foreign direct investment inflows are namely taken into account. Therefore, FDI inflows are predicted to stimulate trade with such economies that are the largest donors for one of the BRICS countries.

After composing the econometric model, the equation was obtained in non-linear form. Therefore, to simplify the interpretation of equation and to increase its quality the model was transformed into linear form by applying logarithms from both sides of the equation. The “gravity model” of the given study is estimated in the logarithmic form as follows in Formula 1.1.

$$\log(\text{TRADE}) = \beta_0 + \beta_1 \log(\text{GDP}) + \beta_2 \log(\text{FDI}) \quad (1.1)$$

Where:

- Log “TRADE” is a logarithm value of dependent variable that denotes the sum of exports and imports;
- Log “GDP” –logarithm value of gross domestic product and independent variable in the model;
- Log “FDI” –logarithm of foreign direct investment, the second independent variable;
- “ β_0 ”- is a constant coefficient or estimated intercept; β_0 measures predicted (or expected) value of dependent variable for independent variable equal to “0”.
- “ β_1, β_2 ”-are coefficients; estimated slopes β_1, β_2 measure the change in the dependent variable resulting from a one-unit increase in the independent variable

In conclusion empirical study was carried out with the aim to demonstrate the increased intensity of trade flows among BRICS countries by studying the dependence of trade upon size of the economy and foreign direct investment inflows. Today international trade attracts more and more attention of many researchers namely due to shifts of power to emerging economies, crises and other factors. The main points of interest are to study the effects of different factors and macroeconomic variables upon international trade. Thus, using in the given study gravity model as a blueprint the econometric model of author’s elaboration was produced. The empirical study included 90 observations for five countries over 17-year period. The estimation was carried out on the base of E-views 7 using panel data. The several trials proved that the final one with implication of FDI in the model was to be considered as successful due to results that proved the set hypotheses. As a conclusion foreign direct investment and size of the economy which is represented by gross domestic product

have influence upon trade of BRICS countries.

Moreover, it may be concluded that due to intense concentration of multinational corporations in most of developing countries (in the given case BRICS) there is a favorable tendency of export increase. Domestic companies may reorient to new sectors due to availability of new technology and competition stimuli. Furthermore, MNCs have already established their own ways of distribution which can help in reduction of transportation costs. Through their branches exported products can reach new markets with little costs on marketing and feasibility studies. It also may be concluded that FDI inflows stimulate the development of global value chains that allow for developing and emerging economies better integrate in the world trade.

4. Case study presentation

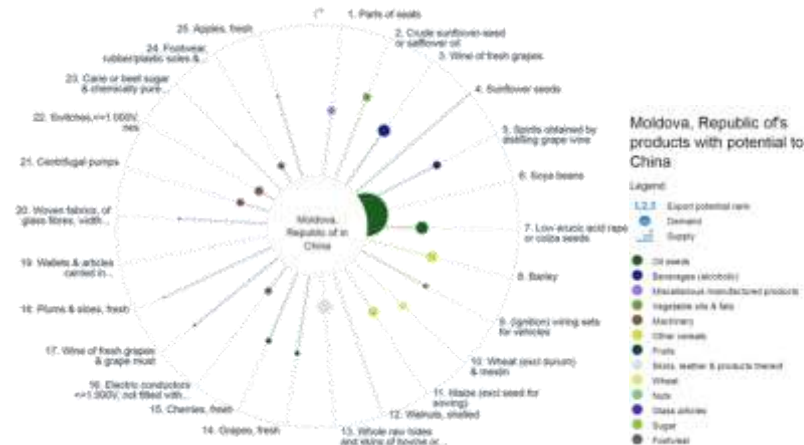
Due to the fact that China is important actor on the global arena it is wise to study the Moldova-China relations in details. It is also very important to analyze the Moldova-China cooperation in areas as trade, and investment. As a case study carried out to understand economic relations between Republic of Moldova and China it may be stated that Moldova and China are on the path toward establishing more intensive and sustainable trade relations. Thus, the total value of external trade with China in 2018 accounted for USD 619 million. There has been a trend of growth as this indicator increased by USD 94.8 million or by 15 percent compared to 2017. The favorable evolution is mainly caused by friendly relationship between these two states and promotion of more advanced economic cooperation, namely the negotiations of FTA between Moldova and China.

Moreover, according to the survey carried out by the think-tank “Expert Group” the export potential of Moldova products to Chinese markets is almost limited to a single product, namely grapes and wine, followed by sunflower seed oil and sunflower seeds. Based on the results exposed by International Trade Centre in the Figure 3 the greatest export potential of Moldovan products toward Chinese market are Parts of seats, Crude sunflower-seeds or sunflower oil and Wine of fresh grapes. Moldova has the highest supply capacity in Sunflower seeds.

But there can be observed some disparities. First, in the Figure 3 mentioned earlier there are number of products with higher export potential, but these commodities are produced in the lohn operations. This is applicable to such product groups as car seats, wiring, car covers and etc. Thus, the given export potential cannot be included in estimation of the results of the survey. Second, disparity appears between demand and supply, as the most demanded products on Chinese market are soya beans, raw hides and wines. Today Moldova manages to satisfy Chinese demand only in export of wines with the total export potential of USD 3.5 million. It is worth noticing that actual export of wine exceeded the mentioned potential and amounted USD 7.8 million. Moreover, to analyze the patterns of wine market it should be mentioned that in 2017 China's total wine imports or more than USD 2.6 billion, and the estimated potential of this market is about USD 3.7 billion. The main competitors on that market are France with the highest export potential of USD 978 million, Italy with USD 798

million and Australia with USD 443 million. Also, China itself has a great potential for wine export estimated at USD 3.7 billion.

Figure 3. Moldova export potential to Chinese market, 2017

Source: International Trade Centre; export potential map; available at <https://exportpotential.intracen.org/#/products/analyze?fromMarker=i&exporter=498&toMarker=j&market=156&whatMarker=k> (accessed on 01.05.2019)

In the last 10 years, Chinese authorities can be noticed in the process of concluding new free trade agreements. This is a strategic and effective approach to integration in global economy and strengthening ties with other economies. Moldova is not an exception. Moldova participates in number of investment projects offered by China. For instance, two deals of infrastructural projects were proposed to the Ministry of Economy and Infrastructure by Chinese companies to introduce “Belt and Road Initiative” into Eastern Europe. Moreover, Moldova is to be the first country from the Eastern Europe who will be involved in the BRI, as Italy and Greece are following in the line. Therefore, Moldova is set to benefit from “Belt and Road Initiative” with two major roads at an estimated cost of USD 400 million built by major Chinese companies. Overall the “Belt and Road Initiative” may be evaluated as positive outcome for Moldova as it brings foreign investment injections in the economy, economic growth; it also makes Moldova as a trade hub for suppliers, logistics, capital flows and etc.

According to all mentioned above the following conclusions to the case study could be drawn. First of all, Moldova and China are on the path toward establishing more intensive and sustainable trade relations. Thereby, the amount of total trade increased significantly over 3 years reaching the total value of USD 619 million. The imbalance can be observed between the export and import, as imports from China amount USD 600 million making it 11 percent of total Moldavian imports. On the other hand, export to China constituted 0.7 percent out of total Moldavian export. The huge imbalance can be interpreted in the following way, as Moldova managed to export mainly one product, namely wine from grapes.

Secondly, liberalization of trade presupposed by signing FTA with China can generate a range of benefits in an economy: access to new market, presence of foreign direct investment and MNCs that generate employment, transfer of technologies, development of national industries and many more. Moreover, Moldova can benefit from imports of raw materials at a lower cost which in its turn influence significantly on the final price and competitiveness on domestic market. This is the main argument for introduction of preferential trade agreement between Moldova and China.

However free trade agreement may also cause some serious damage to economy. For instance, as was shown in the analysis of trade evolution and export potential, Moldovan exports flows cannot compete equally with Chinese imports. It would negatively influence on domestic suppliers and presence of foreign investors would possibly drive out of competition small and medium local enterprises. Therefore, it can be affirmed that not having sustainable trade flows can impede signing such complex document as free trade agreement.

5. Conclusion

To conclude the paper, it is worth mentioning that the main scope of the given research was to find out about growing significance of emerging economies on the world trade which are mainly represented by BRICS. During the study the following questions were answered: the contribution of BRICS to world trade flows; the impact of foreign direct investment upon international trade of these countries; and the BRICS global influence, analyzed through the perspective of Moldova-BRICS relations.

First of all, due to increase weight of emerging economies, namely BRICS it may be concluded BRICS assumed the role of counterweight to major global players such as United States, European Union and Japan. Indeed, in terms of trade BRICS assume the 23 percent of world trade flows which registered a significant increase in the last decade. Moreover, it can be concluded that BRICS grouping has a strategic character as they express the common attitude towards world events in terms of trade and geo-economics. Thus, the fact demonstrates that BRICS countries can develop the system of trade complementarity. However, BRICS still does not have free trade agreement. As a recommendation it may be concluded that with free trade agreement among these countries intra-BRICS trade will increase and reduce dependence of global North.

Second, after conducting an empirical study several conclusions can be made. It can be affirmed that overall the final econometric model is to be considered as successful due to results that proved the set hypotheses. The sample was consisted from 90 observations for the 17 years period. The data was pooled together for five countries in panel. During the research it came into light that proved the influence of foreign direct investment upon international trade of the economy. As a conclusion foreign direct investment and size of the economy which is represented by gross domestic product have influence upon trade of BRICS countries. Moreover, due to enormous economic growth these countries represent vast opportunities for foreign investors. Thus, approximately in all BRICS

countries there was identified the beneficial aspects of presence of multinational corporations in BRICS economies that facilitated trade and inclusion of developing economies in global value chains.

BRICS countries represent an interesting and beneficial opportunity for republic of Moldova. The diverse specialization of these five countries ensures supply of products on complementarity basis. Regarding the free trade agreement between Moldova and China it can be concluded that liberalization of trade brings benefits as well as negative aspects to Moldovan economy. On one hand it promotes employment, transfer of technology, expertise and economic development. On the other hand, the rate of import coverage by Moldova exports is very low and not having sustainable trade flows can generate complications. Therefore, the results of beneficial character of free trade agreement with China are still inconclusive. Therefore, it is recommended to continue the feasibility study of terms of the agreement and further negotiations.

Overall in conclusion of all mentioned above, it can be stated BRICS are committed to improving the international trade and investment environment through a multilateral, less protectionist, comprehensive and balanced outcomes. Additionally, due to their economic and territorial size, abundance of natural and human resources, trade policy, favorable investments' climate BRICS poised itself as leader representatives of voice and promoters of role of emerging economies on global arena.

References

- BADI H. BALTAGI, *Econometric Analysis of Panel Data*, (p.4) British Library Cataloguing in Publication Data, ISBN-13 978-0-470-01456-1 New Delhi, India
- BRICS information portal, available at: www.infobrics.org (accessed on 10.03.2019)
- CAI Peter (2017), *Understanding China's Belt and Road Initiative*, (p.p. 1-3), Lowy Institute. https://www.lowyinstitute.org/sites/default/files/documents/Understanding%20China's%20Belt%20and%20Road%20Initiative_WEB_1.pdf (accessed on 29.04.2019)
- Economy Watch 2010: Emerging market economy. Retrieved from: <http://www.economywatch.com/market-economy/emerging-market-economy.html> (accessed on 25.02.2019)
- GORDON H. HANSON, *The Rise of Middle Kingdoms. Emerging Economies in Global Trade*, Journal of Economic Perspectives — Volume 26; (online) retrieved from: https://gps.ucsd.edu/_files/faculty/hanson/hanson_publication_it_kingdoms.pdf (accessed on 20.02.2019)
- GUMENE Vadim (2019), *Poate fi un Acord de comerț liber cu China oportun pentru Moldova?*, 2019, EXPERT-GROUP, available at: <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1763-poate-fi-un-acord-de-comer%C8%9B-liber-cu-china-oportun-pentru-moldova?&category=7>, (accessed on 01.05.2019)
- HARACH M; RODRIGUEZ-CRESPO E.(2014), *Foreign direct investment and trade. A bi-directional gravity approach*, (pp.4-5), Kiel Advanced Studies Working Papers, No. 467,

- Kiel Institute for the World Economy, Kiel
- UNDP (2018), Human Development Indices and Indicators 2018, New York, USA, ISBN 978-92-870-4624-6 (pdf), (accessed on 12.02.2019), retrieved from: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf.
- ITC-international trading center, available at: www.trademap.org (accessed on 29.04.2019)
- KOJIMA KIYOSHI (1982), *Macroeconomic versus international business approach to direct foreign investment*, Hitotsubashi Journal of Economics, 23(1). 1-19; available at: <http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/7932/1/HJeco0230100010.pdf>, (accessed on 21.03.2019)
- LOVE Patrick, LATTIMORE Ralph (2009), *International Trade. Free, Fair and Open?*, OECD publications (online), Paris, France, ISBN 978-92-64-06024-1 – No. 56753 2009, available at <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264060265en.pdf?expires=1557682291&id=id&accname=guest&checksum=85EA1158CA5DF2ADBA6EBB0CA5BBDF9A>, (accessed on 18.04.2019)
- National Bureau of Statistics, available at: www.statistica.md (accessed on 29.04.2019)
- SIDDIQUI Kalim (2016), *Will the Growth of the BRICs Cause a Shift in the Global Balance of Economic Power in the 21st Century?*, International Journal of Political Economy, 45. 315–338, ISSN: 0891-1916 print
- TEREZA DE CASTRO (2013), *Trade among BRICS countries. Changes towards closer cooperation*, Published by VŠB-TU Ostrava. ER-CEREI, Volume 16. 131–147, ISSN 1212-3951 (Print), 1805-9481 (Online)
- UN COMTRADE available at: www.comtrade.un.org (accessed on 30.03.2019)
- UNCTAD (2018a), Handbook of statistics, United Nations Publications, New York, United States of America, ISBN. 978-92-1-112934-2
- UNCTAD (2018b), World investment report 2018, United Nations Publication, ISBN 978-92-1-112926-7
- UNCTAD (2018c), WORLD TRADE STATISTICAL REVIEW 2018, ISBN 978-92-870-4623-9
- WTO statistics, retrieved from: www.stat.wto.org (accessed on 19.02.2019)
- WILSON Dominic, PURUSHOTHAMAN Roopa (2003), *Dreaming With BRICs. The Path to 2050*, Global Economics Paper No. 99; Goldman Sachs
- WORLD BANK, available at: www.worldbank.org (accessed on 13.03.2019)

The Evolution of Economic Relations Between the Republic of Moldova and the European Union in the Period of 2007-2018

Diana PERJU*, Rodica CRUDU*

Abstract

This paper analyses the evolution of economic relations between the Republic of Moldova and the European Union during 2007-2018, assessing the main achievements made by the Republic of Moldova in the realization of its “European dream”, as well as the major challenges that it faces in cooperation with the EU. The analysis includes a short history of relations between the parties, indicating the most important events that occurred during 2007-2018; the impact of the EU-Moldova Association Agreement, including DCFTA, upon economic development of the Republic of Moldova; the results of financial assistance offered by the European Union in different sectors of Moldovan economy, as well as the main challenges occurred in cooperation between the parties. Additionally, the paper provides an overall picture of the energy sector of the Republic of Moldova, as one of the greatest priorities for the country and presents the main strengths, weaknesses, opportunities and threats of it. The methodological base of the paper consists in the analysis of applicative methods, quantitative and qualitative research analysis, analysis of various documents that help to study in details the evolution of relations between the countries and formulate conclusions regarding the investigated topic. The study concludes that the relations between the Republic of Moldova and the European Union evolved a lot in the period of 2007-2018, but nevertheless, in order to close the ties between the parties there is a need for the Republic of Moldova to work hard on its reform agenda and solve the major problems that it faces.

Keywords: Republic of Moldova, the European Union, the EU-Moldova Association Agreement, DCFTA, evolution, energy, achievements, challenges.

* Graduate student of the Faculty of International Economic Relations, Academy of Economic Studies of Moldova. E-mail: dianaperju25@gmail.com

* Ph.D., associate professor, Dean of the Faculty of International Economic Relations, Academy of Economic Studies of Moldova. E-mail: crudu.rodica@ase.md

1.Introduction

The relations between the Republic of Moldova and the European Union (EU) has always been a topic of concern for many experts and analysts such as Otilia Nuțu, Sergiu Tofilat, Denis Cenușa, Vadim Gumene and many others who all over the years have pursued the evolution of the relations between the parties under various political and economic situations that impacted them.

The Republic of Moldova participates in various EU programmes and agreements which benefit the country with EU support and technical assistance and offers the possibility for Moldova to improve its business climate, institutional framework and general living conditions of Moldovan citizens. The main priorities for relations with the Republic of Moldova combine the fight against corruption, organized crime and money laundering as the biggest problems of the Republic of Moldova, as well as ensuring freedom of expression, the respect of human rights and reforms in the judicial sector.

The European Union plays a major role in creating a stronger economy, connectivity and governance in the Republic of Moldova. It promotes and calls for consolidating the rule of law and justice in the Moldovan society, as well as the fight against corruption. Additionally, the European Union supports reforms in different sectors of Moldovan economy and offers financial assistance, being Moldova's biggest investor and first trading partner. Therefore, the relations between these two countries not only are important and relevant, but are becoming even deeper and more complicated year by year.

Formally, the relations between these two countries were initiated in the Partnership and Cooperation Agreement (PCA) that was signed on 28 November 1994 and came into force on 1 July 1998 for a period of 10 years with the possibility of tacit prolongation. The purpose of this document is to set out the bilateral relations between Moldova and the European Union in the commercial, political, legal, economic, cultural and scientific field and support the Republic of Moldova in: consolidating democracy and the rule of law, respecting human and minority rights by ensuring the appropriate framework Political dialogue; sustainable development of the economy as well as completion of the transition to the market economy through the promotion of trade, investment and harmonious economic relations. Since that time, partnership between two sides started to evolve rapidly. Later on, the Partnership and Cooperation Agreement was replaced by the Association Agreement, which is the essential element of legal framework between the Republic of Moldova and the European Union and provides for stronger political and economic association.

1.2. The history of relations between the Republic of Moldova and the European Union

In the period 2007-2018 the following events occurred in the economic relations between the Republic of Moldova and the European Union which consolidated the ties between two countries, and namely:

- On 7 March 2007 was adopted the European Strategy of the Republic of Moldova for the period 2007-2013 based on the European Neighborhood Policy, the EU-Moldova Partnership and Cooperation Agreement as well as the Action Plan.

- In 2009 in Brussels, it was held the 11th meeting of the Moldova-EU Cooperation Council, which adopted a joint statement supporting the efforts of the Republic of Moldova and mentioning the perspectives of strengthening the ties between two parties. Within this meeting, EU representatives have recognized the European aspirations of the Republic of Moldova, being taken some concrete steps toward creating a deep and comprehensive free trade area.

- On January 12, 2010 were launched the negotiations on the Association Agreement with the EU, which took place in 15 rounds of negotiations, with 7 rounds dedicated to Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA).

- On March 17, 2010 Moldova became a full member of the Energy Community.

- On October 2011 the Republic of Moldova signed Memorandum of Understanding between the European Communities and the Republic of Moldova on the association of the Republic of Moldova to the Seventh Framework Program of the European Community for Research and Technological Development (FP7). The Republic of Moldova is the first country in the Eastern Partnership and the second in the European Neighborhood Policy after Israel, which becomes associated with FP7.

- In 2012 were launched the negotiations on the Deep and Comprehensive Free Trade Area within the negotiations on the Association Agreement.

- On June 26, 2012 was signed the Agreement on the Common Aviation Area between the Republic of Moldova and the EU.

- At the end of 2013 the Republic of Moldova initialed the text of the Association Agreement, which included the creation of a Deep and Comprehensive Free Trade Area as well.

- On June 26, 2014 the EU Council approved the EU-Moldova Association Agenda which is a basic document indicating the priorities for cooperation between the two sides in the next three years, thus replacing the Action Plan.

- On June 27, 2014, in Brussels, EU leaders and Prime Minister of the Republic of Moldova, Iurie Leanca signed the Association Agreement with the European Union in Brussels.

- The abolition of short-stay visas in the Schengen area applied to Moldovan citizens holding a biometric passport from April 28, 2014.

- In 2014 of the same months the European Parliament reaffirms Moldova's European perspective and said that the Republic of Moldova may apply for EU membership. On April also, the citizens of the Republic of Moldova obtained visa liberalization.

- On July 2, 2014 the Parliament of the Republic of Moldova ratified the Association Agreement. Under the legal procedures, it has to be ratified by the legislators of all EU Member States also.

- On September 29, 2014 was signed the EU-Moldova Agreement on the Participation of the Republic of Moldova in the Program for Competitiveness of Small and Medium-Sized Enterprises.

- Two months later, it was signed the Memorandum of understanding which concerned the support offered to Moldova for the period 2014-2017 and the Agreement concerning the Financing of the Support Program for the establishment of the Free Trade Area.

- On November 13, 2014 the European Parliament ratified the EU-Moldova Association Agreement at the plenary session. To enter into force, the agreement must be ratified by the national parliaments of the EU Member States.

- On March 16, 2015 was organized the Plenary meeting of the Association Council of the Republic of Moldova - European Union. The Agenda of the meeting aimed at assessing the progress made in the implementation of the Association Agreement and the designation of tasks for the next period. The dialogue partners set the priorities for the next period at the highest political level.

- In 2015 the same month, in Brussels was signed the Agreement between the Republic of Moldova and the European Union concerning the Republic of Moldova's participation in the EU "Creative Europe" Program. The agreement provides for the eligibility of the Republic of Moldova to access annually until 2020 year, the funding for cultural projects in the cultural and creative sectors of the sub-program "Culture" and certain activities under the "Media" sub-program of the EU "Creative Europe" program.

- On May 21-22, 2015, the fourth Eastern Partnership (EaP) Summit took place in Riga. It brought together leaders of the European Union and of the EaP member states - Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine. The discussions in Riga aimed at revising the European Neighborhood Policy. At the Eastern Partnership Summit in Riga, the Civil Society Conference of EaP took place, involving several hundred civil society representatives and experts from the EU Member States and the EaP countries. Business people in the Eastern Partnership countries and the EU have agreed to step up business contacts between companies. To this end, the European Commission launched the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) facility for Small and Medium Sized Enterprises (SMEs).

- In 2015 also, the European Commission's Eastern Neighborhood Directorate and the Prime Minister of the Republic of Moldova signed the European Neighborhood Programme for Agriculture and Rural Development (ENPARD) Financing Agreement for Agriculture and Rural Development. The document provides for a budget support to the Government of the Republic of Moldova from the European Commission amounting to 64 million euros.

- 2016 year was marked by the entrance into force of the Association Agreement, as the last instrument of ratification or approval was deposited on 23 May 2016.

- In August 2017 was approved the new Association Agenda for the period 2017-2019 including short- and medium-term priorities for the EU-RM cooperation.

- On 26 February 2018, EU foreign ministers had an exchange of views on Moldova, within which the Council reaffirmed its commitment to consolidate **economic integration and political association** between the Republic of Moldova and the European Union, on the basis of the association

agreement. The Council remarked the importance of continuing the implementation of the reforms process, which started in 2016.

- In May 2018, the European Union and the Republic of Moldova held the fourth meeting of the Association council. The Association Council took stock of the implementation of progress of the EU-Moldova association agreement.

Considering all facts mentioned above, the European Union and the Republic of Moldova develops an ever-closer relationship, which is going beyond cooperation, until gradual economic integration and deepening of political cooperation between the countries. Undoubtedly, European integration remains the main and irreversible objective of the domestic and foreign agenda of the Republic of Moldova. However, the achievement of this objective depends solely on the efforts of Moldova and the realization of its commitments towards the European Union.

2. The impact of the EU-Moldova Association Agreement, including DCFTA, upon economic development of the Republic of Moldova

The Moldova–European Union Association Agreement represents a treaty between the two countries that establishes an economic and political association between them. It provides a long-term foundation for the future relations between the Republic of Moldova and the European Union and commits Moldova to reforms in the economic, judicial and financial sector.

According to the European External Action Service (EEAS) *“The Association Agreement (AA) aims to deepen political and economic relations between Moldova and the EU, and to gradually integrate Moldova into the EU Internal Market - the largest single market in the world. This includes the setting up of a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), which is a core part of the Agreement”*.

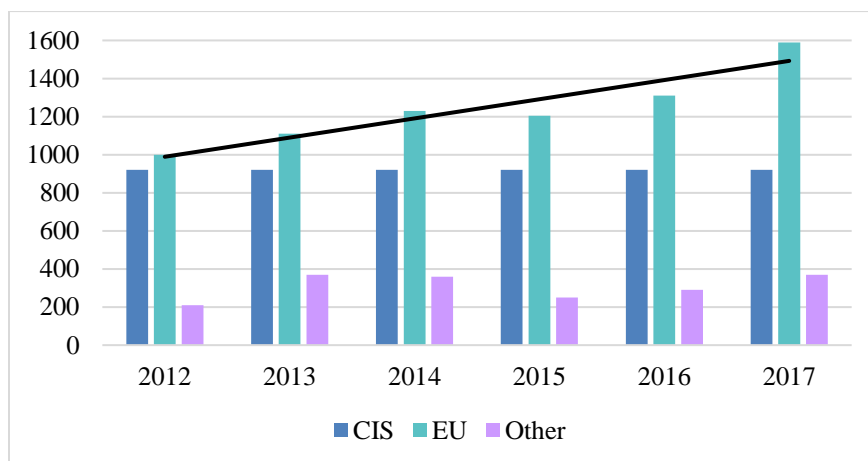
The EU Association Agreement was initialed in Brussels on November 29, 2013 and signed in June 2014. Provisionally, it entered into force starting from 1 September 2014. Since that time, the Agreement has been ratified by all member states of the European Union as well as by the Moldovan and European Parliaments. Consequently, the Association Agreement entered fully into force on July 1, 2016 (Cenusa D., 2016, p.1).

The Agreement comprises two main objectives (political and economic) for the future of the Republic of Moldova as a secure and independent European state. The political objective consists in the promoting of European values such as the rule of law, democracy and the respect of human rights which would direct the Republic of Moldova toward the realization of its “European choice”. The economic purpose, at its turn, comprises the modernization of the Republic of Moldova by expanding trade with the European Union and the world generally, by making reforms that would align with European values and through the improvement of Moldova’s institutions and business climate.

The Deep and Comprehensive Free Trade Area, as an essential part of this agreement, represents a free trade area between the European Union and Moldova, which allows Moldova access to the European Single Market in selected sectors and grants EU investors the same regulatory environment in the associated country as in the EU. The DCFTA provides better access to parties' markets than that offered to other trade partners, and presupposes an elimination of import and export obligations on trade in goods, as well as the removal of any obstacles to trade in services and to establishing in respective markets.

Analyzing the impact of the DCFTA on the *export of goods* in the first year of its implementation (2015), it is observed a negative trend in exports (-2.3%) namely because of the political instability in the Republic of Moldova, political crisis, sanctions and restrictions imposed by the Russian Federation and the European Union that had its effects on the general picture of trade. Nonetheless, a year later, Moldovan exports to the European Union increased by 9.4% if comparing to 2015, and by 6.9% if comparing to 2014, until the establishment of the DCFTA. In 2017, exports registered a surprisingly record, exceeding the 2014 level by about 28%. This tendency continued in 2018 as well, with exports increasing by 38.1% in the first six months of the year, comparing with the same period of the last year. The European Union market accounted for 68.5% of Moldova's total exports (Gumene V., 2017). The comparative evolution of the exports of the Republic of Moldova with other destinations is seen in the figure 1.

Figure 1. Comparative evolution of the exports of the Republic of Moldova by regions, mil. USD

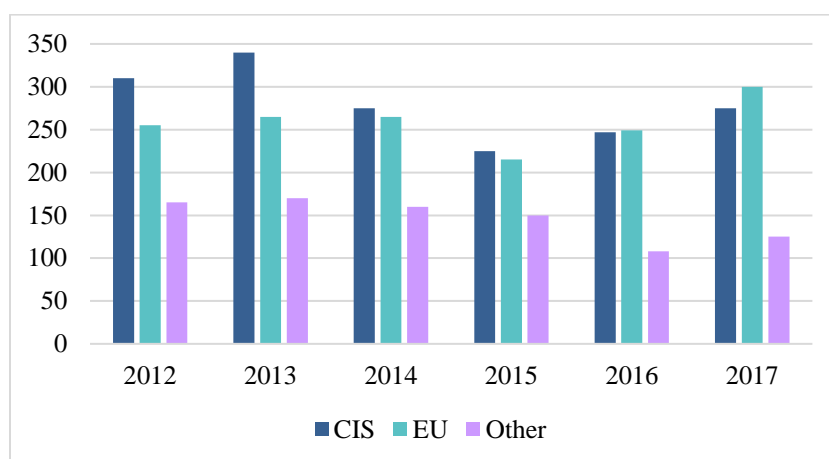
Source: Elaborated by the author on the basis of NBS data (National Bureau of Statistics)

However, the perception of data just on the basis of value evolutions is not sufficient, given particular macroeconomic factors that can alter the respective indicators. So, among the most

significant factors is founded the devaluation of the national currency in relation to the main reference currencies and the appreciation of the US dollar against the EURO.

With regard to the impact of the DCFTA on *imports of goods* from EU, in the first year after entering into force of the Association Agreement was negative, because of the decrease in imports from EU by 16.4%. The imports of agri-food products also registered a slight decline of 4% immediately after the entry into force of the DCFTA, one of the causes being the reduction of re-exports (Gumene, 2017). However, there is noticed a sharp increase in the next years, especially regarding the imports of agri-good products from the EU and CIS countries (See figure 2).

Figure 2. Comparative evolution of imports of the agri-food goods per regions, mil.USD

Source: Elaborated by the author on the basis of NBS data (National Bureau of Statistics)

In contempt of many speculation with regard to the invasion of EU agri-food goods, the picture does not indicate such a development. Therefore, imports of agri-food products from the EU registered a sharp decline immediately after the entry into force of the Deep and Comprehensive Free Trade Area and their following dynamism, although the reference period indicates a decrease of 4%.

The main imported agri-food products include food preparations not covered elsewhere, such as food additives, spreads, biologically active additives, jells etc., imported mainly from Germany and Romania. Additionally, the Republic of Moldova imports sunflower seeds for sowing, as well as preparations for animal feeding.

Even though there was no “invasion” of EU goods on Moldovan market, as expected, there are some imports of agri-food products that registered an increase during 2012-2017 (See figure 1.8). For example, the EU milk and cream imports registered an increase of 2.7 times during the reference period, as well as the sunflower and corn, whose positive evolution was determined by the imports of seeds for sowing, designated for the development of phyto-technical sector. Additionally, the import of beer also registered a positive dynamic of about 2.9 times in condition of abolition of import

obligations, as well as the import of cigarettes that increased with almost 56%, even though they had a total import share of only 9% in the reference period (Lupusor, 2018, p.6). The import of sugar rose also, by about 57% during the reference period, following the increase in deliveries from Poland. The increase of poultry meat imports by 57% in the reference period can be associated with the surplus of these products on the EU internal market in the context of restrictions imposed by Russian Federation. As regards the import of walnuts that increased by 30%, these are actually re-exports of the goods imported, under suspension regime for further being delivered to buyers, using cheaper labor.

It is important to mention that there are a lot of benefits that the DCFTA offers both for the Moldovan society and for businesses. Amat Adarov and Peter Havlik estimated that the DCFTA will contribute to the boosting of trade between the Republic of Moldova and the European Union. Imports are supposed to rise by 6% in the short run and 8% in the long run, while exports are estimated to increase by 15% and 16% respectively. It means that the DCFTA will also improve the trade balance of the Republic of Moldova in the short run. As regards the benefits in the long run, it is expected that Moldova will reap the amount of EUR 283 million, due to the reduction of non-tariff measures. Another significant input for Moldova in the short run originates from the liberalization of services trade, amounting to 28 million EUR. The consumers, at their turn, will be advantaged by the safety of products resulted from stronger domestic rules imposed by the DCFTA. The inflow of FDI from the European Union is also estimated to increase, as a result of the provision, by the DCFTA, of a more stable and certain trade regime, based on EU legislation, which will strengthen the competitiveness of the economy and will contribute to the creation of new enterprises.

3. Sectoral economic cooperation between the Republic of Moldova and the EU. The results of EU assistance for Moldovan citizens

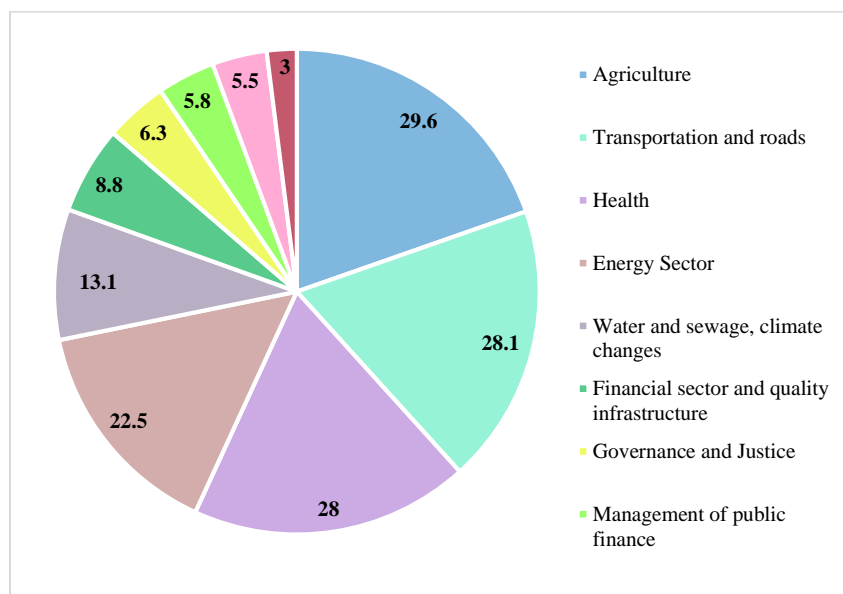
Since 2007, the Republic of Moldova has benefited from European financial assistance of at least EUR 780 million, in order to develop different sectors of the economy, and it is only the assistance provided through the European Neighborhood Instruments. Surprisingly, it is about 37 euro per capita a year, which is the highest amount paid to countries in the eastern neighborhood of the European Union. The European auditors examined how effectively was used this assistance and found that the EU's financial support for the recovery of the justice, public finances, health and water sectors had registered only little progress. According to the annual report on external assistance to the Republic of Moldova in 2016, the causes of these records are multiple and relate to the way the EU provided this assistance, to the conditionality that has been put in place, as well as to the meteorological measures within the country.

Denis Cenușă and Michael Emerson have stated in the book *Deepening EU-Moldova relations* that the essential macro-financial assistance offered to Moldova by the European Union until now has been a €90 million grant programme concluded in 2010 and executed in three tranches in 2010 and

2012. The main generator of this programme was the global financial crisis from 2008-2009 which had very serious consequences for Moldova.

Furthermore, the Republic of Moldova beneficiaries from regular grants from the EU budget that are programmed for the period 2014-2017. The total amount provided is about €335–410 million, offered in order to support Moldova’s reform program through technical and financial cooperation. The suggestive allocation for the 2014-2020 period is €610– 746 million with possible additional allocations which depend on the progress towards a “deep and sustainable democracy” and realization of agreed reform objectives. Also, in a memorandum signed with Moldova, the European Union had shown itself willing to provide up to EUR 400 million in 2014-2017, depending on its performance in promoting reforms. According to some statistics, the Republic of Moldova could only use half of the funds.

Figure 3. Volume of external assistance by sectors for Moldova in 2016, mil. EUR

Source: Elaborated by the author on the basis of data presented by central public authorities

The EU financial assistance offered to the Republic of Moldova, which helps it to implement many reforms nationally, also brought many positive results that benefit the Moldovan citizens in various ways.

For example, about 150 schools, nurseries and community centers from within the country were efficiently supplied with energy, with the help of the EU programme.

Approximately 5000 companies that received financial assistance from the EU, managed to develop their activity and create 1735 new jobs and support 56000 jobs in SMEs. Additionally, the European Union contributed to the recovering of roads around the country, such as the EU-funded

Ungheni bypass and also to the building of a new drinking water supply infrastructure all over the country, which provides more than 15000 people with secure and sufficient water. Moreover, in the years 2015-2017 more than 900 Moldovan academic staff and students benefited by the Erasmus+ programme thanks to the EU and were able to teach and study abroad.

Other significant results of EU assistance that favor Moldovan citizens include:

- The improvement of public transport in Balti and Chisinau;
- The modernization and endowment of the forensic center of the Police that facilitates the process of criminal inspections;
- The provision of new drinking water supply infrastructures in Nisporeni, Vărzărești and Grozești;
- The installation of biomass heating systems in more than 225 kindergartens, schools, community centers and village halls, which make heating better and cheaper. Moreover, 47 of these were also endowed with Solar Hot Water Systems, 35 new biomass enterprises were established and 400 jobs were created. Not least, these evolutions lead to the diversification of energy supply sources from within the country;
- The establishment of more than 10 business incubators in such regions as Voda, Rezina, Singerei, Cosnita, Cedir Lunga, Leova, Stefan, Nisporeni, Cimislia, Cahul and Calarasi;
- The funding of 11 capacity building projects involving universities in the years 2015-2017;
- The participation of more than 2300 young people and workers from different parts of Moldova in exchange programmes and volunteering activities;
- The setting up of businesses and creation of more than 350 jobs in both parts of the Nistru river, as a result of confidence business measures;
- The renovation of the Soroca fortress and of the historical Manuc Bey mansion in Hincesti, as well as of other major Moldovan national heritages that were restored with the financial support of the EU. This contributed to the development of the country's economy through the enhancement of tourism;

Furthermore, the Republic of Moldova gets a lot of advantages from regional programmes for the Eastern Partnership region, through receiving financial support in such fields as transport, energy and environment, the development of business, as well as the access to finance (State Chancellery of the Republic of Moldova).

4. Moldovan challenges in the cooperation between the Republic of Moldova and the EU

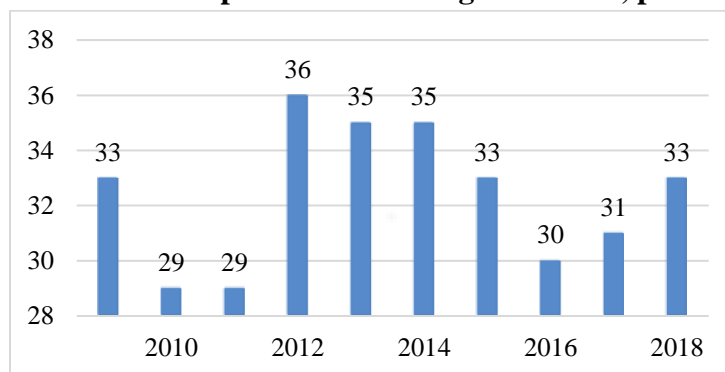
The Republic of Moldova still faces a lot of problems and challenges that influence its economic relations with the European Union, as well as the EU financial assistance. In order to overcome these problems and benefit from the EU support further, Moldova has to prove that it is working on reform agenda and its commitments, as well as to promote the European values and principles.

Even though in early 2016 was introduced direct election of the president in Moldova, which presupposes the improvement of the institutions' stability, the democracy in the Republic of Moldova at the institutional level still remains to be fragile. Despite the high competitiveness within the electoral process, there are many irregularities that hinder this procedure to be totally free and fair. This particularly refers to vote-buying practices, the excessive use of government resources as well as to inappropriate access to mass media, which obviously, affect the EU attitude towards the Republic of Moldova.

Another challenge of the Republic of Moldova that influence its relations with the European Union is the high level of corruption in all sectors of the economy. According to the Institute for Public Policies, Public Opinion Barometer from November 2017, corruption remains one of the top five issues for the population. Despite the fact that Moldovan Parliament adopted a series of anti-corruption measures in 2016-2017, in order to consolidate the capacities of anti-corruption agencies, the quality of the implementation of these reforms remains fragile. Their inefficiency resides in the unpredictability in the legislative process as well as in the long delays in approving the laws related to the fight against corruption. Moreover, the defectiveness of anti-corruption reforms evolves from legislature's efforts to sabotage the implementation of reforms via various controversial initiatives, delayed election of leadership of the National Integrity Authority register as well as inadequate financing and staffing of the Anticorruption Prosecution Office (PROHINITCHI, 2018).

According to the reports of Transparency International, in the last 10 years, the level of corruption in the Republic of Moldova averaged 32.4 points. During this time, corruption Index in Moldova reached an all-time high of 36 Points in 2012 and a record low of 29 Points in 2010-2011 (See figure 4 below).

Figure 4. Moldova corruption index during 2009-2018, points out of 100

Source: Elaborated by the author on the basis of data offered by Transparency International

The Transnistrian conflict as well as the influence of Russia also affects the foreign and security policy aspects of EU–Moldova cooperation. Although Moldova has persistently shown support for the EU's foreign and security policies, it has defined its own position on sensitive matters of foreign policy.

For instance, it has abstained from adopting the EU's economic sanctions targeting Russia, and refrained from supporting the visa bans on Russian officials regarded as linked to the annexation of Crimea and the destabilization of the eastern Donbas region of Ukraine.

The energy sector of the Republic of Moldova is also a challenge of the highest priority for Moldova, as the country is entirely dependent on the import of natural gas from the Russian Federation through Ukraine. Generally, the energy system in the Republic of Moldova is extremely inefficient, remaining underfunded and dependent on external sources of supply. When geopolitical risks are getting worse and the competitiveness of an economy is highly dependent on energy efficiency, it is critical to find the mechanism that would have a coherent approach to these issues.

5. SWOT analysis of the energy sector in the Republic of Moldova

The energy sector plays an important role in sustainable development and restructuring of the national economy. The importance of this sector increases with the level of development of a country, manifested by the rise in per capita consumption of energy due to increase population's income. However, despite the great significance of the energy sector for the Republic of Moldova, it is still not enough sufficient modernized and faces a lot of challenges that have to be encountered.

In this context, a good SWOT analysis will help to identify the main strengths, weaknesses, opportunities as well as threats of the current situation of the energy sector in Moldova, that will consequently help to plan the next steps towards its development properly.

The academician Valeriu Canter have identified the major factors that affect either positively or negatively the development of the energy sector in the Republic of Moldova. He highlighted the main challenges of this field, as well as to potential opportunities that would help to consolidate the energy security in our country. Below are listed the main of them:

Strengths. The strengths of the energy sector in the Republic of Moldova refer to the internal potential of the country that can contribute to the increase of energy security, and namely:

- Favorable geographical position, regional transmission network configuration and power generation potential that create a strategic advantage for Moldova;
- The functioning of the free market for petroleum products and their sufficient storage capacity (about 600 thousand tones);
- The implementation of concrete actions to transpose the acquis in accordance with the provisions of the Energy Community Treaty, including in the field of renewable energy;
- Strong connections of the power system with that of Ukraine;
- The ability to transit 4-5 mil. kWh / year electricity to the West (Bulgaria, Romania, 400 kV LEA) and North-South axis approx. 450-500 MW;
- Ensuring transit of approx. 20 miles of natural gas through the territory;
- The diversification of the ways of importing energy resources by building the Giurgiulesti terminal and the respective infrastructure;

- The tendency to decrease the electric and thermal energy losses;
- The satisfactory energy potential of biomass for use for energy purposes;

Weaknesses. These relate to certain conditions and characteristics of the energy sector in Moldova that limit the development of it, and are as follows:

- The legislation, which has allowed and still allows the existence of a gas monopoly, the control being entirely owned by a single actor – Gazprom;
- Geographic and geo-economic factors, which has not allowed the diversification of sources of import and identification of alternative ways, which would be viable to Russian gas;
- The embryonic market, which means that Moldova does not have an energy efficiency market, and the possibility of creating it has not yet been used. Increasing this market and transforming energy efficiency into mass activity can provide significant economic benefits;
- Low level of information, related to the deficiency to access safe and relevant information on energy efficiency. Where information is available, it is usually general and not tailored to specific circumstances, or focuses on specific opportunities, meaning that citizens and businesses are unable to fully appreciate the benefits of investing in energy efficiency measures;
- Non-harmonized financial incentives and lack of financial resources, meaning that it is quite complicated to build financial partnerships for energy efficiency projects;
- The unequal location of electricity generation capacities on the territory of the Republic of Moldova and the lack of the necessary capacities for generating electricity in the right bank of Nistru to cover its own consumption;
- Advanced wear of energy equipment (approx.60-70 percent) to power plants, power lines and distribution networks.

Opportunities. The opportunities of the energy field refer to those favorable external factors that could contribute and help in developing energy sector in Moldova and increase the energy security of the country, and are the following:

- The possibility to extend the Iasi-Ungheni pipeline to Chisinau, which will consolidate the energy security and will reduce the monopoly of Moldovagaz;
- The fortification of energy interconnections with Ukraine and Romania to strengthen the role of the Republic of Moldova as an important transit country for electricity (East-West and North-South directions), including natural gas;
- Increasing competitive economic capabilities to generate electricity as far as possible, including distributed generation;
- The increase of energy efficiency in the production, transport, distribution and supply of energy and fuels through the implementation of efficient energy technologies that have a low environmental impact (combined thermodynamic cycle and cogeneration of electricity and heat, respecting the cost-benefit principle);

- The promotion of a consistent policy for the conservation and efficient use of energy at the consumer level;
- The harmonization of national legislation with the provisions of the EU legislation in the field of energy;
- The construction of an underground storage of natural gas, which corresponds to the provisions of the Energy Strategy of the Republic of Moldova until 2030;

Threats. The threats refer to outside conditions and problems in the energy sector of Moldova that slow down its development, and namely:

- Fully dependence on Russian Federation gas;
- The gas debt to Gazprom that exceeds 6.5 billion USD, which is more than 90% of Moldovan GDP, 6 billion from this debt belonging to Transnistria;
- The lack of indigenous energy resources suitable for capitalization in the necessary volumes;
- The deformed structure of the energy mix and the coverage of the primary energy resource requirement only from a single source;
- The immature character of the national energy market, the legal and regulatory framework, including tariff setting;
- The very low share of energy investments, the increase in the prices of primary energy resources and the insufficient use of its own generating capacities in the country, the non-use of the solidarity concept of players active in the energy sector to ensure the efficiency of the functioning of the energy complex at national level;
- Low responsiveness to innovation and increased energy efficiency on modern monitoring, surveillance, diagnostics, metering, real-time management and continuous lifting of the "intelligence" component to ensure the dynamic balance between supply and demand.

5.1. The main projects in the energy sector of Moldova assisted by the European Union

The Moldovan Association Agreement with the EU offers an opportunity to modernize the energy sector by implementing the third package for the electricity and gas market, which involves the separation of electricity, gas and natural gas production, transport and distribution activities, as well as free contracting of suppliers by consumers and infrastructure integration into the EU energy market.

There are a lot of reforms and projects in the energy sector of the Republic of Moldova that are financially assisted by the European Union. Below are presented the main of them:

- ***Iasi-Ungheni pipeline project***

The total value of the project is about 26.5 million euro, of which 18.2 million euro costs the pipeline on the territory of Romania and 8.3 million euro from the territory of the Republic of Moldova.

The development of the Iasi-Ungheni pipeline is one of the most important objectives for the Moldovan energy sector. Interconnecting Moldova with the gas market in Romania and Europe

represents a way to diversify energy sources and routes, that would contribute to the reduction of the monopoly of Moldovagaz and consolidate the country's energy security. Presently, the interconnector Iasi-Ungheni is still much underutilized and can be totally used only through expanding the pipeline to Chisinau, where there is a great gas demand, as well as by boosting the transport capacity on the Romanian side. The success of this project greatly depends on the stabilization of the political situation in Moldova, on the efficient implementation of the European energy legislation, on political commitment to realize the project, as well as on the availability of sufficient financial support (Bostan O., p.29).

- ***Moldova Energy and Biomass Project***

The EU-funded Moldova Energy and Biomass Project (MEBP) has the purpose to advance the country's most applicable and available local sources of renewable energy-biomass from agricultural waste. This will provide competitive and viable energy production. Until now, the project managed to bring significant changes to the local biomass market and at the moment aims to strengthen these results by installing additional biomass heating systems and expanding these across the country.

Overall, the project contributes to the creation of a safe, competitive and sustainable system for the production of energy from renewable sources, especially biomass and agricultural waste. It aims to increase the use of renewable energy sources, especially for heating public buildings and individual households in rural areas.

- ***Moldovan Sustainable Energy Financing Facility (MoSEFF)***

The project represents a 42-million-euro credit line, combined with a grant component of 5-20% granted to Moldovan companies through the EBRD partner banks. Mo-SEFF also provides technical assistance for projects through a leading German engineering and consulting company. Funding is geared towards investments to promote energy efficiency and renewable energy production. The main objective of these grants is to ensure the economic viability and feasibility of good quality projects. Another objective of the project is to stimulate the application of advanced technologies in Moldova. This is done by providing larger grants for BTD projects.

- ***INOGATE Program***

The Republic of Moldova has been an INOGATE Partner Country since 1996 and has benefited from 30 of INOGATE's 69 projects. INOGATE continues to assist Moldova in different areas of the energy sector.

The EU is committed to support cities in Eastern Europe and Central Asia in the Mayors' Pact. The Covenant of Mayors aims to increase renewable energy efficiency by contributing to the European Union's 20% reduction target for CO2 emissions by 2020.

For example, with the help of INOGATE support, the National Bureau of Statistics of Moldova established its Energy Statistics Action Plan for 2012-14 concentrating on the development of a quality energy balance. INOGATE promoted the development of a tailor-made methodology and user-friendly tool for energy data collection as well as the energy balance compilation (Creanga I., p.30).

- ***Energy Sector Policy Support Programme (SPSP)***

The general objective of this programme is to support the Government of the Republic of Moldova in implementing energy sector reforms with a special emphasis on security of supply, energy efficiency and renewable energy. The project provides financing, technical assistance and political dialogue on priority activities of major importance to the population of the Republic of Moldova and the development of the energy sector. The Financing Agreement was signed between the Government of the Republic of Moldova and the EU in December 2011.

The period of implementation is 2011-2013 and the total budget allocated by the European Union (30Assistance).

6. Conclusions

Analyzing the economic relationship between the Republic of Moldova and the European Union in the period 2007-2018, may be drawn the conclusion that the relations between these two countries are intensifying all over the years and this, fortunately, affect positively the economy of the Republic of Moldova.

Both the Association Agreement and the DCFTA bring a lot of benefits and are, in fact, vital for the Republic of Moldova and its development. The Association Agreement helps at strengthening economic and political ties between the countries, as well as sets out a plan of reforms in areas that are essential for good governance and economic development of Moldova. Moreover, in the realization of its commitments and implementation of domestic reforms, the Republic of Moldova is financially supported by the European Union, which results not only in positive impact on the economic growth of the country, but also on Moldovan citizens, through the creation of jobs, the modernization of public transport, the improvement of infrastructure, the provision of mobility studies and exchange programs for students and teachers etc.

With regard to the economic cooperation between the parties, as well as to technical and financial assistance offered by the European Union, it should be mentioned that the impact of the EU support is of great significance. By providing substantial amounts of money and supporting the implementation of domestic reforms, a number of great results were achieved, such as: the creation of jobs through opening diverse enterprises; the provision of efficient energy supply in schools, nurseries and community centers around the country; the possibility to implement various projects in different sectors of Moldovan economy, the development of infrastructure and building of roads all around Moldova, including the EU-funded Ungheni bypass etc.

However, the attitude of the Republic of Moldova is also of great importance in this sense. The country should promote the European values and make much effort in order to solve the major problems that it faces with regard to Moldovan governance, corruption, low level of transparency and problems in judicial sector. Otherwise, the European Union will reduce its financial support or even

will stop helping Moldova, pending some tangible progress in taking urgent actions for rectifying the situation.

Overall, the economic relations between the European Union and the Republic of Moldova in the period 2007-2018 were consolidated through the implementation of various reforms and through the significant progress registered by Moldova in this sense, but at the same time, these relations were stagnated because of the banking fraud from 2014 and the remaining unsolved problems of the Republic of Moldova. Therefore, in order to close the ties between the parties and beneficiate continuously by the EU support, it is recommended for Moldova to work hard on its reform agenda, ensure the transparency of elections, fight against the high level of corruption, as well as to recover the misappropriated funds and bring all responsible persons to justice, irrespective of any political affiliations. Only in a such way, through making great effort and by continuously promoting European values and principles, as well as by respecting them, the relations between the Republic of Moldova and the European Union will prosper.

References

- Adarov A., Havlik P., *Benefits and Costs of DCFTA: Evaluation of the Impact on Georgia, Moldova and Ukraine*, December 2016.
- Bucataru, V., *Moldova and European Union: from cooperation to integration (2011-2012)*, Foreign Policy Association.
- Cenușa, D., Emerson, M., *Deepening EU-Moldovan Relations: What, why and how?* first edition, Centre for European Policy Studies, Brussels., Expert-Grup Chisinau, 2016. ISBN 978-1-78660-174-2.
- Creanga, I., Bostan, O., Chiriac, L., *Beneficiile Acordului de Asociere UE-RM*, Biblioteca IDIS “Viitorul”.
- Gumene, V., *Evolution of the Moldova-EU Trade Flows after 2 years of DCFTA Implementation.*, Independent Think-Tank Expert Grup.
- Lupusor, A., Gumene, V., *The economic impact after 4 years of implementation of the Association Agreement RM-EU*, 14 September 2018.
- Nutu, O., Tofilat, S., Cenușa, D., *Cum obținem Securitate energetică? Interconectarea pe gaze România-Moldova*, Expert Grup.
- Prohinitchi, E., *A fight against corruption in Moldova: what’s wrong and what can be done?* Policy Brief, April 2018.